

CODA-NUORTEN KOKEMUKSIA KAHDEN KULTTUURIN
KOHTAAMISESTA

Jaana Ruippo
Pro gradu -tutkielma
Sosiaalityö
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2018

TIIVISTELMÄ

CODA-NUORTEN KOKEMUKSIA KAHDEN KULTTUURIN KOHTAAMISESTA

Jaana Ruippo
Sosiaalityö
Pro gradu-tutkielma
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Ohjaaja: Mikko Mäntysaari
Kevät 2018
80 sivua + liitteet 3 sivua

Tutkimuksen tehtävänä on selvittää millaisia kokemuksia kuulevilla nuorilla, joiden vanhemmat ovat kuuroja ja viittomakielisiä, on kahden kulttuurin kohtaamisesta. Lisäksi on tarkoitus selvittää millainen viittomakielen taito heillä omasta mielestään on ja vaikuttaako kieli ja kulttuuri heidän sosiaalisiin suhteisiin.

Kuurojen vanhempien kuulevat lapset ovat useimmiten kaksikielisiä. Vanhemmiltaan he oppivat viittomakielen ja ympäristön kautta puhutun kielen. He elävät samanaikaisesti kahdessa kulttuurissa, kuurojen kulttuurissa ja kuulevien kulttuurissa. Teoriapohjassa esitellään kuurouteen, viittomakielisyyteen ja viittomakielen asemaan liittyviä asioita kuurojen vanhempien kuulevien lasten näkökulmasta.

Tutkimuksen kohderyhmänä ovat 18–29 -vuotiaat kuulevat nuoret aikuiset. Tutkimuksen aineisto on koottu haastattelemalla neljää henkilöä. Aineiston analysointi menetelmät ovat teemoittelu ja tyypittely.

Tutkimuksessa ilmeni nuorten Coda-aikuisten kokevan kahden kulttuurin kohtaamisen haastatteluhetkellä positiivisena. Heillä ei ollut vaikeuksia määritellä itseään suhteessa kuuleviin tai viittomakielisiin. Haastateltavat kertoivat tarinoita lapsuudestaan ja nuoruudestaan, joita osa heistä oli joutunut työstämään ja käsittelemään aikuisena uudelleen. Tulkkaamiseen liittyvät kertomukset olivat haastateltavien puheissa hyvin suuressa roolissa. Tulkkaamisen tehtävät koettiin ikävänä, mikäli tehtäviä oli ollut paljon eikä asiaan voinut itse vaikuttaa. Osalla heistä oli ikäviä kokemuksia kuulevien suhtautumisesta haastateltavaan tai hänen perheeseensä. Kuurojen yhteisössä heidät otettiin vastaan hyvin. Haastateltavat kokivat viittomakielen ja oman kulttuuritaustan rikkaana ja arvokkaana. Haastateltavien hyvällä viittomakielentaidolla ei ollut yksiselitteistä merkitystä siihen, kuinka he toimivat aikuisena viittomakielisessä yhteisössä tai vaikutusta heidän sosiaalisiin suhteisiin. Tuleville Coda-sukupolville toivottiin, että lapset saisivat olla lapsia ilman aikuisten velvollisuuksia. Haastateltavien määrä oli pieni, eikä tutkimustuloksia voi yleistää. Tutkimustulosten perusteella voidaan pohtia tulisiko aihetta tutkia tarkemmin.

Avainsanat: Coda, kuuleva, kuuro, viittomakielinen, kaksikielinen, kaksikulttuurisuus

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	2
1.1 Aikaisempia tutkimuksia	4
1.2 Tutkielman rakenne	5
2 KUUROJEN KULTTUURI JA VIITTOMAKIELI.....	7
2.1 Viittomakielinen	9
2.2 Kaksikielinen	10
2.3 Identiteetti, kieli ja kulttuuri	12
2.4 Viittomakielisyys ja identiteetti	17
3 KUUROJEN VANHEMPIEN KUULEVAT LAPSET	22
4 VIITTOMAKIELEN ASEMA JA LAINSÄÄDÄNTÖ.....	28
4.1 Kielellinen vähemmistö	30
4.2 Tulkkipalvelu	31
4.3 Lapset vanhempiensa tulkkina.....	32
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	34
5.1 Tutkimuskysymykset	34
5.2 Haastatteluaineisto	34
5.3 Aineiston käsittely	36
5.4 Tutkimusmenetelmä.....	36
5.5 Eettisyys.....	38
6 KAHDEN KULTTUURIN KOHTAAMINEN.....	41
6.1 Elämää kuurojen ja kuulevien kulttuurissa	41
6.2 Kulttuuritaustan vaikutus omaan itseensä.....	51
6.3 Kieli ja sosiaaliset suhteet.....	57
6.4 Viestiä tuleville sukupolville	64
6.5 Tulokset tyypiteltynä	67
6.6 Tutkimustulokset tiivistettynä.....	68
6.7 Johtopäätökset.....	70
7 POHDINTA.....	73
LÄHTEET	77
LIITTEET	81

1 JOHDANTO

Suomalainen viittomakieli on äidinkieli noin 5000 suomalaiselle ja lisäksi viittomakieltä käyttää noin 9000 henkilöä, joko toisena kielenään tai vieraana kielenä. Viittomakielen käyttäjiä ovat kuurot ja huonokuuloiset ihmiset sekä heidän kuurot ja kuulevat ystävänsä, vanhempansa ja muut sukulaiset. Myös monet kuurojen vanhempien kuulevista lapsista käyttävät äidinkielenään suomalaista viittomakieltä. (Malm & Östman 2000, 12, 20.)

Kuuroille vanhemmille syntyvistä lapsista noin 90 prosenttia on kuulevia. Nämä lapset ovat lähes aina kaksikielisiä. He ovat oppineet vanhemmiltaan ensimmäisenä kielenä viittomakielen ja lähes samanaikaisesti ympäristön kautta puhutun kielen. He kasvavat viittomakielisyyteen ja kuurojen kulttuuriin heidän perheidensä kanssa sekä kuulevien maailmaan perheen ulkopuolisen maailman kautta, jolloin he elävät samanaikaisesti kahden kulttuurin ympäröimänä. (Hoffmeister 2008, 191, 200)

Kuurojen vanhempien kuulevista lapsista ei ole yleensä mainintoja kuurojen kertomissa tarinoissa, eikä heitä juurikaan mainita kuuroja, kuuroutta ja kuurojen kulttuuria käsittelevissä teksteissä. Heitä ei tunnisteta kuulevien kulttuurissa, eikä ymmärretä kahden kulttuurin välissä elämiseen liittyviä ristiriitaisuuksia. (Hoffmeister 2008, 212–213.)

Kuurojen vanhempien kuuleviin lapsiin liittyviä tutkimuksia on Suomessa hyvin vähän ja ne ovat pääasiassa opinnäytetöitä. Olen tehnyt kandidaatin tutkielman (Ruippo, 2009), jossa haastattelin keski-ikäisiä kuulevia henkilöitä, joiden vanhemmat ovat kuuroja. Aiheeni liittyi haastateltavien palveluntarpeisiin viittomakielellä. Näissä haastatteluissa tuli esille paljon muutakin kuin mitä tutkimuskysymykseni silloin olivat. Keski-ikäiset toivat esille asioita, joiden pohjalta ilmeni tarvetta selvittää millä tavoin nykyiset, kuulevat viittomakieliset nuoret kokevat kahden kulttuurin kohtaamisen. Keski-ikäiset kertoivat, että heidän omiin kokemuksiinsa oli lapsuudessa ja nuoruudessa liittynyt hyvin paljon ristiriitoja kuulevien ja kuurojen kohtaamisissa. Keski-ikäiset toivoivat, että nuoremmat kuurojen vanhempien kuulevat lapset saisivat paremman kokemuksen ja riittävästi tukea kahden kulttuurin kohtaamisessa. Heidän mielestään myös kuurot vanhemmat tarvitsevat tukea kuulevien lasten kasvatukseen. Keski-ikäisten kokemuksista oli aikaa useampi vuosikymmen ja nykyään viittomakielellä on positiivisempi asema. Viittomakielen parantuneeseen asemaan on vaikuttanut perustuslain tuoma turva sekä yleisesti viittomakielen näkyminen päivittäin esimerkiksi televisiossa.

Olen ollut työssä viittomakielisessä yhteisössä vuodesta 1997 alkaen. Olen itse kuuleva. Olen kohdannut vuosien varrella erilaisissa yhteyksissä kuuroihin vanhempiin ja heidän kuuleviin lapsiin liittyvissä asioissa itseäni hämmästyttäviä asioita. Esimerkiksi kuulevan lapsen perustaessa omaa perhettään ei viittomakieltä opeteta heidän lapsilleen, jolloin kuurojen isovanhempien ja kuulevien lastenlasten välille ei voi syntyä toimivaa vuorovaikutussuhdetta. Tai kuuro viittomakielinen vanhempi käyttää lapsensa kanssa puhetta niin paljon kuin mahdollista, jonka vuoksi lapsi ei tule oppimaan ”täydellistä” viittomakieltä. Tällöin myös kuuron vanhemman ja kuulevan lapsen kommunikaatio tulee jäämään puutteelliseksi.

Kohtaamieni asioiden perusteella koin, että on tärkeää selvittää millä tavoin nykyiset nuoret kuulevat aikuiset, joiden vanhemmat ovat kuuroja, kokevat kahden kulttuurin kohtaamisen. Pro gradu -tutkielma on jatkotutkimus kandidaatin tutkielmalleni ja olen tehnyt kirjallisen katsauksen aiheeseen liittyen kandidaatin tutkielman yhteydessä.

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää millaisia kokemuksia kuulevilla nuorilla, joiden vanhemmat ovat kuuroja ja viittomakielisiä, on kahden kulttuurin kohtaamisesta. Millainen viittomakielen taito heillä omasta mielestään on sekä vaikuttaako kieli ja kulttuuri heidän sosiaaliin suhteisiinsa. Tutkimusaineisto on kerätty henkilökohtaisesti tehdyin yksilohaastatteluin ja kohderyhmä rajattiin koskemaan nuoria 18–29 -vuotiaita aikuisia.

Amerikassa kuurojen vanhempien kuulevista lapsista käytetään nimitystä *Children Of Deaf Adults* ja tämän lyhenne on CODA. Tämä lyhenne on tutkimukseni otsikossa ja käytän lyhennettä ”Coda” tässä tutkimuksessa viittaamaan kuurojen vanhempien kuuleviin lapsiin.

Itse näen viittomakielen samalla tavoin rikkaana kuin minkä muun tahansa kielen. Kahden kielen äidinkielenään lapsuudessa simultaanisti eli yhtäaikaaisesti oppiminen on rikkaus ja voimavara, jota on muutoin vaikea saavuttaa. Ajattelen, että kuuro on henkilö, joka puhuu eri kieltä ja kuuluu toiseen kulttuuriin. Kuuroutta ei tulisi nähdä vain lääketieteellisen tai vamman näkökulmasta. Pro gradun aihe tuntui ajoittain työni vuoksi liian läheiseltä ja josakin vaiheessa ajattelin vaihtaa aihetta kokonaan. Aiheen kiinnostavuus piti minut kuitenkin kiinni tässä työssä. Koin myös, että aihe oli tärkeä. Työhöni ja tehtävääni liittyen keskustelin tutkielmani aiheesta työnantajani kanssa ja sain myönteisen vahvistuksen gradun jatkamiselle.

1.1 Aikaisempia tutkimuksia

Suomessa on tehty kuuroihin, viittomakieleen ja kuurojen kulttuuriin liittyviä tutkimuksia viime aikoina jonkin verran, lähinnä 1980-luvulta alkaen. Kaksikielisyyteen keskittyvissä tutkimuksissa on tarkasteltu lähinnä kahden puhutun kielen oppimista, mutta puhutun kielen ja viittomakielen yhtäaikaisesta omaksumisesta on tutkimuksia hyvin vähän. Kulttuuriin liittyviä tutkimuksia on tehty paljon, mutta niissä käsitellään aihetta lähinnä eri kansallisuuksiin liittyen.

Kuurojen vanhempien kuuleviin lapsiin liittyviä tutkimuksia on Suomessa tehty vähän. Laura Kanto (2016) on väitöskirjassaan selvittänyt 10 kuuron vanhemman kuulevan lapsen varhaista kaksikielisyyden kehitystä ikävälillä 12 ja 36 kuukautta. Suomessa tehdyt muut tutkimukset ovat lähinnä opinnäytetöitä, joissa tekijänä olleella henkilöllä on usein omakohtaisia kokemuksia aiheesta. Kuurojen vanhempien kuulevia lapsia koskevia opinnäytetöitä on muutamia; varhaisimmat vuosilta 1975 ja 1984 sekä vuonna 1991 Laitinen ja Suominen ovat viittomakielen tulkkiopinnoissaan tutkineet kuurojen vanhempien kuulevien lasten elämää pääosin 20 – 40 -vuotiaiden näkökulmasta. Muutamia opinnäytetöitä on tehty myös 2000-luvulla. Useat tutkimukset käsittelevät kieleen liittyviä kysymyksiä. Sandholm (2016) seminaarityössä Kahden kulttuurin välissä, mitä on olla coda? hän tutki Codien kokemuksia liittyen kieleen, yhteisöllisyyteen ja kulttuuriin. Omaelämäkerrallisia tuotoksia on joitakin; muun muassa Yli-Mäyryn (2002) kirja Palava tuhka ja Raili Ojala-Signellin (2014) kirja Yksin tein tieni viitat, jotka kertovat kuurojen vanhempien kuulevan lapsen elämästä omien kokemusten kautta. Aihe on ollut jonkin verran esillä myös televisiossa sekä Kuurojen Liiton tuottamana videomateriaalina.

Minna Luukkaisen (2008) väitöskirja Viitotut elämät, käsittelee kuurojen nuorten aikuisten kokemuksia viittomakielisestä elämästä Suomessa. Tutkimuksessaan Luukkainen on haastatellut 25–35 -vuotiaita nuoria aikuisia; 18 kuuron nuoren lisäksi haastattelussa on ollut mukana neljä kuulevaa nuorta, joiden vanhemmat ovat kuuroja. Tutkimuksessaan Luukkainen tarkastelee nuorten elämää pääasiassa kuurojen nuorten näkökulmasta ja kuulevien nuorten osuus on tutkimuksen analyysissä toissijainen.

Hoffmeisterin (2008) mukaan Coda-henkilöitä koskevia tutkimuksia on tehty erittäin vähän, ei juuri lainkaan. Paul Preston (1994) on haastatellut yhteensä 150 kuurojen vanhempien kuulevaa lasta, joiden kokemusten perusteella hän on kirjoittanut kirjan Mother Father Deaf

– Living between Sound and Silence. Kirjassaan hän kertoo haastateltavien henkilöiden elämän kokemuksista kahden kulttuurin välissä. Coda-henkilöitä koskevia omaelämäkerrallisia kirjoituksia tai kirjoja on julkaistu jonkin verran, muun muassa Hoffmeisterin (2008) kirjoitus *Border Crossing by Hearing Children of Deaf Parents: The Lost History of Coda*s. Lisäksi videotallenteiden muodossa on Davien (1992) tuottama TV-dokumentti *Passport Without a Country: The Hearing Children of Deaf Parents*.

1.2 Tutkielman rakenne

Tutkimuksen osassa 1. Johdanto, olen kertonut perusteita aiheen valinnalle sekä tutkimuksen kysymykset, joihin pyrin löytämään vastauksia. Teoriaosuudessa kerron tutkielman aiheisiin liittyviä käsitteitä. Kappaleessa 2. Kuurojen kulttuuri ja viittomakieli, kerron lyhyesti mitä kuurojen kulttuuri ja viittomakieli ovat ja kuinka ne liittyvät toisiinsa. Tässä tutkimuksessa edellä mainitut aiheet tulevat esille lähinnä selventääkseni kuurojen vanhempien kuulevien lasten elämänpiiriä. Kuurojen vanhempien kuulevat lapset ovat yleensä myös viittomakielisiä ja kaksikielisiä ja selvennän näitä käsitteitä. Kuurojen vanhempien kuulevat lapset kokevat usein etteivät he kuulu kumpaankaan kulttuuriin; ei kuulevien eikä kuurojen. Tämä saattaa aiheuttaa heille joskus jopa koko elämän mittaisen omaan identiteettiin liittyvän ongelman. Käsittelem identiteettiä, kieltä ja kulttuuria tämän tutkimuksen näkökulmasta sekä identiteetti-käsitettä viittomakielisyyden näkökulmasta.

Kappaleessa 3. Kuurojen vanhempien kuulevat lapset kerron suurimmalle osalle ihmisistä melko tuntemattomasta ryhmästä. Aihetta ei ole käsitelty kirjallisuudessa eikä tutkimuksissa Suomessa juuri lainkaan. Myöskin ulkomailla aiheeseen liittyviä kirjoituksia ja tutkimuksia on vähän. Käsittelem aihetta lähinnä Robert Hoffmeisterin ja Paul Prestonin avulla.

Kappaleessa 4. Viittomakieleen ja asemaan liittyvää lainsäädäntöä tuon esille siltä osin kuin se on tämän tutkimuksen kannalta tarpeellista. Kerron kielellisestä vähemmistöstä viittomakielisyyden näkökulmasta sekä mitä tarkoittaa tulkkipalvelu ja kuurojen vanhempien kuulevien lasten rooli vanhempiensa tulkkeina.

Kappaleessa 5 Tutkimuksen toteuttaminen, kertaan tutkimuskysymykset, kerron tutkimuksen aineistoon, sen käsittelyyn ja tutkimuksen toteuttamiseen liittyvät vaiheet mahdollisimman tarkasti. Lopuksi pohdin eettisiä kysymyksiä tähän tutkimukseen liittyen.

Kappaleessa 6 Kahden kulttuurin kohtaaminen, tuon esille tutkimuksen tulokset. Tuloksien vahvistamiseksi esitän haastateltavien kommentteja sitaatein. Tulosten jälkeen haastateltavien vastaukset on esitetty tiivistettynä ja vastauksista koottu tyyppittely. Kappaleen lopuksi esitän tuloksista tekemäni johtopäätökset.

Kappaleessa 7 esitän omaa pohdintaani sekä jatkotutkimuksen aiheita.

Työn lopusta löytyvät lähdekirjallisuuden tiedot ja liitteet.

2 KUUROJEN KULTTUURI JA VIITTOMAKIELI

Samaa kieltä puhuvat kokevat kuuluvansa yhteen ja erityisesti tämä koskee vähemmistökieliryhmään kuuluvia. Kuuroja yhdistää ennen kaikkea heidän yhteinen kielensä sekä samankaltaiset kokemukset viittomakielisestä elämästä. (Malm & Östman 2000, 13.)

Kuurojenyhteisöön kuulumisessa on ratkaisevaa henkilön oma identiteetti eli se, että hän tuntee olevansa yhteisön jäsen. Tämä on tutkimusten mukaan tärkeämpi kuin kuulon aste. Kuurojenyhteisön jäsenyyden kriteerejä on neljä, jotka ovat audiologinen, poliittinen, kielellinen ja sosiaalinen kriteerit. Audiologinen kriteeri, jolloin henkilö ei kykene kuulemaan. Poliittinen kriteeri tarkoittaa, että hän osallistuu kuurojen asioiden hoitamiseen yhteisön päämäärien mukaan. Kielellisen kriteerin mukaan hänellä on taito käyttää viittomakieltä sekä sosiaalisen kriteerin mukaan henkilö haluaa osallistua yhteisön toimintaan. (Baker & Cokely, 1980, 54–56.) Audiologinen kriteeri on ainoa, jota kuuleva henkilö ei voi täyttää, mutta se ei ole tärkeä tekijä yhteisöön kuulumisessa. Tärkeämpää on henkilön orientoituminen visuaaliseen elämäntapaan. Tällöin myös henkilön kielenkäyttö perustuu visuaalisuuteen eli viittomakieleen. Kuurojen kulttuurin käsite onkin määritelty muun muassa visuaaliseksi elämäntavaksi. (Jokinen 2000, 83.) Visuaalisuudella tarkoitetaan sitä, että näkeminen ja katsekontakti ovat vuorovaikutuksessa hyvin tärkeitä.

Skutnabb-Kangas (1988, 229–231) jakaa kulttuuripätevyyden eli kulttuurin tuntemuksen kolmeen osaan, joita ovat tiedot, tunteet ja käyttäytyminen. Tieto-osa eli kognitiivinen osa tarkoittaa, että tietää paljon kulttuurista, jotain sen historiasta ja osaa sen kielen. Tunneosa eli affektiivinen osa tarkoittaa sitä, että henkilöllä on myönteinen tunne ja asenne kulttuuria kohtaan. Tämä tarkoittaa, että ymmärtää kulttuurin sisältöpäin ja samaistuu siihen ainakin osittain. On myös mahdollista omaksua kaksi erilaista kulttuurinormia samanaikaisesti ja elää niiden kanssa, vaikka ne olisivat hyvin erilaisia. Kulttuuripätevyyden käytösosa tarkoittaa, että pystyy käyttäytymään kulttuuriin sopivalla, muita loukkaamattomalla tavalla erilaisissa tilanteissa.

Samaistuessa kieleen omaksutaan myös kieliyhteisöön liittyvä kulttuuriperinne. Yhteiseen kieleen ja kulttuuriin perustuva kuurojenyhteisö muodostaa kuurojen maailman. Kuurojen maailma tarkoittaa kokonaisuutta, johon sisältyy kielen ja kulttuurin lisäksi kokonainen virallisten ja epävirallisten organisaatioiden ketju, joilla on myös oma historia ja perinne. Kuu-

rojen yhteisöön kuuluvat kuurojen keskinäiset organisaatiot ja järjestelmät yhteisön ulkopuolista vuorovaikutusta varten, esimerkiksi tulkkipalvelu. Kuurojenyhteisöjen toiminnassa on aina ollut mukana myös kuulevia, jotka ovat toimineet tavalla tai toisella paremman yhteiskunnallisen aseman saavuttamiseksi kuuroille. Tällaisia henkilöitä ovat olleet muun muassa kuurojen vanhempien kuulevat lapset, kuurojen opettajat, kuurojen papit sekä Kuurojen Liitossa toimineet luottamushenkilöt ja työntekijät. (Jokinen 2000, 81–83.)

Ihmisten välinen viestintä perustuu ensisijaisesti ääneen ja sen kuulemiseen. Aina on kuitenkin ollut ihmisiä, joille äänellinen viestintä on toissijaista, koska he eivät voi kuulla sitä. (Rissanen 1985, 5.) Viittomakieli poikkeaa monissa suhteissa puhutuista kielistä nimenomaan visuaalisen, näkemiseen pohjautuvan perusrakenteensa vuoksi. Käytännön viittomakielessä on mukana useita tärkeitä osatekijöitä, joita tarvitaan kielen ilmaisemisessa. Tällaisia ovat muun muassa ilmeet, vartalon liikkeet, koko olemuksella eläytyminen, erilaisten roolien esittäminen, paikantaminen, viittomien muuntelu, järjestys ja ryhmittely sekä tauotus ja toistot. Visuaalisessa viittomakielessä nämä osatekijät ovat välttämättömiä ja siihen luonnollisena osana kuuluvia. Viittomisen yhteydessä voidaan käyttää myös puhetta tai huuliota riippuen siitä kenen kanssa viittomakieltä käytetään. (Paunu 1997, 4–5.)

Viittomakieli on syntynyt spontaanisti kuurojen parissa heidän kommunikaatiotarpeestaan samalla tavoin kuin puhutut kielet. Kielitieteellisiin tutkimuksiin perustuen voidaan sanoa viittomakielen täyttävän luonnollisen kielen kriteerit samoin kuin puhutut kielet. (Malm & Östman 2000, 16–17.)

Viitottuja kieliä ei ole tarkkaan kartoitettu, mutta niitä arvellaan olevan maailmassa satoja (Takkinen 2000a, 54). Eri maiden viittomakielisten tutkimusten perusteella viittomakieliä voidaan pitää itsenäisinä kielinä, joilla on omat lainalaisuutensa ja rakenteensa. Viittomakieli ei siis ole kansainvälinen kieli, vaan jokaisella maalla on oma kielensä. Varsinaiseksi viittomakieleksi on nimitetty sitä kieltä, jota on käytetty kuurojen kesken kuurojen yhteisössä. Nykyisin suomalaisen kuurojenyhteisön kielestä käytetään nimitystä suomalainen viittomakieli. Viittomakielestä on myös käytössä muita erilaisia muotoja, joita käytetään henkilöiden tarpeista riippuen, esimerkiksi tukiviittomia käytetään muun muassa puhevammaisten henkilöiden kanssa. Viitotussa puheessa suomen kieli ja viittominen etenevät yhtä aikaa noudattaen suomenkielen lauserakennetta. (Vivolin-Karen 2002, 4–5.) Viitottu puhe ei ole luonnollinen kieli ja sitä käyttävät usein henkilöt, joiden äidinkieli on suomen kieli.

2.1 Viittomakielinen

Vuosisatojen ajan kuuroja on kutsuttu nimellä kuuromykkä. Tämä nimitys on myöhemmin muutettu kuulovammaiseksi ja siitä edelleen kuuroksi. Kuurot itse viittaavat itseensä ja oman ryhmänsä jäseniin sanalla ”kuuro” ja kuuleviin henkilöihin sanalla ”kuuleva”. Kuurot itse kokevat, että kuuro on neutraali nimitys. (Malm & Östman 2000, 10.)

Termi viittomakielinen on melko uusi suomalaisessa kuurojenyhteisössä (Jokinen & Martikainen 2000, 242). Viittomakielinen -nimitystä voidaan perustella eettisillä, juridisilla, sosiokulttuurisilla ja kielitieteellisillä näkökohdilla. Eettisen näkökulman mukaan nimitykset kuulovammainen ja huonokuuloinen viittaavat jonkinlaiseen vammaan. Terve kuuro ei koe häneltä puuttuvan mitään eikä hän välttämättä koe jäävänsä ilman joitain, koska on kuuro. Juridisia näkökohtia perustellaan sillä, että perustuslaissa puhutaan saamesta, romaanista ja viittomakielestä, mutta laissa ei puhuta kuurojen kielestä. Tämän perusteella on luontevaa, että viittomakieltä käyttävän ryhmän jäseniin viitataan sanalla viittomakieliset. Viittomakieltä käyttävät kuurot ja huonokuuloiset ihmiset ja heidän kuulevat läheisensä sekä joukko muita ihmisiä, jotka ovat tekemisissä viittomakielisen yhteisön kanssa. Tämän sosiokulttuurisen näkökohdan perusteella myös näistä henkilöistä voidaan käyttää nimitystä viittomakielinen. Kielitieteellisen näkökulman perusteella katsotaan kielen yhdistävän ihmisiä ja näin on varsinkin vähemmistökieliryhmiin kuuluvien kohdalla. Kuuroja yhdistää ennen kaikkea heidän yhteinen kielensä ja samankaltaiset kokemukset viittomakielisestä elämästä. (Malm & Östman 2000, 11–13.)

Kuurojen Liiton viittomakielitoimikunnan määritelmän mukaan viittomakielinen on kuuro, kuuleva tai huonokuuloinen henkilö, jonka äidinkieli tai ensikieli on suomalainen viittomakieli. Hän on oppinut viittomakielen ensimmäisenä kielenään ja se on hänen parhaiten hallitsemansa ja/tai jokapäiväisessä elämässä eniten käyttämänsä kieli. Hän myös itse samastuu sen käyttäjäksi. Viittomakieltä käyttävien ihmisten ryhmä on hyvin laaja ja monimuotoinen. Siihen kuuluu kolme pääryhmää: Ensimmäisen ryhmän muodostavat ne henkilöt, joille suomalainen viittomakieli on äidinkieli/ensikieli, toinen ryhmä ovat ne henkilöt, joille se on toinen kieli, ja kolmas ryhmä ovat he, joille se on vieras kieli. Määritelmä perustuu siihen, keneltä ja milloin ihminen on omaksunut tai oppinut suomalaisen viittomakielen. Äidinkielisiä ovat ne henkilöt, jotka ovat omaksuneet viittomakielen sitä käyttäviltä, usein kuuroilta vanhemmiltaan jo varhaislapsuudessa. Ensikieliseksi katsotaan henkilöt, jotka ovat

omaksuneet viittomakielen noin 0–5 -vuotiaana kuulevilta vanhemmiltaan. Kuulevat vanhemmat ovat opetelleet viittomakielen käytön vasta aikuisena todettuaan lapsensa tarvitsevan sitä. (Jokinen 2000, 79–80.) Äidinkieli on se kieli, jonka on oppinut ensimmäisenä ja johon samaistaa itsensä (Skutnabb-Kangas 1988, 38).

Kuulon määrä ei ole oleellinen tekijä henkilön kehitymisellä viittomakieliseksi. Viittomakielen voi lapsuudessaan luonnollisen kielenomaksumisprosessin myötä oppia kuka tahansa, joka on vuorovaikutuksessa viittomakielen käyttäjien kanssa päivittäin. (Jokinen 2000, 81.) Tutkimusten mukaan viittomakieltä omaksuvien lasten kielen kehitys noudattaa samoja vaiheita kuin puhuttujen kielten omaksuminen (Takkinen 2000a, 53).

2.2 Kaksikielinen

Viittomakielinen henkilö voi olla myös kaksi- tai monikielinen. Arkikielessä kaksikieliseksi määritellään yleensä sellainen henkilö, joka puhuu kahta kieltä sujuvasti. Kirjallisuudessa ei ole kuitenkaan yhtä yhtenäistä määritelmää kaksikielisyydelle. (Stolt 2000, 160.) Kaksikielisyys määritellään useimmiten kielten omaksumisiän ja -menetelmän, kielten tason ja käytämisen ja samaistumisen perusteella. Näiden perusteella voidaan erottaa varhaisessa lapsuudessa omaksuttu simultaani eli samanaikainen kaksikielisyys ja hieman myöhemmin, noin kolmen ikävuoden jälkeen alkanut kahden kielen omaksumisen tuloksena kehittyvä suksessiivinen eli peräkkäinen kaksikielisyys. (Hassinen 2005, 17.) Puhuttujen kielten osalta simultaanista kaksikielisyttä on tutkittu 1900-luvun alusta alkaen (Hassinen 2002, 24), mutta puhutun kielen ja viittomakielen yhtäaikaista omaksumista on tutkittu hyvin vähän. (Kanto 2006, 1).

Viittomakielisissä perheissä kasvavat kuulevat lapset ovat useimmiten kaksikielisiä. He kasvavat viittomakielisessä ympäristössä, jolloin he oppivat perheessä käytettävän kielen. On kuitenkin erittäin harvinaista kasvaa viittomakielisessä ympäristössä ilman puhutun kielen malleja, joten lapset oppivat useimmiten samanaikaisesti eli simultaanisti ympäristön käyttämän puhutun kielen. (Kanto, 2006, 2.) Kaksikielisissä perheissä vanhemmilla voi olla keskenään sama äidinkieli, joka ei ole kuitenkaan ympäristön käyttämä kieli. Tämä on tyypillisintä viittomakielisissä perheissä.

Kannon (2006, 97, 99) tutkimuksen mukaan viittomakielisissä perheissä kasvavien kuulevien lasten kielellinen kehitys sekä puhutun kielen että viittomakielen osalta etenee tyypilliseksi tunnetun kehityksen mukaan, eikä kehityksessä ilmennyt suuria poikkeavuuksia. Tutkimustulosten perusteella myös havaittiin, että mitä enemmän kielet eroavat toisistaan sitä vähemmän ne sekoittuvat toisiinsa.

Lapsesta tulee kaksikielinen useimmiten hänen itsensä siihen vaikuttamatta. Pienellä lapsella ei ole aluksi myönteisiä eikä kielteisiä tunteita kaksikielisyydestä ja siihen suhtautuminen muodostuu vuorovaikutuksessa muihin ihmisiin. Kaksikieliseksi ja -kulttuuriseksi syntyneen lapsen identiteetti kehittyy aluksi vanhempien peilaamisena. Lapsen identiteetti kehittyy vähitellen ja saattaa vuoronperään kallistua enemmän toisen kielen ja kulttuurin suuntaan. Kieli on kommunikoinnin lisäksi myös identiteetin määrittelyväline. (Hassinen 2005, 16, 64–66.)

Kaksikieliset henkilöt käyttävät eri kieliään erilaisista käyttöyhteyksistä riippuen. He valitsevat käytettävän kielen paikan, tilanteen ja ihmisten mukaan. Usein kaksikielisellä henkilöllä toinen kieli on vahvempi kuin toinen. Esimerkiksi opiskeluun liittyen saatetaan käyttää vain toista kieltä, jolloin tämä kieli kehittyy laajemmin. Toista kieltä saatetaan käyttää esimerkiksi perheen kanssa, jolloin kieli koetaan riittäväksi siihen tarpeeseen. Vahvemman kielen asema ei välttämättä ole pysyvää, vaan kielen vahvuus saattaa muuttua elämäntilanteiden mukaan. Aiemmin vähemmän käytetty kieli saatetaan kokea vahvemmaksi kieleksi kielellisen ympäristön muuttuessa. (Baker 2000, 32–33.)

Kaksikielisyyden myönteisinä vaikutuksina on pidetty analyyttisen ajattelun lisäksi positiivista vaikutusta lapsen älylliseen kehitykseen, monivivahteisempaa maailmankäsitystä ja ymmärtäväisempää suhtautumista toisiin ihmisiin (Hassinen 2005, 50). Hyvin kehittyneet ensikielen taidot ennakoivat toisen kielen kielitaidon kehitystä ja myös mahdollistavat sen kehittymisen korkealle tasolle. Jos lapsen ensikieli on jostain syystä heikosti kehittynyt, ei toisenkaan kielen taito voi kehittyä korkeatasoiseksi. (Stolt 2000, 162, Takkinen 2000b, 121.) Kaksikielisyyden vaikutuksia tutkittaessa kielteisiä tuloksia on esitetty niissä tutkimuksissa, joissa on selvitetty kielellisiin vähemmistöihin kuuluvien lasten kehitystä. Kaksikielisiä on peloteltu niin sanotulla puolikielisyydellä, jolloin uskotaan kummankin kielen jäävän alikehittyneeksi. (Hassinen 2005, 17, 48.)

2.3 Identiteetti, kieli ja kulttuuri

Identiteetti

Identiteetti käsitteenä on hyvin laaja ja monimuotoinen, ehkä myös monimutkainen. Yksikertaisimmillaan identiteetti on Hassisen (2005, 65) mukaan se, miltä kullakin hetkellä tuntuu. Identiteetin voidaan sanoa olevan tasapainossa, silloin kun tiedät kuka olet, missä olet ja miten toimit.

Identiteetti käsitteeseen liittyvät usein myös kysymykset kuka minä olen ja mihin minä kuulun. Nämä ovat kysymyksiä, joita myös kuurojen vanhempien kuulevat lapset usein pohtivat. Nykykäsityksen mukaan ihmisellä ei ole ainoastaan yhtä identiteettiä vaan useita identiteettejä. Identiteetit rakentuvat vuorovaikutuksessa toisten kanssa ja tämä näkökulma on myös tässä tutkimuksessa. Käsittelen identiteetti -käsitettä sen moninaisuuden ja muuttuvuuden näkökulmasta sekä millä tavoin kieli ja kulttuuri vaikuttavat identiteetin rakentumiseen, identiteetti viittomakielisyyden näkökulmasta ja kuinka kuurojen vanhempien kuulevat lapset tähän liittyvät.

Identiteetit ovat erilaisia, moninaisia ja muuttuvia. Yhden identiteetin sijaan voidaan puhua identiteeteistä. Ihmisen olemassa oloa kuvaavat useat identiteetit, jotka painottuvat erilaisissa tilanteissa. (Laihiala-Kankainen, Pietikäinen & Dufva 2002, 9.) Myös Allardtin ja Starckin (1981, 49–50) mukaan voidaan puhua monista identiteeteistä. Nykyajan ihminen kuuluu moniin sosiaalisiin ryhmiin ja ihmiset tavallisesti luovat kuvan itsestään sen perusteella, kenen kanssa he ovat yhdessä ja kenen kanssa he seurustelevat. Tällöin on myös tyypillistä, että ihmisellä on useita identiteettejä. Sosiaalipsykologian mukaan ihmisellä on tarve arvioida omia näkökantojaan ja valmiuksiaan. Näitä arviointimahdollisuuksia saadaan vertaamalla itseä muihin samanlaisiin yksilöihin. Vertailujen perusteella tehtävät arviot ovatkin tärkeä osa ihmisen identiteettiä.

Identiteetti pyrkii määrittelemään sen, miten olemme samankaltaisia muiden kanssa ja miten eroamme toisista. Identiteeteissä onkin kyse meidän samankaltaisuudesta ja erilaisuudesta. Identiteetti käsitteen kautta ymmärrämme keitä olemme ja kuinka me eroamme toisistamme. (Laihiala-Kankainen ym. 2002, 9–10.)

Stuart Hall toteaa, että identiteetin käsitteitä ei enää ole voimassa sellaisenaan kuin ne aikaisemmin ymmärrettiin eikä niiden avulla voi ajatella totuttuun tapaan. Toisaalta vielä ei ole olemassa korvaavia käsitteitä entisten tilalle, jolloin meidän on edelleen ajateltava niiden

avulla. Identiteetti käsitteenä on jotain, mitä ei voi ajatella vanhaan tapaan, mutta jota ilman tiettyjä kysymyksiä ei voi ajatella lainkaan. Hallin mukaan identiteetti ymmärretään subjektiiviksi, jolla ei ole kiinteää, olemuksellista tai pysyvää identiteettiä. Aikaisemmin vakaana ja yhtenäisenä koettu identiteetti on pirstoutumassa useiksi identiteeteiksi, jotka voivat olla ristiriidassa keskenään tai olla sopimattomia toisiinsa nähden. Identiteeteistä tulee muuttuvia, jotka muotoutuvat jatkuvasti suhteessa ympäröiviin kulttuuriin järjestelmiin. Yhtenäistä, varmaa ja johdonmukaista identiteettiä ei todellisuudessa enää ole olemassa. (1999, 22–23, 246.)

Ihmisen identiteetin sisältö on hyvin monimutkainen yhdistelmä yleisiä ja yksilöllisiä piirteitä. Yleiset piirteet edustavat yksilön siteitä kulttuuriin ja erilaisiin sosiaalisiin ryhmiin ja yksilölliset piirteet edustavat niitä ominaisuuksia, jotka erottavat hänet muista samaan ryhmään kuuluvista jäsenistä. Identiteetin sisällön mukaan olemme kaikki jossakin suhteessa annettuihin, saavutettuihin ja omaksuttuihin identiteetteihin. Annetut identiteetit eivät ole vapaaehtoisia, vaan ne ovat syntymässä saatuja ominaisuuksia kuten sukupuoli ja ihonväri, joita on vaikea muuttaa. Myös ihmisen elämänhistoria on annettu, koska sitä ei voi valita, mutta sen osia voidaan korostaa, torjua tai tulkita uudelleen tarpeen mukaan. Näihin annettuihin identiteetin osiin voidaan ymmärtää myös esimerkiksi nimi, kansallisuus, äidinkieli ja uskonto. Saavutetut identiteetit ovat erilaisia yksilön vapaaehtoisia valintoja tai esimerkiksi ryhmiä, joihin hän kuuluu. Tällaisia voivat olla muun muassa ammatti ja poliittiset ryhmitymät. Omaksuttu identiteetin sisältö liittyy melko pysyviin vuorovaikutustyyliin, joita ihminen on omaksunut tilanteesta riippumatta suhteessa muihin ihmisiin. Näitä voivat olla esimerkiksi alistuvuus, riippuvuus ja hallitsevuus. (Liebkind 1988, 66–67.)

Identiteetti, käsitys siitä, kuka minä olen, riippuu hyvin paljon erilaisista ryhmistä ja sosiaalisista luokista, joihin jokainen meistä kuuluu. Kaikki identiteettimme määräytyvät joka tapauksessa sosiaalisesti. Identiteetit eivät synny ominaisuuksiemme seurauksena, vaan meidän toisten ihmisten välisistä sosiaalisista prosesseista. Sosiaalisilla ryhmillä on merkittävä vaikutus persoonamme muotoutumisessa. (Burr 2010, 87.)

Sosiaalisen identiteetin teoriaan kuuluu kolme tärkeää prosessia, jotka ovat kategorisoiminen, identiteetti ja vertaileminen. Ihmisillä on tapana järjestää maailman kuvaa erilaisten kategorioiden avulla. Järjestämme maailmaamme muun muassa vastakohtapareihin, joita ovat esimerkiksi elävä/hengetön, maskuliininen/feminiininen ja me/he. Nämä kategoriat ovat syntyneet aikaisempien sukupolvien aikana ja välittyvät meille oman kulttuurimme

kautta. Nämä kategoriat ovat siten sosiaalisia ja yhteisiä. Näiden kategorioiden avulla voimme erottaa eri ilmiöt toisistaan. (Burr 2010, 93–94.) Ilman kategorisointia ihmisten olisi mahdotonta ymmärtää toisiaan erilaisissa tilanteissa ja koordinoita yhteistä toimintaa. Kategorisoinnin voidaankin katsoa pitävän yllä ja tuottavan sosiaalista ja moraalista järjestystä. (Juhila 2004, 21.)

Kuuroilla on tapana viitata oman ryhmänsä jäseniin sanalla ”kuuro”. Kuulevista henkilöistä he käyttävät nimitystä ”kuuleva”. (Malm & Östman, 2000, 10). Preston (1994) ja Hofmeister (2008) teksteissä esiintyvät englanninkieliset termit ovat Deaf ja Hearing. Nämä termit ovat kuurojen puheissa ja tarinoissa yleisesti käytössä ja tulevat esille vastakohtapareina heidän keskustellessa omasta ryhmästään verrattuna kuulevien ryhmään. Kuuro ja kuuleva voidaan nähdä yksilöinä ja ryhmänä, mutta myös omina kulttuureina. Amerikkalaisen käsityksen mukaan kuurous ei ole sama kuin ei-kuulevuus, vaan se on kokonainen kulttuuri, joka voidaan oppia ja omaksua (Jokinen, 2000, 84).

Tuntemme kuuluvamme tiettyihin ryhmiin ja kategorioihin, joista myös muovaamme identiteettimme. Identiteettimme ovat yhdistelmä kaikkien niiden ryhmien jäsenyyksistä, joihin kuulumme. Näiden jäsenyyksien painoarvo ei ole samanaikaista, vaan se vaihtelee tilanteen mukaan. Erilaisissa tilanteissa nousee esille identiteettimme eri puolet sen mukaisesti minkä ryhmän jäsenyyden koemme merkitykselliseksi tai yhdentekeväksi. Toisaalta toisten kanssa vuorovaikutuksessa ollessamme, saatamme joutua omaksumaan identiteetin, jota emme ole havitelleet, mutta josta meidän on kuitenkin jollakin tavalla selvittävä. Osa ryhmäidentiteeteistä muovautuu vain ajoittain ja hetkellisesti, esimerkiksi jonottaessa tuntemme yhteenkuuluvuutta muiden odottajien kanssa. Toiset identiteetit nousevat esille monissa eri yhteyksissä ja muodostavat tärkeän osan minuuttamme, tällaisia ovat muun muassa sukupuoli-identiteettimme ja kansallinen identiteettimme. (Burr 2010, 94–95.)

Itsetuntonne kannalta on erittäin tärkeää, että rakentamamme identiteetti on positiivinen ja arvostettu. Aina emme voi itse valita ryhmiä joihin kuulumme, esimerkiksi sukupuoltamme tai etnisyyttämme. Pyrimme myös tarkoituksellisesti etäännyttämään itsemme näistä kategorioista, joiden uskomme alentavan omanarvontuntoamme. Toisaalta kategorioiden jäsenyyteen liitettyllä arvostuksella on merkitystä vain, jos sitä verrataan joidenkin toisten ryhmien jäsenyyden vähäisempään arvostukseen. Tällöin juuri oman ryhmämme ja toisten ryhmien ominaisuuksien väliset vertailut tarjoavat perustan omanarvontunnonne. Ihmisillä

onkin taipumus arvostaa omaa ryhmäänsä ja vähätellä muiden ryhmien ominaisuuksia ja niihin kuuluvia jäseniä. (Burr 2010, 95–96.)

Kieli ja kulttuuri

Identiteettien monimuotoisuuden näkökulmasta käsitykset meistä ja muista liittyvät aina tiettyyn aikaan, paikkaan ja tilanteeseen. Identiteetit liitetään myös hyvin vahvasti kieleen ja kulttuuriin. Kieli onkin yksi identiteetin tärkeimmistä tunnusmerkeistä. Kieli ja identiteetti liittyvät voimakkaasti kulttuuriin, jossa ihmisiä yhdistävät tottumusten ja ajattelutapojen mallit. (Laihiala-Kankainen ym. 2002, 10.)

Sosiaalitieteiden klassikoista sosiaalista identiteettiä on pohtinut esimerkiksi G.H. Mead. Seuraavassa tarkastelen suppeasti Meadin teoriaa Burrin avulla. Meadin ajattelun mukaan kieli, yhteiskunta ja kulttuuri olivat keskeisiä ihmisten tekoja selitettäessä. Hänen mukaan kieli ja sosiaalinen vuorovaikutus olivat välttämättömiä mielen, tietoisuuden ja minän kehitykselle eikä minää voi olla olemassa ennen yhteiskuntaa, vaan se juontuu nimenomaan yhteiskunnasta. Meadin ajatusten mukaan ihmisten käyttäytymiseen vaikuttaa aina se, kuinka toiset ihmiset heidän ympärillään käyttäytyvät. Mead pitää tietoisuutta ja mieltä, kykyämme reflektoida omia ja toisten tekoja seurauksina sosiaalisesta vuorovaikutuksesta. Hänen mukaan yksilö ei ole olemassa yhteiskunnasta riippumattomana, vaan se juontuu ihmisten välisestä sosiaalisesta vuorovaikutuksesta. Mielen kehittymiseen vaikuttavat kykyämme käyttää symboleja, erityisesti kieltä asioiden ja tapahtumien representoimiseen. Hänen mukaansa nimenomaan kielen avulla voimme sisäistää sosiaalisen vuorovaikutuksen, representoida sen itsellemme ja pohtia ja reflektoida sitä. (Burr 2010, 23–24.)

Meadin mukaan symboli, esimerkiksi sana kantaa merkityksiä, jotka ovat yhteisiä sosiaalisille ryhmille. Nämä yhteiset merkitykset ovat tärkeitä kolmella tapaa. Ensinnäkin käyttäytyminen ei ole seurausta objektiivisista tapahtumista vaan kumpuaa tapahtumien symbolisesta merkityksestä ihmisille. Tämän vuoksi emme kykene ymmärtämään ihmisten käyttäytymistä, jos emme tarkastele heidän subjektiivista ja omakohtaista maailmaansa. Toiseksi symboliset merkitykset ovat kulttuurisidonnaisia, jolloin emme voi suoraan soveltaa oman kulttuurimme käyttäytymistä ja tapaa toisiin kansoihin ja kulttuureihin tai toisiin historiallisiin ajanjaksoihin. Kolmanneksi merkitysten yhtenäisyys antaa meille mahdollisuuden ottaa

huomioon toisten tarkoitukset, tuntemukset ja reaktiot. Tämän kautta saamme mahdollisuuden toimintamme koordinoimiseen ja hienosäätöön sekä aavistamalla toisten käyttäytymistä ohjaamme omaa käyttäytymistämme jatkuvasti. (Burr 2010, 24–25.)

Hallin mukaan kulttuurinen identiteetti voidaan ymmärtää kahdella eri tavalla essentialistisesta ja ei-essentialistisesta näkökulmasta. Ensimmäinen tapa määrittelee kulttuurisen identiteetin yhden, yhteisen kulttuurin, kollektiivisen ja todellisen minän kautta. Kulttuuriset identiteetit kuvastavat tällöin yhteisiä historiallisia kokemuksia ja kulttuurisia koodeja, jotka varustavat ihmisen vakailta ja muuttumattomilla merkityksillä ja saavat heidät kokemaan itsensä yhdeksi kansaksi. Toinen näkökulma liittyy edelliseen, mutta myös tunnustetaan, että monien samankaltaisuuksien lisäksi löytyy myös merkittävien erojen muodostamia tärkeitä kohtia. Nämä erot muodostavat perustan sille keitä me tosiasiassa olemme tai keitä meistä on historian myötä tullut. Kulttuurisessa identiteetissä on tämän mukaan yhtä paljon kyse joksikin tulemisesta kuin jonakin olemisesta, eli se kuuluu yhtä paljon tulevaisuuteen kuin menneisyyteenkin. Hallin mukaan identiteetit ovat meidän itse antamiamme nimiä niille kaikille tavoille, joilla menneisyyden kertomukset asemoivat meitä ja joihin me itse asemoimme itsemme. (Hall 1999, 224–227.)

Kulttuurilla tarkoitetaan yhteisiä merkitysten järjestelmiä, joita samaan yhteisöön kuuluvat ihmiset käyttävät saadakseen ymmärryksen maailmasta. Sana kulttuuri, sisältää merkityksiä tuottavat sosiaaliset käytännöt ja ne käytännöt, joita nuo yhteiset merkitykset ohjaavat ja organisoivat. Tämä yhteinen merkityskartta antaa meille tunteen kuulumisesta johonkin kulttuuriin. Samalla se luo yhdistävän siteen, tunteen yhteisestä identiteetistä ja kuulumisesta yhteisöön. Kun pystymme paikallistamaan itsemme jossakin yhteisessä merkityskentässä, tunnemme keitä me olemme ja mihin me kuulumme, tällöin tunnemme oman identiteettimme. Kulttuuri on yksi keskeisimmistä identiteetin muodostamisen, ylläpitämisen ja muuttamisen tavoista. (Hall 2003, 85.)

Eräs tärkeimmistä kulttuurin käytännöistä on kieli, järjestelmä, jota käytämme muodostaessamme ja kommunikoidessamme erilaisia merkityksiä toisillemme. Kielen avulla annamme maailmalle merkityksen ja tulkintakehyksen, joiden kautta ymmärrämme maailmaa. Yhteisen kielen avulla meidän on helpompi antaa ihmiselle kulttuurinen identiteetti. Kieli asemoi ihmisen tiettyyn kielikartan osaan, jolloin hän kuuluu tiettyyn kieliyhteisöön. Tietyn kielen puhuminen merkitsee, että tuntee muiden kielen käyttäjien arvot vaikka itse ei välttämättä jakaisikaan niitä. (Hall 2003, 87–90.)

Kieli on kuitenkin vain yksi kulttuuria tuottava merkitysjärjestelmä. Kulttuuri koostuu useista merkitystä tuottavista järjestelmistä, joista yksi merkittävä on traditiot. Kulttuurisia merkityksiä ja identiteettejä tuotetaan tapojen ja traditioiden kautta. Arkipäivän rituaalit ja käytännöt luovat totutun tavan, joilla on hoidettu ja annettu merkityksiä erilaisille tapahtumille ja ne yhdistävät aikaisempien sukupolvien elämäntavat nykyisille elämäntavoille. (Hall 2003, 90.)

Paikka on myös yksi kulttuuriin liitetystä merkitysjärjestelmästä ja usein miellämme paikan joksikin todelliseksi paikaksi. Ajatus paikasta on tärkeä, mutta se ei olekaan välttämätön osa tavassamme ymmärtää kulttuuria. Paikka näyttää kuitenkin toimivan eräänlaisena symbolisena takuuna tiettyyn kulttuuriin kuulumiselle. Se luo symbolisia rajoja kulttuurin ympärille ja samalla erottaa siihen kuuluvat muista ulkopuolisista. On kuitenkin huomattava, että on useita kulttuureja, joiden jäsenet eivät asu samassa paikassa tai jotka perustuvat eri paikoissa elävien ryhmien väliseen kulttuuriseen vuorovaikutukseen. Kulttuuri voidaan mieltää kodiksi, paikaksi, johon luonnostaan kuulumme ja josta miellämme olevamme kotoisin. Tämä ”koti” leimaa identiteettiämme ja olemme siihen sidoksissa perityin, velvoittavin ja väistämättömin sitein yhtä voimakkaasti kuin perheeseemme. Tunnetta olemme kotoisaksi kuulumalla saman identiteetin jakavien ihmisten joukkoon. Voidaan sanoa, että kulttuurit antavat meille voimakkaan tunteen yhteenkuuluvuudesta, turvallisuudesta ja tuttuudesta. (Hall 2003, 91–94.)

2.4 Viittomakielisyys ja identiteetti

Ihmisellä on sisäänrakennettu kyky luoda kielellisiä järjestelmiä riippumatta siitä mitä kanavaa on ensisijaisesti käytetty. Näitä kanavia ovat kuulo, näkö sekä tunto. Viittomakielinen ihminen omaksuu kielen ohella siihen liittyvään kulttuuriin tyypilliset ajatustavat, käyttäytymisnormit ja arvomaailman. Samalla hän saa aineksia kielellisen ja sosiaalisen identiteettinsä rakentamiseen. Vähemmistökulttuuriin kuuluvana henkilönä viittomakielinen on useimmiten identiteetiltään kaksi- tai monikulttuurinen. (Jokinen 2002, 65.)

Kuorouden identiteetti koetaan sosiaalisena ja persoonallisena ilmiönä. Sosiaalisen identiteetin käsite liittyy läheisesti ryhmän ja yhteisön identiteettiin, joka on viittomakielisillä hämmästyttävän samanlainen eri puolilla maailmaa. Viittomakieltä on tutkittu vain vähän

aikaa puhuttuihin kieliin verrattuna, vasta 1960-luvulta alkaen. Tutkijat pitävät viittomakieltä luonnollisena kielenä ja tämä tieto on vaikuttanut viittomakieltä käyttävien kuurojen suhtautumiseen omaan kieltänsä kohtaan ja tämän myötä myös käsityksiin omasta itsestään. Oman kielen ymmärtäminen yhtä arvokkaaksi muiden kielten rinnalla nosti aikanaan pintaan pitkään jatkuneen kielellisen sarron, paineet ja kokemukset. Viittomakielisten osalta voidaan havaita yhtäläisyyksiä muiden kielellisten vähemmistöjen kanssa. Näitä ovat muun muassa stigmat, kielellinen sorto, häpeä, enemmistö-vähemmistö-asetelma ja kaksikielisyys. (Jokinen 2002, 66–68.)

Kieli on tärkeä kulttuuri-identiteetin määrittäjä, joka samalla symboloi sosiaalista identiteettiä. Viittomakielisten ryhmä koostuu erilaisista viittomakieltä käyttävistä ihmisistä, joita ovat kuurot, huonokuuloiset ja kuulevat. Kielivalinta kertoo paljon yksilön identiteetistä. Suurimmalle osalle kuuroista viittomakieli on luonnollisin kieli. On kuitenkin olemassa kuuroja, jotka eivät viito. Viittomakielen opiskelu on viime aikoina lisännyt kielen positiivista imagoa ja siten lisännyt halukkuutta käyttää viittomakieltä ja omaksua sen kielellinen identiteetti. (Jokinen 2002, 83–84.)

Kulttuuriin liittyvä sosiaalinen identiteetti voidaan omaksua, vaikka ei käyttäisikään kulttuuriin liittyvää äidinkieltä. Tällöin identiteetti perustuu ryhmän kulttuuriin, perinteisiin ja historiaan. Viittomakieltä käyttävien kuurojen vanhempien kuulevista lapsista osalla on jonkinlainen kuurojen sosiaalinen identiteetti, vaikka he eivät osaisi viittomakieltä. Lapset ovat nähneet vanhempiensa viittovan ja usein ymmärtäneet sitä, vaikka perheessä ei ole viittomakieltä yhteisesti käytettykään. Heille kuurojen tavat ja tottumukset ovat tuttuja ja he samautuvat niihin ainakin jossakin määrin. (Jokinen 2002, 84.)

Viittomakielisyyttä ei voida paikantaa maantieteellisesti samalla tavoin kuin monia muita kulttuureita. Jokisen (2002, 84) mukaan viittomakielen kulttuuriin liittyy paikkoja, jotka ovat vaikuttaneet viittomakielisten yhtenäisyyteen ja yhteenkuuluvuuden tunteeseen hyvin voimakkaasti. Näitä paikkoja ovat olleet muun muassa kuurojen koulut ja yhdistykset, joista varsinkin kuurojen kouluilla on ollut suuri merkitys viittomakielen syntymisen ja kehittymisen osalta. Viittomakieliset elävät jatkuvasti kahdessa kulttuurissa tai siirtyvät kulttuurista toiseen. Mitä paremmin he omaksuvat molemmat kielet, sitä paremmin he voivat sulautua molempiin kulttuureihin.

Viittomakielisten osalta yhteinen kieli näyttää olevan vahvin ryhmään yhdistävä tekijä. Siihen liittyy myös viittomakielisten kulttuuri ja ideologia ja yhteinen tapa kohdata maailma ja nähdä itsensä suhteessa muihin. (Jokinen 2002, 86.)

Prestonin (1994, 8) mukaan länsimaisessa kulttuurissa vanhemmilla ja perheessä koetuilla asioilla on yliverlainen asema yksilön identiteetin kehittymisen kannalta. Myös Jokinen (2002,86) korostaa lapsuuden perheen merkitystä yksilöllisen identiteetin kehittymisen kannalta. Rakentaakseen oman sosiaalisen identiteetin, lapsi tarvitsee samaistumisen kokemuksia myös muihin ihmisiin kuin omiin vanhempiin. Samaistuminen on tärkeä kokemus yksilön tasapainoiselle kokonaisidentiteetille ja oman paikkansa löytämiselle. On tärkeä huomata, että on samankaltaisia ihmisiä kuin minä itse.

Kuurojen vanhempien kuulevat lapset ovat yksi ryhmä viittomakielisiä henkilöitä. He elävät kahdessa kulttuurissa ja useimmiten täyttävät hyvin määritteet, joiden mukaan heidät hyväksytään kuurojen kulttuurin jäseneksi. Kuitenkin he itse saattavat kokea itsensä ulkopuoliseksi siitä kulttuurista, johon he ovat syntyneet ja kasvaneet. (Hoffmeister 2008, 191–194.)

Prestonin (1994, 192–196) tekemien haastattelujen perusteella kuurojen vanhempien kuulevat lapset olivat kokeneet omiin vanhempiin samaistumisen erilaisena. Osa heistä koki samaistuvansa vanhempiin hyvin ja muutama koki olevansa jotenkin erilaisia. Joissakin perheissä vanhemmat itse erottelivat kuulevat lapset erilaisiksi eivätkä halunneet lasten olevan osa kuurojen yhteisöä eivätkä opettaneet lapsille viittomakieltä. Vanhemmat saattoivat puhua kuuleville lapsilleen, etteivät voi koskaan luottaa kuuleviin ihmisiin, mutta selittäneen kuitenkin ettei asia koske lasta itseään.

Skutnabb-Kangas (1988, 231, 235) korostaa, että vahvat myönteiset tunteet kahta erilaista kulttuuria kohtaan voivat aiheuttaa ristiriitoja. Yleensä kahdessa kulttuurissa elävä henkilö pyrkii kunnioittamaan kunkin kulttuurin normeja ja käyttäytymään kulttuurien mukaisesti. Kahden eri kulttuurin käyttäytymissäännöt voivat kuitenkin poiketa toisistaan huomattavasti, jolloin samanaikaiset vaatimukset molempien kulttuurien taholta voivat aiheuttaa ristiriidan.

Kaksikielisyyttä käsittelevässä osassa jo totesimme, että identiteetti saattaa kallistua eri elämän tilanteissa kulttuurin ja kielen myötä puolelta toiselle. Koettu identiteetti saattaa muuttua hyvinkin nopeasti sen mukaan, kummassa kulttuurissa tapahtuu itselle mieluisia asioita. Ihmisellä on tarve kuulua johonkin ryhmään ja hankaluuksia saattaa ilmaantua niissä tilanteissa kun identiteetti muuttuu tai sitä yritetään tietoisesti muuttaa. Muutosten osalta asioiden

sisäinen käsitteleminen ja hyväksyminen ovat yleensä vaikeampia. Aikuisella on oman elämäkokemuksensa perusteella mahdollisuus käsitellä asioita, mutta lapsi tarvitsee useimmiten aikuisten tukea. (Hassinen, 2005, 66–67.)

Hoffmeisterin (2008, 195–200) mukaan kuurojen vanhempien kuulevien lasten sopeutuminen kahden kulttuurin välille ei ole ongelmattonta. Vanhempiensa kautta he usein oppivat kuurojen uskomukset, tavat ja arvot. Samalla he oppivat ne syvät ristiriidat, joita kuulevien maailma edustaa kuuroille ja myös kuuleville lapsille itselleen. Aivan pienestä lapsesta saakka lapset oppivat, että puhuttu kieli on ylivertainen viittomakieleen verrattuna. He myös kuuntelevat elämänsä aikana lukemattomia kertoja tarinoita, joista ilmenee kuurojen asenne kuulevia kohtaan. Tämä aiheuttaa hämmennystä siinä vaiheessa, kun he myöhemmin ymmärtävät kuulevien olevan ”vihollisia” ja kuitenkin eivät koe, että kuulevien määritelmä soveltuu heihin itseensä. (Hoffmeister 2008, 195–200.)

Prestonin ja Hoffmeisterin tutkimuksissa Coda-henkilöillä oli vaikeuksia määrittellä itseään sanoilla Deaf ja Hearing. Jos coda oman kokemuksensa mukaan määritteli itsensä sanalla Deaf, heidän kuurot vanhempansa tai muut kuurot eivät olleet aina samaan mieltä. Tämä aiheutti heille usein ristiriitaisia tunteita omaan identiteettiin liittyen. (Preston, 1994, 216–219).

Toisaalta kuulevat ihmiset ovat tietämättömiä kuurojen tavasta elää. Kuulevat lapset saavat kahdenlaista viestiä heidän vanhempiensa kyvykkyydestä hoitaa asioitaan, toisaalta vanhemmat ovat kyvykkäitä ja toisaalta eivät ole. Lukemattomia kertoja he huomaavat kuulevien keskustelevan heidän vanhemmistaan negatiiviseen sävyyn ja lasten kuullen vanhempien sanotaan olevan muun muassa tyhmiä ja sivistymättömiä. He oppivat pienestä asti, että kuulevat ihmiset eivät ymmärrä heidän vanhempiaan eivätkä heidän vanhempansa ymmärrä kuulevia ihmisiä. (Hoffmeister 2008, 200–201.)

Kahden kulttuurin välillä toimiminen voi aiheuttaa ongelmia kuulevan lapsen identiteetin kehittymiselle. Hoffmeisterin mukaan kuulevien lasten on vaikea puhua elämästään sekä kuulevien että kuurojen kanssa. He käyttäytyvät usein kuulevien yhteisössä hyvin varovaisesti ja pyrkivät toimimaan kahden kulttuurin välisten rajojen sovittelijoina. Toisaalta osa heistä ratkaisee ongelmansa pakenemalla kuulevien yhteisöön ja omien vanhempien kuolema lopulta katkaisee kaikki yhteydet kuurojen yhteisöön. (Hoffmeister 2008, 190, 200–201.)

Kuurojen vanhempien kuulevien lasten asemassa perhe merkitsee sitä, joiden kanssa on kasvanut ja joilta on oppinut arvot, mutta kuuluminen osaksi tätä ryhmää ei olekaan niin yksinkertainen. Usein nämä lapset kokevat, että on aivan sama millä puolella kulttuuria he ovat, he eivät kuulu siihen. Ei ole myöskään olemassa kuurojen kertomia tarinoita, joihin nämä kuulevat lapset liittyvät. Heitä ei myöskään mainita kuuroja, kuuroutta ja kuurojen kulttuuria käsittävissä teksteissä. (Hoffmeister 2008, 197, 212.)

3 KUUROJEN VANHEMPIEN KUULEVAT LAPSET

Kuuroille vanhemmille syntyvistä lapsista noin 90 prosenttia on kuulevia. Suomessa näiden kuulevien lasten tarkkaa määrää ei ole kartoitettu, mutta Ruotsissa kuurojen ja huonokuuloisten vanhempien kanssa kasvavia lapsia arvioidaan olevan noin 10 000 (Boklund ym. 2008, 9).

Kuuroille vanhemmille syntyvät kuulevat lapset elävät kuuroissa perheissä ja kasvavat kuurojen maailmaan syntymästään lähtien. Usein kuulevat lapset tapaavat myös muita kuuroja ja osallistuvat vanhempiensa kanssa erilaisiin kuurojen kerhoihin ja tapaamisiin. Lapset kasvavat kuurojen maailmaan heidän perheensä kanssa ja tämän lisäksi he kasvavat kuulevien maailmaan perheen ulkopuolisen maailman kautta. He elävät tavallaan kahdenlaista elämää; kuurojen vanhempien kanssa kuurojen kulttuurin mukaista elämää ja kuulevien parissa elämää kuulevana henkilönä. (Hoffmeister 2008, 191). Prestonin (1994, 17) mukaan kuurot ylläpitävät yhteisönsä yhtenäistä maailmaa, kunnes heille syntyy kuuleva lapsi. Mikäli kuurous kulkee suvussa, kolmannen sukupolven kuuroille kuulevan lapsen syntyminen voi olla myös järkytys.

Yleensä Coda-henkilöiden isovanhemmat ovat kuulevia ja heille itselleen syntyvät lapset ovat lähes poikkeuksetta kuulevia. Usein Codat eivät opeta omille lapsilleen viittomakieltä, jolloin kulttuuri ja sen kieli eivät siirry seuraavalle sukupolvelle. Kahden kulttuurin kokemus ja siinä eläminen koskettaa vain yhtä sukupolvea. Coda-henkilöt eivät ole esillä kummankaan kulttuurin keskuudessa. Kuulevien keskuudessa heitä ei tunnisteta juuri lainkaan ja kuurojen keskuudessa heidät liitetään kuuroihin vanhempiinsa. (Hoffmeister 2008, 190–191.)

Codat oppivat useimmiten viittomakielen ja kulttuuriin liittyvät tavat, tottumukset ja arvot omilta vanhemmiltaan. Codien omat vanhemmat ovat syntyneet kuuroina lapsina kuuleville vanhemmille, joista hyvin harva on opetellut viittomakieltä kommunikoidakseen lastensa kanssa. Syntymästään kuurot henkilöt ovat usein oppineet viittomakielen lapsuudessaan toisilta kuuroilta lapsilta tai koulussa opettajina toimineilta aikuisilta. Osa kuuroista henkilöistä on oppinut viittomakielen vasta aikuisena, joka vaikuttaa myös opitun kielen tasoon. Useat Coda-henkilöt oppivat viittomakielen ensimmäisenä kielenään, toisin kuin heidän kuurot vanhemmat aikoinaan. (Hoffmeister 2008, 194.)

Prestonin (1994, 116, 130–131) mukaan viittomakielen merkityksellisyys helposti yliarvioidaan kuurojen vanhempien kuulevien lasten keskuudessa. Prestonin haastattelemista henkilöistä 20 prosenttia ei käyttänyt viittomakieltä, vastaavasti lähes puolet haastateltavista kertoivat, että viittomakieli oli heidän ensimmäinen äidinkieltensä. Puhuttu kieli vastaavasti opittiin sukulaisilta, naapureilta ja leikkikavereilta.

Hoffmeister (2008, 190) esittää, että kuurojen vanhempien kuulevista lapsista noin 60 prosenttia oppii sujuvan viittomakielen taidon, jos he altistuvat viittomakielelle. Sekä Hoffmeisterin (2008, 192) että Prestonin (1994, 100–101) mukaan useimmiten kuurojen perheen ensimmäinen kuuleva lapsi oppii viittomakielen sujuvasti, erityisesti ensimmäisenä lapsena syntynyt tytär. Myöhemmin syntyvät sisarukset oppivat myös kielen, mutta eivät useimmiten yhtä sujuvaa kieltä. Varsinkin esikoistyttäret sisäistävät kulttuuriin ja kieleen liittyvät asiat hyvin ja he toimivat useimmiten myös tulkkeina kuurojen ja kuulevien välillä. USA:ssa tämä nähdään kulttuurisena tapana, jolloin naishenkilö haluaa toimia palvelusten antajana perheen hyväksi. Luonnollisesti vanhempien oma viittomakielen taito vaikuttaa kuulevien lasten oppiman viittomakielen tasoon.

Kuurojen vanhempien kuulevat lapset täyttävät useimmiten hyvin määritteet, joiden mukaan hyväksytään kuurojen kulttuurin jäseneksi. Kuitenkin he itse saattavat kokea itsensä ulkopuoliseksi siinä kulttuurissa, johon he ovat syntyneet ja kasvaneet. Useat Codat käyttäytyvät ja toimivat kuurojenyhteisössä aivan samalla tavoin kuin kuurot, he jättävät äänet huomioimatta eivätkä itse käytä ääntä. Kuulevien kanssa toimiessaan Codat kuitenkin käyttävät ääntä. Sujuvan viittomakielen taidon vuoksi heitä usein luullaan kuuroiksi. Tyypillisesti nämä erehtyvät henkilöt ovat kuuroja, joilla on itsellään kuulevat vanhemmat. (Hoffmeister 2008, 192–194, 196.)

Kuurojen kulttuurissa sanonta ”tulla kuuroksi” ei tarkoita kuulon menetystä, vaan sitä, että hyväksyy ja käyttää viittomakieltä. Nämä henkilöt ovat päättäneet opetella viittomakielen ja haluavat liittyä kuurojen kulttuuriin. Tämä on heille tietoinen valinta. Kuurojen vanhempien kuulevien lasten syntyminen kuuroon perheeseen ja kuurojen kulttuuriin ei ole tietoinen valinta, mutta siitä eroaminen ja siihen kuuluminen ovat. Usein Codat kuuluvat lapsuudessaan tiiviisti yhteisöön vanhempiensa kautta ja ylläpitävät viittomakielen taitoaan myös aikuisena. Osa kuulevista lapsista kuitenkin irtaantuu tiiviistä yhteisöstä ja kadottaa sujuvan viittomakielen taitonsa, jolloin he liittyvät entistä tiiviimmin kuulevien maailmaan. (Hoffmeister 2008, 195.)

Kuulevien ja kuurojen kulttuurit kohtaavat hyvin paljon ristiriitaisuuksia, jotka osittain johtuvat myös väärinymmärryksistä. Usein nämä uskomukset liittyvät kieleen sekä kulttuurien tottumuksiin ja arvostuksiin. Lapset oppivat pienestä saakka, että puhuttu kieli on ylivoimainen viittomakieleen verrattuna. Tämän vuoksi monet vanhemmat eivät viito lapsilleen, koska uskovat ja pelkäävät viittomakielen haittaavan lastensa puhutun kielen oppimista. Usein Codat, jotka eivät ole oppineet lapsuudessaan viittomaan, eivät pysty koskaan keskustelemaan vanhempiensa kanssa syvällisesti. (Hoffmeister 2008, 200, 207.) Prestonin mukaan kaikki kuurot vanhemmat eivät opeta viittomakieltä lapsilleen. Kuulevat lapset, joille vanhemmat eivät olleet opettaneet viittomakieltä, eivät ymmärtäneet eivätkä hyväksyneet vanhempiensa toimintatapaa. (Preston, 1994, 132.)

Kuurojen ja kuulevien ihmisten väliseen vuorovaikutukseen tarvitaan useimmiten tulkkia. Lapset oppivat jo varhain viittomakielen ja he kaikki toimivat jossain vaiheessa tulkkina vanhemmilleen. Usein tulkin tehtävä jatkuu heidän vanhempiensa koko elämän ajan. Tulkin tehtävien hoitamiseen liittyy paljon valtaa, mutta usein myös hämmennystä. Tulkin tehtävien aikana lapsi oppii, että kuulevat kohtelevat häntä aikuisena ja hänen vanhempiaan lapsina. Kaikki nämä tilanteet ja tapahtumat vaikuttavat lapsen mieleen, jotka hänen täytyy käsitellä kasvaessaan itse aikuiseksi. (Hoffmeister 2008, 204–206.)

Kuulevan ympäristön taholta lapset olivat kokeneet perheen olevan erilainen. Prestonin (1994, 172–173) tutkimuksessa haastateltavat kertoivat kuulevien ihmisten olleen hyvin uteliaita perheen asioihin liittyen. Julkisilla paikoilla viittomakielen käyttöön liittynyt uteliaisuus oli ilmennyt tuijottamisena, mikä koettiin negatiivisena asiana. Kuulevat ihmiset puhuivat kuulevien lasten kuulleen ääneen ikäviä asioita lasten perheeseen tai vanhempiin liittyen. Perheen erilaisuuteen liittyen lapset olivat kokeneet myös kiusaamista muiden lasten taholta.

Myös Luukkaisen (2008, 125) tutkimuksessa ilmenee, että kuulevat lapset joutuvat vaikeisiin tilanteisiin tulkatessaan vanhemmilleen. Luukkaisen haastattelema Coda-nuori kertoi kokemuksia lapsuudestaan kuinka joukko kuulevia oli haukkunut hänen äitiään ja äiti oli kysynyt pojaltaan mitä ihmiset puhuvat. Haastateltava oli kokenut, vaikka kuulevat haukkuvat hänen äitiään, he periaatteessa haukkuivat häntä itseään. Luukkaisen mukaan aina ei voinut vanhemmille tulkata ja siirtää asiaa, jolloin se jäi lapselle. Lapsi ei kuitenkaan tiennyt mitä asialle tulisi tehdä tai kuinka tilanteessa tulisi toimia.

Kuulevien lasten isovanhempien ja muiden sukulaisten käyttäytyminen ja suhtautuminen kuuroihin vanhempiin vaihteli. Prestonin haastattelemien henkilöiden kertomuksissa ilmeni, että aikanaan kuuleville vanhemmille syntynyt kuuro lapsi oli muuttanut perheen historian. Vanhemmilla saattoi olla vaikeuksia hyväksyä oman lapsen kuurous ja isovanhempien tarinat ja epäilyt vanhempien kyvykkyydestä hoitaa asioitaan kantautuivat kuulevien lasten tietoon. Lapset saattoivat kokea, että muut kuulevat sukulaiset kohtelivat heidän vanhempiaan epäasiallisesti. Lapsuudessaan kuulevat lapset suojelivat vanhempiaan muiden sukulaisten ja isovanhempien kommenteilta ja tämä kuulevien puheilta suojelu jatkui vielä lasten aikuisuttuaan. (Preston, 1994, 61–68.)

Prestonin (1994, 55, 148–156) tutkimuksessa ilmeni, että lapsuudessaan osa lapsista oli kokenut olleensa vastuussa perheen asioista ja pitäneensä vanhemmista huolta. Lapsilla oli ollut tunne, että vastuu oli ollut erilainen kuin muissa perheissä. Ajoittain he olivat kokeneet, että heistä itsestään ei huolehdittu riittävästi. Toisaalta useimmat kuulevista lapsista olivat kuitenkin ajatelleet lapsuuden kokemusten olleen heille eduksi. Kokemusten myötä heistä oli kasvanut kypsempää, herkkätunteisempää ja huomaavaisempää muita ihmisiä kohtaan. He olivat omasta mielestään saaneet laajemman elämäkokemuksen.

Aikuisina Codat yleensä menevät naimisiin kuulevien henkilöiden kanssa, joilla ei ole mitään taustaa kuurouteen ja viittomakieleen. Avioliiton kautta Codan elämään liittyvät kulttuurien väliset rajat tulevat selvemmiiksi ja vaikeammiksi ylittää. Lähtökohta-oletuksena on, että rajan ylitys ei ole ollut aikaisemminkaan helppoa. Toisaalta suhde kuulevaan puolisoon voi olla taitava tapa hallita omia sisäisiä tunnetiloja ja kytköksiä, jotka liittyvät kulttuurien välisiin ristiriitoihin. (Hoffmeister 2008, 208.) Toisaalta aikuisuudessa kuuleva perhe voi myös aiheuttaa ristiriitoja. Suurimmalla osalla Prestonin haastattelemista henkilöistä ei ollut kuuroa puolisoa tai kuuroa lasta. Eräs haastateltava henkilö kertoi, että kuuron lapsen syntymä on sattumaa, mutta kuuro puoliso on tietoinen valinta. Aikuistuttuaan heidän kuulevassa perheessä ilmeni myös ristiriitoja Coda-henkilöiden toimintatapoihin liittyen, joita pidettiin outoina ja erilaisina. (Preston, 1994, 185, 213.)

Myös lastenlasten kanssa tulevat esiin samanlaiset ongelmat. Useimmat Codat eivät opeta lapsilleen viittomakieltä ja yhteisen kielen puuttuessa lastenlapset kadottavat luonnollisen yhteyden isovanhempiinsa. Lastenlapset saattavat selvittää yksinkertaisimmista asioista isovanhempiensa kanssa, mutta syvällisemmissä keskusteluissa on Coda-henkilöiden toimitava jälleen kerran tulkkina. Vain harvoilla lastenlapsista on hyvät viittomakielen taidot.

Edelleen päädymme ainoastaan yhden sukupolven toimimiseen kahden kulttuurin välisellä rajalla. Se, että Codat eivät opeta lapsilleen viittomakieltä, johtuu yleensä heidän omista kokemuksistaan omassa elämässään ja he ilmeisesti haluavat välttää tämän toistuvan omille lapsilleen. (Hoffmeister 2008, 209–210.)

Kun omat vanhemmat kuolevat, ei kuulevilla lapsilla ole usein mitään tarvetta jatkaa kuurojen yhteisön jäsenenä. Varsinkin, jos kuurojen vanhempien kaikki lapset ja lastenlapset ovat kuulevia, yhteys kuurojen yhteisöön on yhden sukupolven mittainen. (Hoffmeister 2008, 201.)

Suomeen on perustettu 1996 Kuurojen vanhempien kuulevien lasten yhdistys ry, jonka tavoitteena on muun muassa toimia kuurojen vanhempien kuulevien lasten yhdyssiteenä, toimia ryhmän etujärjestönä sekä tukijärjestönä kuurojen vanhempien kuuleville lapsille. (Coda ry)

Yhteisiin kuulevien lasten tapaamisiin kokoontuminen tuntuu Coda-henkilöistä kuin he tulisivat kotiin. Codan asemassa perhe merkitsee sitä, joiden kanssa on kasvanut ja joilta on oppinut arvot, mutta kuuluminen osaksi ryhmää ei olekaan niin yksinkertaista. Järjestön kautta Codat ovat julkistaneet oman identiteettinsä ryhmänä ja ovat tulleet yhdeksi symboliksi alakulttuurin osana. Tämän seurauksena kuurojenyhteisöt ovat aloittaneet keskustelun siitä, mihinkä Codat kuuluvat, eikä ainoastaan kansallisesti vaan myös kansainvälisesti. (Hoffmeister 2008, 210.)

Coda-järjestöjen vuosittaiset kokoontumiset ovat aiheuttaneet ennakkoluuloisuutta ja epäluottamusta sekä kuurojen että kuulevien yhteisöissä. Codat ovat kuitenkin syntyneet kuurojen kulttuuriin, jolloin heidän arvonsa, käyttäytymisensä ja monet heidän ongelmansa ovat samat kuin kuurojen kulttuurissa. Codat ovat oppineet arvonsa vanhemmiltaan ja samalla oppineet, että kuulevat eivät ymmärrä heitä ja joille heidän täytyy jatkuvasti selittää asioita. Vuosittaiset kokoontumiset merkitsevät Coda-henkilöille paluuta kotiin. Tapaamisten aikana on mahdollista kertoa omista tunteistaan tietäen tulevansa ymmärretyksi ilman mittavia selityksiä ja kulttuurien ymmärtämättömyyttä. (Hoffmeister 2008, 210–211.)

Prestonin (1994, 230–231) tutkimuksen mukaan lähes kaikki 150 haastateltavaa henkilöä kokivat, että kuurojen vanhempien vaikutus heidän omaan historiaansa oli suuri. Kuurojen vanhempien vaikutus aikuisuuden identiteetin kehittymiseen koettiin hyvin vaihtelevana. Haastateltavat eivät olleet pitäneet kuurojen vanhempien vaikutusta merkityksellisenä jos-

sakin vaiheessa elämäänsä, mutta myöhemmin elämässä tunne oli muuttunut päinvas-
taiseksi. Merkityksen kokemisen vaihteluun oli vaikuttavan haastateltavien elämässä tapah-
tuneet suuret kokemukset, muun muassa elämän kriisit ja läheisen kuolema. Elämässä ta-
pahtuneen muutoksen jälkeen haastateltavat olivat kiinnittäneet omaan itseensä enemmän
huomiota, jolloin myös oman perheen ja kuurojen vanhempien merkitys oli korostunut iden-
titeetin muodostumiseen liittyen.

Hoffmeisterin mukaan ei ole olemassa kuurojen kertomia tarinoita joihin Codat liittyvät.
Coda-henkilöitä ei myöskään yleensä mainita kuuroja, kuuroutta ja kuurojen kulttuuria kä-
sittelevissä teksteissä. Toisin sanoen, Codat ovat näkymättömiä heille, jotka tutkivat kult-
tuuriin liittyviä asioita. Davien (1992) videossa *A Passport without a Country* myös selvästi
osoitetaan, että Coda todella haluaa löytää paikkansa yhteiskunnassa, tietää kuuluvansa jo-
honkin. On myös selvää, että jokainen Coda-sukupolvi kohtaa omat kokemuksensa, niin po-
siitiiviset kuin negatiivisetkin. Heidän täytyy jatkuvasti ylittää kahden kulttuurin väliset rajat
koko elämänsä ajan. Mitä enemmän aiheesta keskustellaan, sitä enemmän laajennetaan yh-
teistä ymmärrystä kuurojen kulttuurista. (Hoffmeister 2008, 212–213.)

4 VIITTOMAKIELEN ASEMA JA LAINSÄÄDÄNTÖ

Viittomakielen lainsäädännöllinen ja kielellinen asema toimivat perustana sille, miten julkinen palvelujärjestelmä suhtautuu viittomakieliseen kuuroon ja miten kuurojen tarvitsemat palvelut järjestetään. Tämän vuoksi viittomakielen kielellinen status ja sen ilmeneminen lainsäädännössä vaikuttaa viittomakielisten kuurojen saamiin palveluihin sekä heidän mahdollisuuksiin vaatia näitä palveluja. (Törmä & Mattila, 2002, 16.)

Kuurojen vanhempien kuulevat lapset ovat yleensä sekä viittomakielisiä että suomen kieltä käyttäviä henkilöitä. Heillä on perustuslain suoma oikeus omaan kieleen. Viittomakielen asemaa on pyritty turvaamaan useilla eri laeilla, joista tulkkipalvelu on yksi tärkeimpiä kuulevien lasten vanhempien näkökulmasta. Heidän vanhempansa ovat tulkkipalveluiden käyttäjiä ja tulkkipalveluiden toimivuus ja toimimattomuus näkyvät hyvin selvästi kuulevien lasten elämässä.

Suomalaisen viittomakielen asemaan on yhteiskunnassamme vaikuttanut sen hetkinen yleinen ilmapiiri. Monikulttuuriset arvot ovat nousseet esille viime vuosikymmenen aikana kansainvälistymisen ja pakolaiskeskustelun myötä. Tämä on mahdollistanut myös viittomakielen aseman vahvistumisen maassamme, joka on tullut laajempaan tietoisuuteen kuurojen yhteisöjen ja sen etujärjestön Kuurojen Liitto ry:n toiminnan myötävaikutuksella. (Lappi, 2000, 71). Viittomakieli on nykyisin myös enemmän julkisuudessa ja näkyvissä kuin aikaisemmin, esimerkiksi päivittäin uutislähetysten muodossa.

Suomessa on useita suomalaista viittomakieltä ja kuuroja koskettavia lakeja ja asetuksia. Tässä tutkimuksessa olen huomionut näistä säännöksistä työni kannalta oleellimmat.

Suomen Perustuslain (731/1999) 6 §:n mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia eikä ketään saa asettaa eri asemaan henkilöön liittyvän syyn perusteella. Yksi peruste on kieli. Kyseisen lain 17 §, 3. momentin mukaan ihmisillä tulee olla oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin.

Ensimmäisen kerran tulkkipalvelu lisättiin invalidihuoltolakiin vuonna 1979, joka oikeutti kuuron käyttämään yhteiskunnan varoin viittomakielen tulkkia (Lappi, 2000, 74). Nykyään on voimassa vuonna 2015 hyväksytty viittomakielilaki (359/2015), jonka mukaan viittomakieltä käyttävillä tarkoitetaan henkilöä, jonka oma kieli on viittomakieli. Laissa viittomakielellä tarkoitetaan suomalaista ja suomenruotsalaista viittomakieltä. Lain tarkoituksena on

edistää viittomakieltä käyttävän kielellisten oikeuksien toteutumista. Lain mukaan viranomaisen on toiminnassaan edistettävä viittomakieltä käyttävän mahdollisuuksia käyttää omaa kieltään ja saada tietoa omalla kielellään. Viranomaisella tarkoitetaan kyseisessä laissa myös kunnallisia viranomaisia. Tulkkauksen järjestämisen osalta laissa mainitaan, että tulkkauksen järjestämisessä viittomakieltä käyttävälle noudatetaan vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta annettua lakia (133/2010), jos viittomakieltä käyttävä ei saa riittävää ja hänelle sopivaa tulkkausta muun lain nojalla.

Myös muissa laeissa ja asetuksissa pyritään turvaamaan viittomakielen asema. Esimerkiksi Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksella on erilaisia tehtäviä, joiden perusteella tulee huolehtia suomalaisen viittomakielen tutkimuksesta, huollosta ja kehittämisestä sekä kielenkäyttöä koskevista periaatteellisista tai yleisluonteisista suosituksista. (Laki kotimaisten kielten tutkimuksesta (591/1996.) Asetus kotimaisten kielten tutkimuskeskuksesta (758/1996), Valtioneuvoston asetus kotimaisten kielten tutkimuksesta annetun asetuksen muuttamisesta (34/2004).

Nykyisin opetukseen liittyvän kielen osalta mainitaan, että opetuskielenä voi olla myös viittomakieli ja äidinkielenä voidaan huoltajan tai opiskelijan valinnan mukaan opettaa viittomakieltä (Perusopetuslaki (628/1998), Lukiolaki (629/1998) ja Laki ammatillisesta koulutuksesta (630/1998).

Kirkollinen kuurojen työ on aikanaan ollut tärkeä vaikuttaja viittomakielityön kehityksessä. Kuurojen työssä toimivilta papeilta edellytettiin viittomakielen hallintaa jo 1900-luvun alussa. (Lappi 2000, 71.) Kuurojen pappien ja diakonien tekemä kirkollinen diakoniatyö painottuu sosiaalityöhön ja heidän keskeisenä tavoitteenaan on kuurojen tukeminen oma identiteetin ylläpitämisessä ja vahvistamisessa. Kirkon tavoitteena on myös saada kirkon toimitukset viittomakielisiksi. (Honkkila, 2000, 61–69.)

Kuurojen ja huonokuuloisten parissa toimii myös laaja kolmannen sektorin palveluverkosto. Heidän palvelut keskittyvät kuntoutukseen ja sosiaalityöhön. Kolmannen sektorin verkostossa toimivat ja palvelua tuottavat muun muassa Kuurojen Liiton kuntoutussihteerit, Kuulonhuoltoliiton kuntoutussihteerit, Suomen Kuurosokeat ry:n aluesihteerit sekä Kuurojen Palvelusäätiön asumispalvelut ja muut sosiaalipalvelut. Järjestöjen ja seurakuntien työntekijät toimivat omilla työalueillaan palveluverkoston kattaessa koko Suomen. (Eronen ym. 1997, 14.) Kolmannen sektorin verkostot ovat myös omalta osaltaan vaikuttaneet viittomakielen kehitykseen ja yleiseen tunnettavuuteen.

4.1 Kielellinen vähemmistö

Kuurojen tilanne on hyvin paljon muiden kielellisten vähemmistöjen kaltainen. Yhteisiä piirteitä kielellisten vähemmistöjen kanssa on muun muassa se, että kuuroilla on oma kieltensä ja kulttuurinsa. He ovat myös kärsineet syrjinnästä koulutuksessa ja työelämässä. Vähemmistöjen tavoin he itse ovat omaksuneet enemmistön negatiivisen asenteen kieltään ja kulttuuriaan kohtaan. Kuurojen ongelmat liittyvät kommunikaatioon kuulevien kanssa, koska valtaosalle väestöstä viittomakieli on vieras. Kommunikaatio-ongelmia esiintyy muun muassa palvelujen ja tiedon saamisessa sekä osallistumisessa, päiväkodeissa, kouluissa, työelämässä ja harrastuksissa. Myös identiteetin ja itsetunnon säilyttämiseen liittyy ongelmia. (Jokinen, 2000, 95–96.)

Viittomakielen asema on ollut hyvin pitkään kiistanalainen myös viittomakielen opetuksen osalta. Suomen ensimmäinen kuurojenkoulu on perustettu vuonna 1846, jolloin myös opetuksessa käytettiin viittomakieltä. 1900-luvun alussa kuitenkin viittomakielen opetus ja käyttö kiellettiin kuurojen koulutuksessa ja silloisista ”kuuromykistä” yritettiin kouluttaa puhuvia. Tuolloin viittomakielen käyttöä pidettiin esteenä kuurojen lasten puheen kehitykselle. (Törmä & Mattila, 2002, 16.) Kouluissa viittomakielen käyttö oli ankarasti kielletty ja kieltä käyttävää lasta kuritettiin ruumiillisesti. Julkisilla paikoilla kuurot häpesivät yleisesti viittomakielen käyttämistä ja pitivät myös kuulevia parempina ihmisinä (Jokinen, 2000, 86, 95.) Viittomakieli hyväksyttiin uudelleen mukaan kuurojen opetukseen ja kuntoutukseen vasta 1970-luvulta alkaen, pedagogisen ja kielitieteellisen tietämyksen lisääntyessä. (Törmä & Mattila, 2002, 16.)

Tavallista oli, että vähemmistökieliä pidettiin yleisesti turhina, jotka olivat valtakielen omaksumisen esteenä. Kuitenkin valtakielen oppiminen olisi helpompaa oman vähemmistökielen avulla. Kielellisten vähemmistöjen lapsilla koulumenestys on useimmiten heikko, joka aiheuttaa muita ongelmia kuten syrjäytymistä ja mielenterveysongelmia. Nykyisin Suomessa asuvilla kuuroilla lapsilla on paremmat mahdollisuudet oppia viittomakieltä, joskin alueelliset erot voivat olla huomattavia. Toisaalta nykyiset opetusryhmät ovat usein liian heterogeenisiä, jolloin samassa ryhmässä opetetaan eri-ikäisiä kuuroja, huonokuuloisia ja muita vammaisia. Tällaisessa ryhmässä on usein vaikea käyttää yhtä opetuskieltä. Myös äidinkieleltään viittomakielisiä opettajia on hyvin vähän. (Jokinen, 2000, 96.)

4.2 Tulkkipalvelu

Tulkkipalvelut ovat subjektiivinen oikeus ja niiden järjestäminen on 1.9.2010 alkaen ollut Kansaneläkelaitoksen vastuulla. Tulkkipalvelut ovat käyttäjälleen maksuttomia ja niitä voi käyttää työssä käymiseen, opiskeluun perusopetuksen jälkeen, asioimiseen, yhteiskunnalliseen osallistumiseen tai harrastamiseen ja virkistykseen liittyvään tulkkaukseen. Tulkkipalveluiden määrä on säädetty siten, että kuulonäkövammaisella henkilöllä on mahdollisuus saada vähintään 360 sekä kuulo- tai puhevammaisella vähintään 180 tulkkaustuntia kalenterivuoden aikana. (Vammaisten tulkkauspalvelut, 2017). Tulkkipalvelun tarkoitus on lain nojalla taata kuuroille kielellinen tasavertaisuus yhteiskunnan jäsenenä. Täysin luotettavaa tietoa viittomakielen käyttäjistä ei kuitenkaan ole, koska kaikki kuurot eivät käytä tulkkipalvelua eivätkä ole kuurojen palveluiden piirissä. Viittomakieltä ei myöskään merkitä äidinkielenä väestörekisteritiedoissa. (Törmä & Mattila, 2002, 15, 18.) Tulkkipalvelut kohdentuvat kuuroille, mutta niiden vaikutus Coda-lasten elämässä on suuri. Usein ilman toimivaa tulkkipalvelua kuuron vanhemman on mahdoton toimia tasavertaisena toimijana yhteiskunnassa.

Viittomakielen tulkki ammattikuntana on nuori. Tulkkikoulutus on aloitettu samana vuonna kun tulkkipalvelu on lisätty invalidihuoltolakiin vuonna 1979. Tätä ennen tulkin tehtäviä hoitivat kuurojen lähiomaiset ja tuttavat. Aluksi koulutukset olivat muutaman viikon mittaisia ja vuodesta 1998 alkaen koulutus on muuttunut ammattikorkeakoulututkinnoksi. Viittomakielentulkin työtä ohjaa ammattisäännöstö, jota kaikki tulkki- ja viittomakielentulkkiin liittyneet tulkit sitoutuvat noudattamaan. (Kalela, 2010, 15–17.)

Tulkkipalvelu on välttämätön palvelu viittomakielisten kuurojen kannalta. Osalla kuuroista on kuitenkin puutteellinen tai vanhentunut viittomakielentaito, joten kaikki kuurot eivät välttämättä pysty hyödyntämään tulkkipalvelua. Tulkin tehtävänä on tulkata puhuttua kieltä suoraan viittomakielelle ja päinvastoin. Tulkin tehtävänä ei ole selittää eikä huolehtia siitä, että osapuolet ymmärtävät mitä on keskusteltu. Toisaalta esimerkiksi lakiin potilaan oikeudesta kuuluu tiedonantovelvollisuus, jonka mukaan potilasta koskevat tiedot on selitettävä niin, että hän ne riittävästi ymmärtää. (Törmä & Mattila, 2002, 27–28.)

Oikeus käyttää tulkkipalveluja perustuu vaikeavammaisuuteen. Viittomakieltä ei nähdä kuurojen äidinkielenä, vaan lainsäätäjän näkökulma on selkeästi lääketieteellinen. Tulkkipalvelujen järjestäminen on vaikuttanut kuitenkin käytännön tasolla viittomakielisten arkipäivään

enemmän kuin mikään muu yhteiskunnan järjestämä palvelu. Tulkkipalvelujen myötä viittomakielisillä on mahdollisuus itsenäiseen toimintaan kaikilla elämän alueilla. Käytännössä tulkkipalvelujen järjestämisessä ja organisoinnissa on vielä paljon ongelmia. Tämä näkyy varsinkin palvelujen saatavuudessa, joissa on hyvin suuria eroja eri kuntien välillä. (Lappi 2000, 75.)

4.3 Lapset vanhempiensa tulkkina

Kuurojen asema yhteiskunnassa ja heidän saamat palvelut vaikuttavat välillisesti hyvin paljon kuurojen vanhempien lasten elämään. Kuulevat lapset ovat kuitenkin hyvin erilaisessa asemassa kuuroihin lapsiin nähden.

Kuurojen vanhempien kuulevat lapset ovat osa viittomakielisten ryhmää ja useat näistä lapsista oppivat viittomakielen ensimmäisenä kielenään toisin kuin vanhempansa, jotka ovat syntyneet kuuleville vanhemmille (Jokinen, 2000, 86). Lapset ovat toimineet vanhemmilleen tulkkina kuurojen ja kuulevien maailman välillä varsinkin ennen tulkkipalveluiden käytön mahdollisuutta. Tulkin tehtävien hoitamiseen liittyy usein myös hämmennystä. Hyvin nuorena kuulevat lapset oppivat millaisen vallan tulkkina toimiminen heille antaa. Usein samalla opitaan eri osapuolien suhtautuminen toisiinsa sekä kuinka kontrolloidaan kommunikaatioprosessia. Tulkkauksessa täytyy selvittää kuka puhuu ja mitä puhuu, millaista kieltä kommunikaatiossa käytetään ja mitä ”todella” sanotaan kuulevien ja kuurojen välillä. Tulkin tehtävien aikana lapsi oppii, että kuulevat kohtelevat häntä aikuisena ja hänen vanhempiaan lapsina. Tulkkiksi opiskeleva henkilö, joka kohtaa ja käsittelee opiskelussa tulevat tilanteet ja vaikeudet aikuisena, ei todennäköisesti joudu kohtaamaan emotionaalisia vaikeuksia, niin kuin lapset, jotka joutuvat tulkkamaan omille vanhemmilleen. Tulkkauksen tehtävät jatkuvat useimmiten heidän vanhempiensa koko elämän ajan. (Hoffmeister 2008, 204–205).

Kuulevat lapset ovat joutuneet usein toimimaan perheessä aikuisen tavoin hoitamalla aikuisille kuuluvia tehtäviä. He ovat kuulevina olleet vanhemmilleen suurena apuna erilaisten asioiden hoidossa ja kuulevina joutuneet myös tilanteisiin, joissa heidän omia vanhempiaan ja vanhempien kykyjä epäillä tai vähätellä. Nämä kokemukset ovat vaikuttaneet omalta osaltaan kasvavan lapsen identiteettiin.

Vasta 1980-luvulta lähtien viittomakieli on saanut sellaisen aseman, että kuuroilla on ollut mahdollisuus saada opetusta viittomakielellä. Käytännössä tämä merkitsee sitä, että vasta 1970-luvulla kuuleviin perheisiin syntyneillä kuuroilla on ollut mahdollisuus saada hyvä viittomakielentaito ja sen myötä edellytykset suomenkielen oppimiselle toisena kielenä. (Törmä & Mattila, 2002, 11.) Nykyisin kuuroilla vanhemmilla on mahdollisuus käyttää tulkkipalvelua, jolloin voisi olettaa Coda-lasten käytön tulkkaustilanteissa vähentyneen. Kuuroilla aikuisilla on kuitenkin hyvin erilainen kielitausta ja erilaiset taidot niin viittomakielessä kuin myös suomenkielessä. Vanhempien kielitaito on vaikuttanut siihen, kuinka täysipainoisesti he ovat voineet käyttää tulkkipalvelua.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimuksella haettiin vastauksia kysymyksiin

- millaisia kokemuksia kuulevilla nuorilla, joiden vanhemmat ovat kuuroja ja viittomakielisiä, on kahden kulttuurin kohtaamisesta
- millainen viittomakielen taito heillä omasta mielestään on sekä
- vaikuttaako kieli ja kulttuuri heidän sosiaalisiin suhteisiinsa

5.2 Haastatteluaineisto

Pro gradu -tutkielman ongelmana oli kuinka löytää haastateltavat henkilöt. Tämän tutkimuksen kohderyhmänä olivat kuurojen vanhempien kuulevat lapset, joiden ikä on 18–29 -vuotta. He ovat tavallisia ihmisiä, jotka eivät kielen tai kulttuurin vuoksi ole minkään erityisen palvelun tai verkoston piirissä. Ei ole myöskään tarkkaa tietoa kuinka paljon heitä on. Pohdintojen jälkeen totesin, että tutkimuksen kohteena olevat henkilöt löytyisivät parhaiten seurakuntien kuurojen kanssa työskentelevien diakoniatyöntekijöiden kautta. Oli oletettavaa, että he tuntevat oman alueensa viittomakieliset henkilöt ja heidän perheensä ja voivat välittää haastattelupyynnön kuurojen vanhempien kautta heidän kuuleville lapsilleen. Suomen evankelisluterilainen kirkko toimittaa viittomakielisille suunnattua lehteä nimeltään ”Hiljainen seurakunta”. Lehdessä on listattuna Suomessa viittomakielisten diakoniatyöntekijöiden nimet ja yhteystiedot. Keväällä 2017 ilmestyneessä Hiljainen Seurakunta 1-2017 -lehdessä oli yhteensä 20 diakoniatyöntekijän yhteystiedot. Lähetin 8.8.2017 kaikille diakoneille ja Kuurojen Lähetyksen työntekijälle sähköpostin liitteenä tiedotteen (liite 1). Sähköpostitse pyysin heitä toimittamaan liitteen mahdollisille haastateltaville.

Pyrin tavoittamaan haastateltavia henkilöitä myös Kuurojen Liiton nettisivuilla toimivan Kuurojen vanhempien kuulevien lasten, Coda ry:n informaation kautta. Toimitin 8.8.2017 sähköpostiviestin yhdistyksen puheenjohtajalle ja pyysin heitä lisäämään tiedotteen (liite 1) Coda ry:n sivuille. Tiedotteesta osa lisättiin heidän www-sivuille sekä asiasta informoitiin puheenjohtajan mukaan heidän facebook-ryhmässä. Toimitin tutkielmaani liittyvän tiedotteen myös muutamille yksittäisille henkilöille ja he lupasivat toimittaa viestiäni eteenpäin mahdollisille kohdehenkilöille.

Yhteensä neljä diakoniatyöntekijää vastasi sähköpostiini. Heistä yksi ilmoitti, että ei tunne kohderyhmän ikäisiä henkilöitä ja haastattelupyynnön eteenpäin toimittaminen oli sen vuoksi vaikeaa. Yksi ilmoitti välittäneensä tiedon kuuroille vanhemmille, koska ei tiennyt kuulevien lasten yhteystietoja. Muutamia yhteydenottoja sain yksittäisille henkilöille lähettämieni viestien kautta, mutta varsinaisia haastatteluja näiden kautta löytyi vain yksi. Osa ehdotetuista henkilöistä ei sopinut ikänsä puolesta tutkimuksen kohderyhmään.

Yhteensä haastatteluun halukkaita ja kohderyhmän ehdot täyttäviä henkilöitä löytyi neljä. Kaikki haastateltavat olivat minun yhteydessä sähköpostitse. Toimitin heille haastatteluun liittyvän infokirjeen riippumatta siitä olivatko he saaneet kirjeen jo aikaisemmin. Sovimme sähköpostin välityksellä haastattelun ajankohdan ja paikan. Esitin vaihtoehtoisia haastattelupaikkoja, joista jokainen haastateltava valitsi hänelle sopivimman.

Haastattelurungon (liite 2) suunnittelin kesäkuussa 2017, josta keskustelimme tutkielmani ohjaajan kanssa elokuun alussa. Keskustelun perusteella tein haastattelurunkoon tarkennuksia. Tarkoitukseni oli testata haastattelukysymysten toimivuutta koehaastattelulla, mutta koska tarkoitettu koehaastattelu tehtiin siten että varsinaisia haastatteluja oli jo tehty, sain haastateltavalta luvan käyttää suunniteltua koehaastattelua varsinaisessa tutkimuksessa varsinaisena haastatteluna.

Haastattelut suoritettiin 22.8.–6.10.2017 välisenä aikana. Haastattelut nauhoitettiin kahdella nauhoitinlaitteella. Kertasin infokirjeessä kerrotut asiat; nauhoitukset käsitellään luottamuksellisesti, litteroin haastattelut itse ja litteroinnin jälkeen nauhoitukset hävitetään. Tulokset raportoidaan siten, ettei yksittäinen vastaaja ole tunnistettavissa.

Haastattelut kestivät reilusta puolesta tunnista reiluun tuntiin. Kaikki vastaajat haastateltiin suurin piirtein samojen kysymysten pohjalta. Kaksi ensimmäistä haastattelua olivat lyhimpiä. Näissä haastatteluissa keskustelut jatkuivat nauhoitinlaitteiden sulkemisen jälkeen. Nauhoitusten ulkopuolelle jääneitä keskustelujen sisältöjä ei ole mukana tässä tutkimuksessa, mutta ne vaikuttivat jonkin verran seuraavien haastattelujen sisältöön lisäkysymysten muodossa.

Haastateltavia henkilöitä oli yhteensä neljä: kolme naista ja yksi mies. Haastateltavat olivat 19–27 -vuotiaita nuoria aikuisia. Haastateltavista kaksi asui toisen vanhemman kanssa kahdestaan ja yksi haastateltava asui yksin. Yksi haastateltava asui parisuhteessa ja hänen puolisonsa oli kuuleva ja suomenkielinen. Haastateltavilla ei ollut lapsia. Koulutukseltaan kaksi

oli ylioppilaita, yksi suorittanut alemman korkeakoulututkinnon ja yhdellä oli opinnot korkeakoulussa meneillään.

5.3 Aineiston käsittely

Haastattelujen jälkeen litteroin aineiston eli kirjoitin sen tekstimuotoon tietokonetta apuna käyttäen. Ensimmäiset kaksi haastattelua litteroin heti haastattelujen jälkeen ja viimeiset kaksi haastattelua viimeisen haastattelun jälkeen. Litteroinnin tein sanatarkasti haastateltavien puheesta ja oman puheeni litteroin ainoastaan vastausten selventämisen vaatimalla tavalla.

Aineiston litteroimiseen ei ole yksiselitteisen tarkkoja ohjeita. Litteroinnin tarkkuuteen vaikuttavat tutkimustehtävä ja tutkimusote. (Hirsijärvi & Hurme 2001, 139.) Tutkimusotteen kannalta täysin sanatarkka litteroiminen ei olisi ollut tarpeellista. Litteroitua aineistoa oli yhteensä 45 sivua, kahden sentin marginaalit ja riviväli 1,5.

Litteroinnin jälkeen luin aineiston useaan kertaan ja merkitsin väreillä huomioitavat teemat. Litterointien tarkistuksen jälkeen hävitin nauhoitetun äänimateriaalin. Eskolan ja Suorannan (1996, 116) mukaan teemahaastattelun teemat muodostavat jo eräänlaisen aineiston jäsenyksen. Aineiston teemoittelin haastattelukysymysten aihepiirien mukaisesti. Haastattelu-runko oli hyvä apuväline aineiston analysointiin. Olen pyrkinyt löytämään tekstistä tutkimusongelman kannalta olennaiset aiheet. Tutkimustuloksissa olen tuonut esille keskeisimmät teemat ja niihin liittyvät sitaatit. Sitaateista olen jättänyt kaikki tunnistetiedot pois haastateltavien anonymiteetin suojaamiseksi. Kuulevien viittomakielisten henkilöiden määrä on suhteellisen pieni. Tutkimuksen eettisyyteen viitaten olen esitellyt haastateltavien taustatietoja mahdollisimman vähän. Tarkoitus on suojella haastateltavien henkilöllisyyttä mahdollisimman tarkoin. Pohdintaosuudessa olen analysoinut tuloksia tyypittelyn avulla.

5.4 Tutkimusmenetelmä

Tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen. Aineiston keruu suoritettiin puolistrukturoituna teemahaastatteluna yksilöhaastatteluin. Kyseistä aihetta on aikaisemmin tutkittu erittäin vä-

hän, joten haastattelun avulla voidaan saada uutta tietoa vähän kartoitetusta ja tuntemattomasta alueesta. Oli myös erittäin vaikea ennakoida vastausten suuntia. Tutkimuksen tarkoitus on nähdä haastateltava henkilö tutkimustilanteen subjektina, jolloin hän on myös tutkimuksessa merkityksiä luova ja aktiivinen osapuoli. Haastattelututkimuksen kuluessa voidaan myös selventää vastauksia ja syventää saatavaa tietoa. Puolistrukturoidussa haastattelussa haastateltavat vastaavat omin sanoin etukäteen laadittuihin kysymyksiin, mutta haastattelutilanteessa kysymysten sanamuoto voi kuitenkin vaihdella. Haastateltavalle on tyypillistä, että jokin haastattelun näkökohta on ennalta suunniteltu, mutta ei koko haastattelua. (Hirsijärvi & Hurme 2001, 35, 47.)

Teemahaastattelu on käytännössä kohdennettu haastattelu, jossa haastateltavat ovat kokeneet tietyn tilanteen. Tutkijalle tulee olla jonkinlainen käsitys aiheesta, jonka perusteella hän on päättänyt tiettyihin oletuksiin kohderyhmän kokemuksista ja näiden perusteella tutkija voi muodostaa haastattelurungon. (Hirsijärvi & Hurme, 2009, 47, Mertonin, Fiskin ja Kendallin 1990, 3-4 mukaan.) Tässä tutkimuksessa haastateltavia yhdisti yhteinen kokemus lapsuudesta ja nuoruudesta kuulevina henkilöinä, joilla on kuurot vanhemmat.

Tässä tutkimuksessa tutkijalle oli muodostunut aiheesta käsitys hänen aikaisemmassa tutkimuksessa (Ruippo, 2009) tehtyjen haastattelujen sekä tutkimuskirjallisuuden perusteella. Tutkimuksen kohteena olleet keski-ikäiset Coda-henkilöt kertoivat kokemuksistaan kuurojen vanhempien kuulevana lapsena. Lisäksi Prestonin (1994) ja Hoffmeisterin (2008) käsittelemät aiheet antoivat lisätietoa.

Teemahaastattelulle on tyypillistä, että haastattelu etenee keskeisten teemojen varassa, ottamatta kantaa siihen kuinka syvällisesti aihetta käsitellään. Haastattelua voidaan pitää kahden ihmisen välisenä viestintänä, joka perustuu kielenkäyttöön. Haastattelutilanteessa haastatteluvastaus peilaa aina myös haastattelijan läsnäoloa ja hänen tapaansa kysyä asioita, niin kuin myös edeltäviä kysymyksiä ja vastauksia. (Hirsijärvi & Hurme 2001, 35, 47.)

Teemahaastattelulla kerätty aineisto on useimmiten runsas. Tämän tutkimuksen aineiston määrään vaikutti haastateltavien määrä. Olin varautunut haastattelemaan useampia henkilöitä, mutta haastattelujen määrä jäi yhteensä neljään. Litteroitavan aineiston määrä oli haastattelujen määrän vuoksi kohtuullinen.

Litteroinnin jälkeen purin aineiston teema-alueittain. Teemoittelu tarkoittaa sitä, että analyysivaiheessa tarkastellaan sellaisia aineistosta esille otettavia piirteitä, jotka ovat yhteisiä use-

alle haastateltavalle. Esille otettavat teemat saattavat pohjautua haastattelun teemoihin, joiden lähtökohtaisestikin odotetaan tulevan esille. Tämän lisäksi aineistosta saattaa löytyä useita muita mielenkiintoisia teemoja. (Hirsijärvi & Hurme 2001, 173.)

Analyysissa esille otettavat teemat pohjautuvat tutkijan omiin tulkintoihin haastateltavien sanomista. Haastateltavat ilmaisevat asiat omin sanoin ja tutkija koodaa ne tulkintansa perusteella samaan luokkaan. Aineiston teemoittelun jälkeen on tarkoitus tarkastella esille otettuja seikkoja. Teemoittelun jälkeen aineistoa on hyvä tarkastella suhteessa toisiinsa. Yhteyksiä voidaan tarkastella tyypittelemällä tai ottamalla esille ääriyhmät tai poikkeavat tapaukset. (Hirsijärvi & Hurme 2001, 173–176.) Tyypittelyssä aineisto ryhmitellään tyypeiksi eli selviksi ryhmiksi samankaltaisia tarinoita (Eskola & Suoranta, 2008, 181). Aineistosta olisi voinut ottaa esille myös poikkeavat tapaukset, mutta sellaisenaan en sitä halunnut tehdä aineiston pienuuden vuoksi.

5.5 Eettisyys

Tutkimuseettiset kysymykset ovat erityisen tärkeitä ihmistieteitä koskevissa tutkimuksissa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan [www-sivujen](http://www.tenk.fi) (tenk.fi) mukaan tutkimukseen osallistumisen tulee olla vapaaehtoista ja perustua riittävään tietoon. Suostumuksen voi antaa suullisesti tai kirjallisesti. Haastattelututkimuksen ollessa kyseessä, haastattelupyyntöön myöntymisen osoittaa tutkittavan suostuneen tutkittavaksi. Tutkittavalle tulee antaa tietoa, joiden yksityiskohtaisuus riippuu tiedonhankintatapojen luonteesta. Haastatteluihin liittyen haastateltavalle kuvataan tutkimuksen aihe ja kerrotaan mitä tutkimukseen osallistuminen konkreettisesti tarkoittaa ja kauanko siihen menee aikaa. Tutkimukseni osalta tutkittavat olivat itse minuun yhteydessä ja kertoivat haluavansa osallistua tutkimukseen. Haastatteluun osallistuville toimitettiin kirjallisesti tutkimukseen liittyvät tiedot. Lisäksi heillä oli mahdollisuus esittää tarkentavia kysymyksiä.

Eskolan ja Suorannan (2008) mukaan laadullisessa tutkimuksessa on noudatettava ihmisarvon kunnioittamisen periaatetta sekä tietojen käsittelyssä keskeisiä käsitteitä, joita ovat luottamuksellisuus ja anonymiteetti. Tietoja julkaistaessa tulee myös huolehtia luottamuksellisuuden ja anonymiyden säilymisestä. Mitä arkaluonteisempi aihe on kyseessä, sitä tiukemmin on suojattava anonymiteettiä. Tämän tutkimuksen suurin kysymys eettiseltä kannalta oli

kuinka säilyttää haastateltavien anonymiteettiä. Yleisesti viittomakielisiä henkilöitä on määrällisesti vähän, joten voidaan olettaa, että kuurojen vanhempien kuulevia lapsia, jotka täyttävät tutkimuksen kohteena olevan ikäryhmän määritteet on todella vähän.

Haastateltavien anonymiteetin säilyttämisen vuoksi olen rajannut haastateltavien taustatiedot mahdollisimman suppeaksi. Tulosten esittämisen yhteydessä haastateltavien puheisiin ei ole liitetty mitään tunnistetietoja. Lisäksi haastateltavien puhekieli on yhtenäistetty murre-sanojen osalta haastateltavien tunnistamisen välttämiseksi puheen varsinaista sisältöä muuttamatta.

Haastattelun aihe liittyi haastateltavien omiin kokemuksiin kahden kulttuurin kohtaamisesta. He itse päättivät mitä halusivat kertoa ja jättää kertomatta. Haastattelun lopuksi esitin jokaiselle kysymyksen, että onko jotain muuta mitä en ole osannut kysyä ja mitä muuta haluaisit sanoa. Tässä vaiheessa yksi haastateltava kertoi hänen ajatelleen, että kysyn mitä huonoa ja mitä huonoja puolia on siinä, että on Coda; kysymykset joita hänelle aina esitetään. Näitä kysymyksiä en hänen mielestään esittänyt. Haastattelun aikana esitin heille kysymyksiä siinä määrin kuin he halusivat vastata. Jos minulle haastattelijana tuli tunne, että haastateltava ei halunnut puhua aiheesta, en kysynyt enempää. Minun kokemukseni mukaan kaikki haastateltavat saivat kertoa aiheeseen liittyen sen verran kuin itse halusivat.

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan mukaan tutkimuksen kaikissa vaiheissa tulee välttää tutkimuksen kohteena olevan vahingoittamista. Käsiteltävien aiheiden arkaluonteisuuden ja yksityisyyden rajat määrittelevät ensisijaisesti tutkittavat. Vastaamalla haastattelussa esitettyihin kysymyksiin he säätelevät osallistumistaan omaehtoisesti välttäen vahingollisiksi ja haitallisiksi kokemiaan aiheita ja kysymyksiä. Tässä tutkimuksessa käsiteltävät asiat ovat liittyneet haastateltavien omakohtaisiin kokemuksiin. Joissakin kohdin haastateltava halusi vastata esitettyihin kysymyksiin suppeasti ja joissakin kohdin laajemmin. Kolmen haastateltavan vastaukset olivat joissakin kysymyksissä suppeat kun vastaavasti yhden haastateltavan vastaukset kaikkiin kysymyksiin olivat laajat.

Lisäksi voidaan pohtia, että onko minulla kuulevana henkilönä oikeus tehdä tutkimusta aiheesta liittyen kuurojen vanhempien kuuleviin lapsiin. Kandidaatin tutkielmaa tehdessäni minulle esitettiin edellä mainittu kysymys lähinnä kuurojen toimesta. Keskustelin aiheesta silloin joidenkin kuurojen vanhempien kuulevien lasten kanssa; heidän mielestä aiheen käsittelyyn ei ollut estettä. Yhden henkilön mielestä oli jopa parempi, että aihetta käsittelee joku yhteisön ulkopuolella oleva henkilö. Tällöin tutkimuksen tekijällä ei ole omakohtaista

kokemusta aiheesta, eikä mahdollisesti tiedostamattomia esteitä olla kysymättä ehkä vaikeiden kysymyksiä. Tämän henkilön mielestä voisi olla myös arveluttavaa, mikäli jotain yhteisöä tutkitaan vain yhteisön sisältäpäin. Tämän gradu -tutkimuksen osalta rooliani tutkimuksen tekijänä ei kyseenalaistettu.

6 KAHDEN KULTTUURIN KOHTAAMINEN

6.1 Elämää kuurojen ja kuulevien kulttuurissa

Tässä kappaleessa käsittelen haastateltavien kertomuksia liittyen kahden kulttuurin kohtaamiseen. He ilmaisevat vastauksissaan kokemuksiaan kahden kulttuurin välissä, kokevatko he olevansa viittomakielisiä vai kuulevia, tulkkina toimimista, koulun ja kodin välistä yhteydenpitoa, pitääkö aina tulkata, kuulevien suhtautumisesta perheeseen ja miten heidät otetaan kuurojen yhteisössä vastaan.

Kokemus kahden kulttuurin välissä

Haastateltavat mielsivät kokemuksen kahden kulttuurin välissä olemisesta eri tavoin. Kaksi haastateltavaa koki olleensa kahden kulttuurin välissä. Molempien haastateltavien kohdalla kokemus liittyi molempien kulttuurien hyvään tuntemukseen ja kahden kulttuurin välillä siirryttiin sujuvasti kulttuurista toiseen. He kertoivat, että yhdessä kulttuurissa oltiin aina kerrallaan, riippuen tilanteesta ja paikasta. Päivän aikana tilanteet voivat vaihdella. Musiikkia kuunnellessa tai kuulevien kavereiden seurassa ollaan kuulevien kulttuurissa ja vanhempien kanssa keskustellessa ollaan kuurojen kulttuurissa. Siirtymistä ei koettu kuitenkaan ongelmallisena, vaan nähtiin positiivisena asiana. Yhden haastateltavan mielestä hän ei ollut kahden kulttuurin välissä juuri siitä syystä, että molemmissa kulttuureissa on niin hyvin mukana ja siirtyminen kuurojen kulttuuriin oli sulavaa.

”Ei, musta tuntuu, että mä oon niinku just sillee molemmissa, silleen niinku hyvin mukana tai jotenkin sillee et ei mulla oo ikinä tullu semmonsta tunnetta tai musta tuntu, että mä oon niin tottunu tähän...//... en mä ees ajattele, et mä oon nyt kuurojen kanssa se vaan on niin semmosta sulavaa”

Haastateltavista yksi kokee tunteneensa joskus aikaisemmin olleen kahden kulttuurin välissä. Nykyisellään hän kokee olevansa vahvemmin kuulevien maailmassa.

”on varmaan joskus...//...jotenkin tuntuu siltä, että mä oon aina ollut paljon vahvemmin kuulevien maailmassa kun kuurojen tai viittomakielisessä maailmassa, että kuitenkin kaikki nää koulutuslaitokset on aina ollut sillee tekemisissä kuulevien kanssa...”

Viittomakielinen vai kuuleva

Kaksi haastateltavaa koki olevansa kuulevia. Toinen heistä koki äidinkielekseen molemmat kielet, mutta hän koki olevansa kuuleva. Yksi haastateltava koki kuuluvansa enemmän viittomakieliseen kulttuuriin ja viihtyvänsä viittomakielisten seurassa paremmin. Yhden haastateltavan osalta ei tullut ilmi kokeeko hän olevansa enemmän viittomakielinen vai kuuleva. Hänen viittomakielen taito oli vahva ja rooli viittomakielisenä tai kuulevana vaihteli tilanteesta riippuen.

”kyl mä koen kuitenkin sen että mä oon kuuleva, koska mulla kaverit on tavallaan kuulevia tai koko tai tavallaan kyllä mä, tuntuu että mä elän kuulevien kulttuurissa mutta tavallaan että mä, mulle ei tee sellasta niinku ongelmaa siirtyy sinne niinku kuurojen keskelle”

”Viittomakieleen...//...minusta niinku kuurojen yhteisö on niin huippuasias, että mä oon halunn mennä mukaan siihen juttuun. Ja mä jotenkin niinku viihdyn paremmin siellä kuin esimerkiks kuulevien yhteydessä... //... siitä kun kuuroilla on paremmat jutut kuin kuulevilla mun mielestä ja mulla on aina hauskaa niitten kanssa ja tälleen niinku ja sit kun on kasvanut viittomakielisessä ympäristössä niin se on varmaan niiku yks syy kans.”

Haastattelun aikana keskustelussa käytettyjä sanoja olivat viittomakielinen ja kuuleva. Kukaan haasteltavista ei esittänyt käytettäväksi ilmiä sanoja kuuro - kuuleva. Viittomakielinen ja kuuleva liitetään identiteettikäsitteeseen. Ne voidaan nähdä myös kulttuuriin liittyvinä käsitteinä. Kuulevalle henkilölle sanoilla viittomakielinen ja kuuro, on selkeä ero. Kuuro sana sisältää sen, että ei voi kuulla, kun taas viittomakielinen sana voidaan käyttää henkilöstä, joka käyttää sujuvasti viittomakieltä, oli hän kuuleva tai kuuro (Jokinen, 2000, 79, Malm & Östman, 2000, 11–13.)

Prestonin (1994, 16) mukaan käsitteet Deaf ja Hearing ovat hyvin vahvoja kuurojen yhteisössä. Ihmiset ovat joko kuuroja tai kuulevia ja muita tulkintoja sallitaan vain harvoin. Tämä saattaa selittää sen, miksi identiteetin määrittäminen Deaf ja Hearing sanojen kautta oli Prestonin haastattelemissa henkilöillä niin vaikeaa. Tässä tutkimuksessa kaikki tyytyivät ilmaisuun viittomakielinen – kuuleva. Tämän vastakohtaparin määrittäminen ei ollut haastateltavista vaikeaa, toisin kuin sen kokeminen tuli esille Prestonin tutkimuksessa.

Tulkkina toimiminen

Kahden kulttuurin kohtaaminen tuo haasteita eri kielellä toimivien henkilöiden kanssa. Kuurojen ja kuulevien kommunikaatiossa tarvitaan usein apua tulkintaan mitä toinen sanoo. Viittomakielen tulkkina toimimisesta haastateltavilla oli hyvin erilaisia kokemuksia. Kuurojen vanhempien kuuleviin lapsiin liittyvissä kirjoituksissa tulee hyvin vahvasti esille tulkkina toimiminen. Lasten on täytynyt selvittää kuurojen vanhempien ja kuulevien välillä mitä puhutaan. Viittomakielen tulkkina toimimiseen liittyvää kertomusta oli myös tässä tutkimuksessa haastateltavien puheessa paljon.

Kaksi haastateltavaa koki, että he eivät olleet kokeneet tulkkina toimimista merkittävänä. Osa tulkkaukseen liittyvistä tilanteista olivat olleet pieniä kuulevan ja kuuron kohtaamisia, jossa on selvitetty kommunikaatio osapuolten välillä. Haastateltava oli kokenut olleensa välikätenä näissä tilanteissa. Oli koettu tärkeänä saada asiat ymmärretyksi molemmin puolin ja ilman tilanteen selvittämistä olisi vanhemman asioiden hoito ja asioista sopiminen ollut hankalaa yhteisen kielen puuttumisen vuoksi. Toisen haastateltavan vanhemmat olivat käyttäneet viittomakielen tulkkia paljon. Tämän haastateltavan vanhemmat eivät nimenomaan halunneet rasittaa lasta tulkkaukseen liittyvillä asioilla.

”Saahaan asiat ymmärretyks molemmin puolin ja kaikin puolin on sillee ihan hyvä, koska muuten ei, isänkin tosi vaikee niinku hoitaa asioita tai sopia asioista jos ei oo niiku oo yhteistä kieltä, niin se on aika hankalaa”

”vanhemmat ei ehkä halunnu vaivata mua, mutta siis kyllä mä oon sillee, vaikka niinku soittanut joissain asioissa tai sitte aika yleistä on se, että me vaan mennään johonkin kauppaan ja sit se o vaan helpompaa niin, että se asia kulkee mun kautta”

Kaksi haastateltavaa oli toiminut perheessä tulkkina paljon. Ajoittain tulkkaus oli koettu vaikeana ja tuntunut rasitteelta. Haastateltavat kokivat kuitenkin olleen tarpeellisia vanhempiensa apuna. Tulkkaukseen liittyvät tilanteet olivat liittyneet hyvin usein puhelimessa asioimiseen. Vanhempien puolesta soitettiin jonnekin; tilattiin jotain tai varattiin aika muun muassa lääkäriin. Tulkkina toimimisen syitä oli useita. Usein tulkkien saatavuudessa oli ongelmia; aina ei tulkkia ollut saatavilla, varsinkaan pienellä paikkakunnalla. Lisäksi vanhempien itsenäistä asioimista vaikeutti vanhempien puutteellinen suomen kielen taito. Suomen kielen lukemisen ja kirjoittamisen taito oli osalla vanhemmista puutteellinen, jolloin kirjoitettujen viestien ymmärrys oli vaikeaa. Oman lapsen käyttäminen viittomakielen tulkkina oli helppoa, koska lapsi oli yleensä aina paikalla. Varsinkin pienen lapsen oli oltava siellä missä

vanhempansa, koska yksin ei voinut jäädä. Tällöin tulkin tilaaminen saatettiin nähdä turhana vaivana.

”sit sen takia kun ei viitsitty hommata tulkkia, että se on helpompaa kun joku osaa viittoa ja kuulee niin”

”eniten tuli varmaan tällasia että piti puhelimella soittaa johonkin...//... nehän hoitu sillee aika kivasti...”

Haastateltavan toimimista asioiden hoitajana vanhempien puolesta oli kehuttu kuulevan osapuolen toimesta ja haastateltavaa oli muun muassa pidetty reippaana lapsena. Ihmetystä oli saattanut aiheuttaa vanhempien puolesta soittavan lapsen ikä. Lapsen viittomakielen taitoa oli saatettu kehua myös erityisesti kuurojen toimesta. Kuurot henkilöt olivat ehdottaneet nuorelle työskentelyä viittomakielen tulkkina.

”puhelimessa aina ihmeteltiin, että voi miten reipas sä oot ja ihanko totta vasta oot viis ja vanhempies puolesta soitat...”

”tosi moni kuuro on sanonut mulle, että miks et rupee viittomakielen tulkiks esimerkiksi, tai tällai, mutta mä sanon että ei mua kiinnosta, ku mä oon ollu jo tulkkina niinku jo yli 20 vuotta, siitä asti kun synnyin nii, ei oo oikei, ei innosta.”

Tulkkina toimiminen oli aiheuttanut haastateltaville ristiriitaisia tunteita. Ymmärrettiin, että oli tärkeä toimia vanhempien apuna. Kokemuksiin oli liittynyt hyviä muistoja, mutta myös sellaisia, jotka olisivat voineet jäädä tekemättä. Osa tulkkaustilanteista on koettu liian haastavina ja vaikeina. Haastateltava oli saattanut pienenä lapsena toimia tulkkina tilanteissa, jotka olivat kielellisesti ja asiasisällöllisesti olleet lapsen ymmärrykselle liian vaikeita. Tällaisia tilanteita olivat muun muassa viranomaisten kanssa asioinnit, joissa kielenkäyttö oli arkikielestä poikkeavaa. Asioinnin aikana käytettyjä sanoja ei ymmärretty suomenkielellä eikä niille ollut viittomia, joilla asiaa olisi selvitetty vanhemmille. Haastateltava oli pohtinut, että silloiset tulkkaustilanteet olivat ilmeisesti olleet sille ajalle tyypillisiä ja hänen mielestään nykyään vastaavat tilanteet aiheuttaisivat muissa yhteiskunnan toimijoissa erityistä huolta. Haastateltava pohti joidenkin tilanteiden olevan nykykäytännön mukaan mahdollisesti lastensuojelua huolestuttava asia.

”sit hankalampia joku tämmönen ihan siis joku pankkineuvottelu...//... pankkiin piti mennä neuvottelemaan jostain remppalainasta ei niinku tulkki ei siihen aikaan saa kyllä päivän varotusajalla, et ne on sit ollut semmosia tosi hankalia tavallaan, ku ei oo niiku riittäny sanavarasto ja on ollu tosi vaikee selittää korkojen merkityksiä...”

”mä tajusin et nykypäivänä se on melkein sit lastensuojeluasias, jos tuolla, sanotaan nyt vaikka sosiaalivirastossa tai poliisilla on tekemässä rikosilmoitusta ois kuuro vanhempi kuulevan lapsen kanssa niin siitä huolestuttais tosi paljon..”

On erittäin tärkeää, että kuuroilla vanhemmilla on käytettävissä riittävät tulkkipalvelut. Haastateltava toi puheessaan esille kuinka nykyään lapsi ei voisi toimia tulkkina esimerkiksi vanhempien asioidessa sosiaalitoimistossa tai poliisilaitoksella. Haastateltava pohti kyseisen tulkkauksen olevan jopa lastensuojeluasias. Ehkä ei kuitenkaan lastensuojeluun kuuluva taphtuma, mutta sen perusteella voisi kyseenalaistaa viittomakielen tulkkipalveluiden toimivuuden. Se, että tulkkia ei ole riittävästi saatavilla kaikkina aikoina ja kaikilla paikkakunnilla, vaikuttaa lasten toimimiseen tulkkina vanhempiensa avuksi.

Tilanteissa, joissa vanhemmalla oli käytössään viittomakielen tulkki, oli haastateltava antanut itselleen luvan olla huolehtimatta tulkkauksesta ja silloin hän oli voinut keskittyä itse varsinaisen tilaisuuden seuraamiseen, esimerkiksi teatterissa. Tällöin haastateltava ei ollut kiinnittänyt viittomakielen tulkkaukseen lainkaan huomiota eikä seurannut kuinka hänen vanhempansa oli tulkatun asian ymmärtänyt.

”jos mun äitillä oli viittomakielen tulkki niin mä en kiinnittänyt siihen asiaan sit mitään huomiota, et mä keskityin ihan täydellisesti siihen että mitä tilaisuutta tai et mihin juttuun mä oon tullu... //... et mä oon antanu sen tulkin hoitaa homman. Siinä on tavallaan antanu luvan itelleen myöskin olla huolehtimatta siitä että saako kaiken tarvittavan informaation se vanhempi joka sitä tulkkia tarvitsee.”

Haastateltavan puheesta tuli esille vanhemmista huolehtiminen. Myös Prestonin (1994, 55) tutkimuksen mukaan haastateltavat kokivat huolehtivansa perheestä ja vanhemmistaan. Tämän tutkimuksen haastateltavien kertomuksissa tuli esille hyvin erilaisia tulkkaukseen liittyviä tilanteita. Myös perheiden toimintatavat olivat hyvin erilaisia. Prestonin (1994, 142) mukaan tulkkauksen luultavasti yksi eniten kuvattu piirre, joka liitetään kuurojen vanhempien kuuleviin lapsiin ja tulkkauksen yhteydessä vastuu siirtyy vanhemmilta lapselle.

Koulun ja kodin välinen yhteydenpito

Koulun ja kodin välillä toimittiin usein kirjallisten viestien välityksellä. Aikanaan viestien välitys tapahtui reissuvihon kautta ja myöhemmin tietotekniikan, Vilma -ohjelman avulla. Kahden haastateltavan kohdalla koulun ja kodin välisessä yhteydenpidossa ei ollut ongelmia. Toisen haastateltavan kertoman mukaan opettajilla oli tieto vanhempien kuuroudesta

ja viestien välitys oli toiminut aina jotenkin. Vanhempien suomen kielen kirjoitus- ja lukutaito oli ollut hyvä ja sujuva.

”molemmat ihan niiku mun mielestä sujuvasti kirjottaa ja viestejä ja lukee lehtiä...//...heti alussa kun on tavallaan he (opettajat) saanu tietää että on kuurot vanhemmat, niin kyllä se on niiku aina jotenkii...//... niinku ihan hyvin sillee menny, ei oo tullu mitään.”

Kouluun liittyvissä asioissa opettajan ja vanhempien välinen yhteydenpito toimi kahden haastateltavan kohdalla huonosti. Vanhempien suomen kielen taidot eivät riittäneet viestien lukemiseen ja ymmärtämiseen. Lapsi joutui kääntämään opettajan kirjoittaman viestin viittomakielelle. Jos vanhemmalla oli asiaa opettajalle, täytyi lapsen auttaa vanhempaa viestin kirjoittamisessa riippumatta viestin sisällöstä. Lisäksi tietokoneen käyttö saattoi olla ongelmallista.

”reissuvihko...//... se oli jotenkin niinku taas tavallaan korostu se ristiriita just siitä, että jos viesti koski minua niin äiti jos halus jotain minusta opettajalle...//... niin minähän siis jouduin auttaa äitiä kirjottaa ne viestit siihen reissuvihkoon ja samoin jos opettajalla oli joku viesti mun koulumenestyksestä tai jostain välitunti selkkauksesta niin samoin kun näytin sitä viestiä äitille niin munhan se käytännössä piti myös kääntää, kun ei sitä kirjoitettua suomee kuinkaan niin hyvin ymmärtäny...”

”Vilma-viestit, ne oon aina minä kattonu, koska äiti ja isä ei osaa käyttää.”

Ajoittain oli vanhemman ja opettajan välisiä keskusteluita. Useissa tilaisuuksissa oli viittomakielen tulkki paikalla, mutta ajoittain tilaisuudet hoidettiin ilman tulkkia. Tulkkauus jäi silloin lapsen tehtäväksi. Lapsi saattoi kokea tilanteen epämiellyttäväksi ja ärsyttäväksi.

”...esimerkiks ala-asteella niin opettajat oletti että mä tuun aina tulkkamaan ja sit se oli jotenkin niille ok. Vaikka mua se niinku ärsytti suunnattomasti...”

Koettiin, että koulun ja kodin välisessä yhteydenpidossa olisi ollut paljon parantamisen varaa. Haastateltavat pyrkivät löytämään kokemuinsa tilanteisiin ratkaisuja, kuinka ne olisi voitu hoitaa paremmin. Haastateltava saattoi ehdottaa kirjoittamista, vaikka oman vanhemman suomen kielen taito oli huono. Kirjoitettavan kielen käyttö olisi edellyttänyt selkokielen käyttöä. Haastateltava koki, että ei aina ollut lapsen kannalta tarpeellista tietää mitä lapsesta itsestään puhutaan opettajan ja vanhemman välillä. Varsinainen tarkempi keskustelun sisältö olisi voinut jäädä opettajan ja vanhemman väliseksi asiaksi. Lisäksi haastateltava pohti oman

vanhemman toimintaa tulkkien tilaamisen osalta. Koettiin, että vanhempi itse olisi voinut olla aktiivisempi ja tilata tilaisuuksiin viittomakielen tulkin.

”käyttäs vaikka paperia ja kynää oma alotteisesti eikä sillee että opettaja tulee mun luokse puhumaan ja sit mä joudun viittoman sen vaikka äidille, niin se ei oo mun mielestä niin ku ok. Ne vois tajuta sen, että äiti on kuuro niin, koska ei mun välttämättä tarvii tietää että mitä minusta puhutaan tai että se on niin ku äidin ja opettajan välinen juttu.”

”emmä tiä, eihän se tietty koulun tehtävä oo hommata ehkä tulkkia että mutta niinku, toki äitikin olis voinut olla vähän aktiivisempi”

”tai sit just vaikka esimerkiks jotkut tiedotteet niin selkeellä suomen kielellä, kun esimerkiks jotkut Vilma viestit vaikka mitä mä näytin äidille niin äiti ei ymmärtäny siitä mitään eikä iskä todellakaan.”

Koulun ja kodin välistä yhteydenpitoa hankaloitti kuurojen vanhempien suomen kielen taito sekä tulkkien puute ja käyttämättömyys opettajan ja vanhempien välisissä kohtaamisissa. Jokisen (2000, 95–96) mukaan kuurot ovat kielellisenä vähemmistöryhmänä olleet huonommassa asemassa valtaväestöön nähden koulutuksen suhteen. Kuurot eivät ole saaneet opetusta heidän omalla kielellä, jolloin valtakielen oppiminen on jäänyt heikoksi. Myös opetusryhmät koostuvat hyvin erilaisista viittomakielen käyttäjistä, joka tuo opetuksen toteutumiseen haasteita. Hoffmeisterin (2008, 194) mukaan on myös mahdollista, että kuurot vanhemmat ovat oppineet viittomakielen vasta aikuisena, joka osaltaan voi vaikuttaa valtaväestön käyttämän kielen osaamiseen. Kielten oppimisen näkökulmasta on todettu, että mitä huonommin osaa ensimmäistä kieltä tai äidinkieltä, sen huonommin voi yleensä oppia myös muita kieliä (Stolt 2000, 162, Takkinen 2000b, 121).

Pitääkö aina tulkata?

Haastateltavat olivat lapsuudessaan myös saattaneet kieltäytyä toimimasta vanhemmalle tulkkina. Yhden haastateltavan kohdalla kieltäytymisestä ei tehty ongelmaa. Viittomakielen taitoiset sukulaiset saattoivat kannustaa, että ei tarvitse tulkata, jos ei halua. Kaksi haastateltavaa oli joutunut lapsena tulkkaamaan vastoin tahtoaan, ajoittain hyvinkin paljon.

”äiti on vaikka kysynyt että voiks mä soittaa jonneki ja mä oon sanonut että en, niin sitte äiti on mennyt kyllä tulkin kautta niin ei siitä oo tehty mitään ongelmaa...// ja sitte ku mulla siis (sukulainen) on niinku tulkki, vaikka on kuuleva, niin sitte just ehkä tai jotenkin kaikki on aina sanonut että ei tarvii niinku tulkata jos ei haluu”

”Mun on ollu vähän pakko...//...monesti teki mieli kieltäytyä ja varmana jos on ollut tosi huono päivä, oonkin kieltäytynyt, mutta lopulta mä oon kuitenkin löytänyt itteni siitä puhelimesta tai on ollu oikeesti läksyt kesken tai essee kirjoitettavaks huomenna ja sit on ollut vaan yksinkertaisesti pakko lähtee käymään lääkärissä.”

Perheessä useimmiten vanhin lapsista on hallinnut viittomakielen parhaiten ja toiminut erilaisissa perheen tilanteissa tulkkina. Nuoremmat sisarukset ovat saattaneet toimia tulkkina vähemmän vaikka heidän kielitaitonsa oli ollut hyvä. Haastateltavien kertoman mukaan nuoremmat sisarukset ovat kieltäytyneet tehtävästä esikoisia enemmän.

”sitä (sisarus) on pyydetty tosi monta kertaa ja se on aina kieltäytynyt, että mä oon ollut vähän semmone no, että olkoon menneksi, että tämän kerran. Ja mä oon sanonut sen sata kertaa.”

Haastateltavien kertomukset tulkkaukseen liittyen, ovat hyvin samansuuntaiset Hoffmeisterin (2008, 192) ja Prestonin (1994, 100–101) kertomusten kanssa. Perheen vanhimmat lapset oppivat useimmiten viittomakielen parhaiten ja toimivat tulkkeina kuurojen ja kuulevien välillä. Varsinkin esikoistytöt sisäistävät kielen ja kulttuurin hyvin ja myös haluavat toimia vanhempien hyväksi, kuten myös tässä tutkimuksessa.

Kaikki haastateltavat ovat kuitenkin kokeneet hyvänä asiana sen, että ovat voineet olla vanhempien apuna erilaisissa tulkkaustilanteissa. Tulkkaustilanteet haluttiin hoitaa myös kunnioituksesta omia vanhempia kohtaan. Haastateltavien mielestä heillä on ollut myös velvollisuus auttaa vanhempiaan, mikäli muuta apua ei ole ollut saatavilla.

”...varmaan tietynlaista kunnioitusta myöski niiku vanhempia kohtaan tai si ymmärtää sen tilanteen...//... tulkkia on mahotonta saada tähän ja kukaan muu ei oo kotona niin se on tavallaan myöskin mun velvollisuus, mulla on niinku velvollisuus auttaa siinä kohtaa...”

”koen sen ihan sillee hyväks, koska tiiän ettei se oo sillee mun tehtävä tulkata, mutta totta kai mä jos on pienempiä asioita, niin tottakai, se on jo ihan siitä, että tottakai haluu auttaa vanhempia”

Kuulevien suhtautuminen perheeseen

Kuulevien suhtautuminen viittomakieliseen perheeseen oli ollut hyvin vaihtelevaa. Ihmiset olivat olleet positiivisessa mielessä uteliaita ja kiinnostuneita erilaisesta perheestä. Haastateltavat olivat myös kokeneet negatiivista ihmettelyä, joka oli ilmennyt muun muassa tuijottamisena julkisilla paikoilla. Ikävät tuijottamiseen liittyneet tilanteet olivat usein liittyneet kaupassa käymiseen, jolloin oli täytynyt keskustella muun muassa siitä mitä kaupasta ostetaan tai mitä ruokaa laitetaan. Kaverit olivat saattaneet ihmetellä miksi vanhemmalle piti aina laittaa tekstiviesti eikä asiaa voinut ilmoittaa puhelimella soittamalla. Kahden haastateltavan osalta oli kouluikäisenä ilmennyt kiusaamista muiden oppilaiden taholta. Kiusaamiset olivat liittyneet vanhempien kanssa kommunikointiin. Varsinkin tuntemattomat henkilöt olivat saattaneet pelleillä ja yrittäneet matkia viittomakielellä puhumista. Tämä oli haastateltavista tuntunut pahalta. Haastateltavien omien kavereiden taholta kiusaamista ei esiintynyt.

”pienempänä ku käytiin just yhdessä kaupassa tai silleen, niin aika paljon oli just selasta niinku, että kyllähän ihmiset kattoo...”

”Jotkut niiku lähtee vähän niin ku pelleilemään, ei siis kaverit, mut jotkut niinku tuntemattomat sille, et ne lähtee sille niinku vähän niinku esittämään sitä viittomista, se on ehkä semmonen mikä on jäänyt silleen tosi ikävänä mieleen.”

Yhden haastateltavan kertoman mukaan kuulevien osalta oli esiintynyt vähättelevää ihmettelyä vanhempien kyvyistä muun muassa käydä työssä ja ajaa autoa. Kuulevat ihmiset olivat pitäneet yleensä kuuroa henkilöä kuuromykkänä, joka ei osaa puhua. Haastateltavalla oli käsitys, että kuulevat pitivät kuuroja yleensä muita tyhmempinä, jonka puolesta koko perhe oli automattisesti alempiarvoinen ja alempiluokkainen. Haastateltava oli kokenut kommentit todella hölmöinä ennakkoluuloina.

Haastateltavan kertomus on hyvin samansuuntainen Prestonin (2008, 45) tutkimuksen kanssa. Prestonin haastattelemat henkilöt kertoivat samanlaisista kokemuksista liittyen kuulevien ihmisten suhtautumiseen haastateltavien perhettä kohtaan.

Kaksi haastateltavaa kertoi, että omat kaverit olivat suhtautuneet asiaan hyvin. Kaverit ovat saattaneet olla kiinnostuneita viittomakielestä ja ovat mielellään yrittäneet kommunikoida kuurojen vanhempien kanssa vaikka yhteistä kieltä ei ole ollut. Haastateltavan mukaan kavereiden ja vanhempien kohtaamisesta oli jäänyt kaikille osapuolille positiivinen kokemus.

Toisaalta ensimmäinen kohtaaminen oli saattanut olla jännittävä tilanne kuuleville kavereille. Varsinkin pienempänä kavereiden vieraillessa ensimmäistä kertaa viittomakielisessä kodissa, kaverit olivat saattaneet jännittää kuurojen vanhempien ensimmäistä kohtaamista.

”jos joku kaveri oli tulossa ekaa kertaa ja sit jos se tiesi etukäteen et niinku vanhemmat on kuuroja niin sit niitä niinku jännitti ihan hirveesti jotenki kohdata mun vanhemmat...”

Kuulevien ihmettelyä yritettiin ymmärtää. Kuurojen kohtaamista verrattiin muiden ulkomaalaisten kohtaamiseen, joiden kieli ja kulttuuri on suurimmalle osalle valtaväestöä vieras. Ennakkoluuloja ja stereotypioita selitettiin toisen kulttuurin liian vähäisellä tuntemisella, myös kuurojen ja viittomakielisten kohdalla. Yhden haastateltavan mielestä kuulevien suhtautumisessa hänen omaan perheeseen ei ole liittynyt mitään ikäviä kokemuksia.

”Monet on aina kyselly ihan ala-asteesta tai ihmetellyki justiinsa. että vanhemmat on kuuroja ja herättäny kysymyksiä paljon, silleen kiinnostusta että miten te sitten toimitte ja kaikkee ja tullut kaiken näkösiä kysymyksiä ja sitä on ihmetelty, koska se ei kuitenkaan suurimmalle osalle oo itsestään selvä asia tai tämmönen.”

Miten otetaan kuurojen yhteisössä vastaan

Kaikki haastateltavat kokivat, että heidät otetaan kuurojen yhteisössä hyvin vastaan. Kolme haastateltavaa oli käynyt kuurojen yhdistyksellä pienestä pitäen vanhempien kanssa ja koettiin, että viittomakieliset olivat tunteneet heidät pienestä saakka. Kahden haastateltavan osalta kuurojen yhdistyksellä vierailut olivat vähentyneet lapsuuden jälkeen ja aikuisena yhdistyksellä nämä haastateltavat kertoivat vierailevansa harvoin, joskus vain ohimennen. Vierailun aikana saattoi olla mukana joku toinen Coda tai yhdistyksellä piipahdettiin, jos omat vanhemmat olivat siellä. Yhden haastateltavan kohdalla vierailulla oli aina joku toinen henkilö mukana, hänellä ei ollut halua käydä yhdistyksellä yksin. Toisen haastateltavan osalta vierailut kuurojen yhdistyksellä olivat olleet viime aikoina lyhyitä käyntejä, joiden aikana oli kuitenkin ehditty tervehtimään ja pikaisesti vaihtamaan kuulumisia.

”Tosi hyvin, musta tuntuu että se on just ku ne on nähny mut ihan niinku vauvasta asti siellä aina niin ne kyllä kysyy paljon kuulumisia...”

Viittomakielisten kanssa kohdatessa, osalla haastateltavista viittomakielen taitoon kiinnitettiin huomiota ja taitoa keuhuttiin. Myös ennestään tuntemattomat kuurot saattoivat ihmetellä

haastateltavan hyvää viittomakielen taitoa ja tämän jälkeen kysyä lähes poikkeuksetta ketä taitavasti viittovan coda-henkilön vanhemmat ovat.

”Oikein hyvin. Mun kielitaitoo aina kehutaan ensin hirveesti ja sit vasta kysytään niin, että oot sä tulkki vai miten sä osaat. Ja sit kun kertoo olevansa coda, niin sit sielt tulee aina seuraavks se kysymys, no et ketkä sun vanhemmat sit on...”

Yksi haastateltava kertoi, että hän on aina kertonut olevansa Coda, mikäli asiaan liittyvää keskustelua on muutoin ilmennyt. Hänen oman kokemuksensa mukaan oman historian ilmaiseminen auttaa muita kuuroja kohtaamaan hänet tasavertaisena.

”ei varmaan kenellekään oo jääny sanomatta, että oon coda, niin mä luulen et se varmaan tosi paljon auttaa siinä et si nähään melkeen samalla viivalla olevana, että se sentään kuitenkin puoliksi elää siinä kuurojen kulttuurissa...”

Haastateltavan selvitys omasta taustasta kuurojen vanhempien kuulevana lapsena ei ole kovin yleistä. Muiden haastateltavien kertomuksissa asia ei tullut esille. Prestonin (1994, 11–12) tutkimuksessa haastateltavat halusivat sekä kertoa että jättää kertomatta omasta taustastaan kuurojen vanhempien kuulevana lapsena. Kertomatta jättämisen syynä oli se, että he halusivat välttää tunkeilevat lisäkysymykset. Myös Hoffmeister (2008, 197) itse jättää kertomatta olevansa kuurojen vanhempien lapsi, koska haluaa välttää hämmennyksen ja laajat selvitykset joita keskustelun toinen osapuoli kaipaa.

6.2 Kulttuuritaustan vaikutus omaan itseensä

Omalla kulttuuritaustalla ja lapsuuden kokemuksilla on hyvin suuri merkitys ihmisen käsitökselle omasta itsestään. Prestonin (1994, 8) mukaan lapsuuden perheen merkitys korostuu yksilön identiteetin kehittymisen kannalta. Perhe elää sen omassa kulttuurissa ja edustaa kyseisen kulttuurin toimintatapoja. Identiteetti perustuu ryhmän kulttuuriin, perinteisiin ja historiaan (Jokinen, 2002, 84.) Identiteetti kehittyy myös suhteessa muihin; kuinka olemme samanlaisia tai erilaisia (Laihiala-Kankainen ym. 2002, 9).

Tässä kappaleessa käsittelen haastateltavien kertoman mukaan heidän suhtautumisen muutoksia viittomakieleen ja kulttuuriin, kokemuksesta liittyen selviytymiseen ja kuinka kokemukset ovat vaikuttaneet heihin itseensä.

Suhtautumisen muutokset viittomakieleen ja kulttuuriin

Kahden haastateltavan osalta suhtautuminen viittomakieleen ja kulttuuriin ei ollut muuttunut heidän elämänsä aikana. He kokivat kuuluvansa yhteisöön, vaikka olivat kuurojen yhdistyksen toiminnassa mukana huomattavasti vähemmän kuin lapsuudessa. Syynä vähentyneeseen yhteydenpitoon oli se, että lapsen kasvaessa ja itsenäistyessä heidän ei enää tarvinnut olla aina siellä missä vanhemmat olivat. Yhteisöön kuulumista pidettiin kuitenkin luonnollisena asiana, vaikka yhteydenpito viittomakielisiin oli vähentynyt. Kahden haastateltavan kohdalla omat vanhemmat olivat viittomakielisiä henkilöitä, joihin aikuisiällä oltiin enimmäkseen yhteydessä. Useimmiten muiden viittomakielisten ihmisten tapaamiset olivat heidän kohdallaan satunnaisempia.

”Aina on silleen niin ku tuntenut että oon kuulunut, ei oo ikinä tullut semmosta tunnetta, että ei pitäisi olla tai en haluaisi olla, että se on kuitenkin semmonen juttu mihin on syntynyt, sellanen luonnollinen asia, niin oon aina.”

Kahden haastateltavan kohdalla halu toimia kuurojen yhteisössä oli vahvistunut aikuisuuden myötä. Haluttiin olla mukana kuurojen yhdistyksen toiminnassa tai haluttiin muutoin hakeutua viittomakielisten pariin.

”Se on siis itseasiassa nyt ajan myötä vahvistunut koko ajan enemmän ja enemmän, että mä haluan käyttää viittomakieltä ja olla kuurojen kanssa tavallaan.”

Yksi haastateltava oli kokenut varsinaisen käännekohdan, jolloin suhtautuminen viittomakielisyyteen ja kulttuuriin oli muuttunut. Haastateltava oli kyllästynyt aikuisuuden kynnyksellä erilaisuuteen. Hän oli kokenut, että erilaisuuteen ja kaksikielisyyteen liittyvät asiat saivat loppua ja hän koki ne tyhminä. Sillä hetkellä haastateltava kaipasi omaa itsenäistä elämää. Käännekohdan jälkeen haastateltava oli havainnut kaipaavansa viittomakielisten pariin. Kiinnostus kuurojen asioihin yleensäkin lisääntyi ja yhteydenpito omiin vanhempiin aktivoitui. Käännekohdan jälkeen suhde viittomakielisiin ja kuurojen kulttuuriin oli vahvistunut ja kääntynyt positiiviseksi asiaksi.

”Kyl se oli se käännekohta selvästi...//...tuli sillee vähän vauhdilla se mun lähtö kotoa...//... mä olin pois tästä maailmasta niin ei ollu mikään ikävä ensinnäkään, mä kävin ihan tosi harvoin kotona...//... ku se (käännekohdan ajanjakso) oli ohi, niin tajusin et jokin oli tosi suuresti muuttunut, et sen jälkeen oon pyrkiny just hakeutumaan, hakeutumaan tosi paljon viittomakielisten pariin ja mä oon ruennu seuraa siis kaikkee Kuurojen Liitto ja ollut tekemisissä...//... ihan yhtäkkiä jotenkin myös yhteydenpito

vanhempiin, joku aktivoitu, sillee aktiivisemmin ruvettiin ottaa vanhempien kanssa videopuhelut käyttöön ja mä rupesin käymään kotona myös enemmän”

Aikuisena haastateltavilla on ollut mahdollisuus valita, kuinka he ovat mukana kuurojen yhteisössä. Haastateltavien elämässä oli erilaisia kokemuksia, jotka ovat vaikuttaneet kullakin hetkellä yhteisössä toimimiseen. Haastatteluhetkellä kaikki haastateltavat kokivat kuitenkin luonnollisena kuulumisen yhteisöön riippumatta kontaktien määrästä kuuroihin henkilöihin. Heillä oli saattanut olla aikanaan kielteisiä tunteita yhteisöä kohtaan, mutta haastatteluhetkellä suhtautuminen oli positiivista. Hoffmeisterin (2008, 195) mukaan kuurojen kulttuuriin ja yhteisöön kuulumisen ovat tietoisia valintoja.

Selviytyminen

Kahden haastateltavan kokemuksiin liittyi viittomakielen tulkkina toimimista, jonka he olivat kokeneet lapsuudessaan ikävänä. Paljon vanhemmilleen viittomakielen tulkkina toimineet haastateltavat olivat kehittyneet taitaviksi viittomakielen osaajiksi ja kääntäneet asian voimavarakseen. Molempia haastateltavia yhdisti halu toimia viittomakielisten hyväksi.

Yksi haastateltava oli kokenut lapsuudessa koetut asiat erityisen vaikeina. Kokemuksiin oli liittynyt kiusaamista, kuulevien ihmisten epäasiallista kohtelua sekä liian paljon ja liian vaikeita tulkkaustilanteita. Aikuistuttuaan haastateltava oli käsitellyt ja pohtinut lapsuudessa kokemiaan asioita sekä selviteltyt vanhempien kanssa tulkkauksiin liittyviä tilanteita. Asioiden käsittelyn myötä haastateltava oli pyrkinyt ymmärtämään omien vanhempien silloisia tilanteita ja ymmärtänyt mahdollisia vanhemmille tulleita hankaluuksia, jos haastateltava olisi kieltäytynyt auttamasta.

Haastateltava oli lisäksi pohtinut erilaisuuteen ja kiusaamiseen liittyviä asioita. Kuulevat ihmiset olivat nähneet haastateltavan niin erilaisena, vaikka hän oli kuuleva ja kykeni puhumaan ja kommunikoimaan. Viittomakielisyyttä ei ollut nähty kielenä samoin kuin jos toinen vanhemmista olisi ollut suomenruotsalainen tai venäläinen ja hän olisi sitä kautta osannut kahta kieltä. Viittomakieli oli nähty vain jonkinlaisena käsillä huitomisena eikä kielenä. Koulukiusaamiseen liittyneet tilanteet ovat vaikuttaneet myöhemmin haastateltavan elämään. Uusien ystävyssuhteiden kohdalla olivat esiin nousseet vanhat kokemukset. Haastateltava pohtii millaisia motiiveja uusilla ystävyssuhteilla oli ja mitä ystäviksi ehdolla olevat ihmiset häneltä halusivat.

”Jotenkin varmaan no ehkä kaikkein eniten se että muut ihmiset näki mut niin hirveen erilaisena vaikka minä olin siis kuitenkin kuuleva, minä kykenin puhumaan ja kommunikoiamaan, mut sit minä en ollu suomenruotsalainen tai mulla ei ollu toinen vanhempi ei ollut venäläinen että mä oisin sitä kautta osannut kahta kieltä vaan että niitten täyty olla jotenkin kuuroja jotain käsillä huitomiskieltä niin ehkä semmone niinku koulu-kiusaaminen on niinku ja jos ja jälkeinpäin mä oon niitä itekin käsitelly tosi paljon kun ne on sit vaikutanut esim tuleviin ystävyys-suhteisiin ja tosi paljon mietin että mitä nää ihmiset hakee multa ja ollaanks me oikeesti hyviä ystäviä ja näin niin jotenkin ymmärtäny tällasen itse tutkiskelun kautta niin että se niin ku syy minkä takia vaikka sit on jätetty porukan ulkopuolelle on ollu se, että ei mussa varsinaisesti oo ollu mitään vikaa vaan että toi on niinku se outo, outo tyyppi”

Haastateltava oli käsitellyt menneitä asioita paljon. Pohdinnassa hän oli miettinyt miksi hänet oli jätetty porukan ulkopuolelle vaikka hänessä ei ole ollut mitään vikaa. Hän on ainoastaan ollut outo ja muihin nähden erilainen. Pohdinnan ja itsetutkistelun tuloksena hän oli kokenut asioiden tulleen käsitellyksi. Hän oli hyväksynyt oman viittomakielisen taustan ja kulttuurin. Vaikeat kokemukset olivat vahvistaneet itsenäistä selviytymistä ja pärjäämistä. Suhde omiin vanhempiin oli lähentynyt ja haastateltava koki halua toimia viittomakielisten hyväksi. Haastateltava koki, että oma elämä oli asioiden hyväksymisen jälkeen muuttunut helpommaksi. Kiusaamisesta huolimatta haastateltava oli kokenut kasvaneensa tasapainoiseksi aikuiseksi.

”...vanhempien kanssa on niin paljon helpompaa kun on itse aikuinen ja käsitelly nää asiat ja hyväksyny nää asiat ja näin ni, heti jotenkin elämästäki tuli heti paljon helpompaa.”

Haastateltavista kaksi oli pohtinut kouluaikeista viittomakielen opetusta. He olivat toivoneet, että koulussa olisi jotenkin huomioitu heidän kielellinen asemansa. Haastateltava oli toivonut, että ylä-asteella olisi ollut mahdollisuus viittomakielen opiskeluun. Yksi haastateltava oli yrittänyt selvittää kuinka hänen viittomakielenä oleva äidinkielenensä huomioidaan ylioppilaskirjoituksissa, mutta asiaan ei reagoitu millään tavalla. Osa haastateltavista koki, että olisivat voineet hyödyntää viittomakielen taitoja opinnoissaan paremmin, mutta siihen ei ollut mahdollisuutta.

”Ylä-asteella olisin toivonut, että oltais ees tarjottu mahollisuutta esimerkiksi opiskella viittomakieltä, mutta kyseisessä koulussa ei edes niinku mainittu edes siitä asiasta”.

”mä oon just joskus miettinyt sitä, että olisko niinku mulle voitu esim. koulun kautta järjestää jotain tukee siihen, niinku viittomakieleen tai joskus mulla oli niinku se ajatus että esim. ylioppilaskirjotuksista mä en tavallaan saanu mitään tai mitenkään voinu hyödyntää sitä mun viittomakieltä...//... mä jotenkin mietin niinku sitäkin että ko mä kirjoitin äidinkielen ja sehän tulee kaikille niinku pitkän tai mikä se on niinku kaikki kirjoittaa sen saman niin sitten mä kävin puhumassa mejän rehtorille siitä että jos mun tavallaan toinen äidinkieli tai koen tavallaan että on niinku viittomakieli, että onks sillä mitää niinku vaikutusta siihen niin sitten, ei siihen reagoitu millään tavalla.”

Kesäisin järjestettiin kuurojen vanhempien kuuleville lapsille Coda-leirejä, joiden aikana oli mahdollisuus tavata muita samanlaisessa tilanteessa eläviä lapsia. Coda-leirien merkitys korostui erityisesti vertaistuen näkökulmasta. Muiden Coda-lasten tapaamisia leirien aikana pidettiin hyvänä. Koettiin, että samanlaisessa tilanteessa olevat lapset ymmärsivät muita ihmisiä paremmin viittomakieleen ja kulttuuriin liittyviä toimintatapoja. Koettiin, että kuulevat kaverit eivät voi ymmärtää erilaisia tilanteita, joissa kuulevat lapset hoitavat asioita vanhempiensa puolesta. Haastateltava arveli, että kuulevan kaverin ei ole esimerkiksi koskaan tarvinnut soittaa puhelimella vanhempien puolesta. Koettiin, että arkipäivään liittyi useita tilanteita, joissa lapsi joutui tulkkamaan vanhemmilleen. Vertaistuki oli auttanut ymmärtämään omaa elämäntilannetta.

”jos mä selitän vaikka jotain, että mitä niinku hölmöö vaikka mun iskä on tehny, tai jotenkin mä en niinku ymmärrä sitä miks hän tekee näin ja sit ku mä selitän sitä niin ko jollekin toiselle coda kaverille, niin se ymmärtää aa joo niin mä tiiän mitä sä tarkoitat”

”tuo leiri on varmaan ainut semmonen missä on niinku saanut just vähän niin ko vertais tukee tai se on on niinku ollu siellä tosi jännä ymmärtää että niinku ne tavallaan tai tavallaan codat tietyllä tavalla ymmärtää sillee mun elämää paljon paremmin ku kuulevat kaverit. Et niillä on tosi semmosia saman tyyppisiä kokemuksia mitä taas-kuulevat kaverit ei niiku ymmärrä. Et se on kyllä ollu tosi kiva.”

Yhdellä haastateltavalla ei ollut kokemusta Coda-lasten leireistä. Lapsuudessa hän ei ollut tiennyt leirien olemassa olosta eikä hänellä ollut Coda-kavereita.

Kokemusten vaikutus omaan itseensä

Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että oma kulttuurinen tausta oli vaikuttanut heidän elämäänsä positiivisella tavalla. Omaa kulttuurista pääomaa osattiin arvostaa ja se koettiin rikkautena. Kielen osaamisen myötä heille avautui enemmän mahdollisuuksia erilaisiin tehtäviin. He kokivat, että he olivat saaneet olla paljon vanhempien mukana tapaamassa erilaisia ihmisiä. He kokivat itsensä sosiaalisiksi, avoimiksi ja ennakkoluulottomiksi ihmisiksi, joiden oli helppo hyväksyä erilaisia ihmisiä. Myös toisten kulttuurien hyväksyminen ja ymmärtäminen koettiin helpompana. Omat kokemukset ja se, että oli pienestä pitäen joutunut hoitamaan erilaisia asioita, oli kasvattanut heistä itsenäisiä ja omatoimisia. Yksi haastateltava koki, että asioiden hoito oli omatoimisempaa ja niin sanotun virastokielen ymmärtäminen oli kehittynyt. Varsinkin nuoruudessa opintoihin liittyviä asioita oli joutunut hoitamaan itsenäisesti ja omatoimisemmin omiin kavereihin verrattuna.

”Kyllä se varmasti on vaikuttanut, että ymmärtää ehkä paremmin ihmisiä ja varsinkin kuuroja ja näin poispäin. Että sillee on se mun mielestä rikkaus ollut että on nähnyt sitäkin osaa maailmaa ja ollu tai oon vieläkin osa tai sillee, että ei siinä mitään negatiivista oo.”

Koettiin, että toisten ihmisten hyväksyminen sellaisena kuin he ovat, oli tärkeä ominaisuus. Ei haluttu arvostella toisia ihmisiä myöskään sen vuoksi, koska ei haluttu kenenkään arvostelemaan omia vanhempia. Kykyä olla arvostelematta toisia ihmisiä pidettiin arvokkaana ominaisuutena. Haastateltava koki, että omien vanhempien malliesimerkki selviytymiseen ja siihen, että kuuroudesta huolimatta on mahdollista tehdä erilaisia asioita, on kasvattanut myös kuulevan lapsen rohkeutta.

”Kyllä musta tuntuu, että mä oon paljon niinku avarakatseisempi ja jotenkin sillee et ku tulee uusia ihmisiä niin harvemmin mulla mitää niiku ennakkoluuloja ja mä luulen että se tulee just siitä että on nähny niin paljon erilaisia ihmisiä ja että sillee, varmaan jus siitä että tai on semmonen tulee että ei niinku tai tavallaan koska en haluais että kukaa arvostelis mun vanhempia niin sitte ehkä itekään ei lähe arvostelemaan muita, että se on mun mielestä semmonen iso rikkaus että on sellanen niiku kyky olla sillee.”

”...varsinkin mun vanhemmilla molemmilla on semmonen että ne anna minkään niinko estää niitä, että niin just se että vaikka on kuuro, ne kokee että pystyy tekee ihan mitä vaan. Niin sit se on ehkä tullut itelle sillee just että hyppää kaikkee uuteen...//... tuo semmosta rohkeutta itelleki.”

Haastateltavien kokemukset olivat hyvin samansuuntaiset Prestonin (1994, 55) haastattelussa esille tulleiden kokemusten suhteen. Erilaiset kokemukset nähtiin rikkautena ja voimavarana, joka on opettanut kuuleville lapsille monia taitoja.

6.3 Kieli ja sosiaaliset suhteet

Tässä kappaleessa olen koonnut haastateltavien vastauksia, jotka liittyvät heidän äidinkielen, heidän viittomakielen taitoon ja kielen käyttöön, perheeseen ja perheessä käytettyyn kieleen. Haastateltavat kertovat heidän sosiaalisista suhteistaan ja yhteyksistä kuurojen kulttuuriin.

Äidinkieli

Haastateltavien kokemus omasta äidinkielestä oli hyvin vaihteleva. Yksi haastateltava kertoi oman äidinkielen olevan viittomakieli. Suomenkielellä tehty haastattelu ei kuitenkaan hänen mukaansa tuntunut hankalalta. Kaksi haastateltavaa koki heillä olevan kaksi äidinkieltä; suomen kieli ja viittomakieli. Yksi haastateltava ilmoitti äidinkielekseen suomen kielen. Kahden haastateltavan kohdalla äidinkielen määrittäminen ei ollut yksiselitteinen. Toinen heistä pohti, että äidinkielen määrittäminen oli muuttunut muutama vuosi sitten ja riippui tilanteesta kumman hän kertoo äidinkielekseen. Toinen haastateltava ei ollut varma, kumpi kielistä olisi virallisesti äidinkieli, mutta valitsi kuitenkin suomen kielen.

”mun äidinkieli saattais olla myöskin, et mä voisin sanoa ett se on suomalainen viittomakieli. Eli tota tällä hetkellä mä valitsen tilanteesta riippuen, lomakkeesta riippuen näiden kahden väliltä että kumpaan mä sanon, mutta et virallisesti kaikissa papereissa Kelan ja muissa mun äidinkieli on suomi, mutta tota ihan yhtäläillä koen että ensikieli ja sydämenkieli on yhtäläillä myös suomalainen viittomakieli.”

”no kyl mä koen totta kai ihan suomen kielen, puhekielen niin, mut se vois olla, mä en tiää kumpi se oikeesti on virallisesti, onko se viittomakieli vai sitten suomen kieli”

Viittomakielen taito ja sen käyttö

Kolme haastateltavaa arvioi oman viittomakielen taitonsa hyväksi ja yksi haastateltava arvioi sen olevan huono. Kielitaidon hyväksi arvioivat haastateltavat käyttivät viittomakieltä päivittäin. Viittomakieltä käytettiin perheen kanssa. Varsinkin he, jotka asuivat toisen vanhemman kanssa, käyttivät viittomakieltä kotona päivittäin. Lisäksi viittomakieltä käytettiin tuttavien kanssa, kuurojen yhdistyksellä sekä työssä.

”No jos voi itteensä kehua, mun mielestä se tulee niiku niin luontevasti että niin se on ihan sama puhuuko vai viittooko”

”... niin kyllä mä niin siis kykenen kommunikoimaan yhtä täydellisesti kuin suomen kielellä ett mut jos sit verrataan vaikka tulkkien kielitaitoon tässä monipuolisuudessa rankkaisin sinne vajaa ysiin”

Oman viittomakielen taidon arvioinnin tasoa vähensi erikoissanastoon liittyvät kielitaidon puutteet, muun muassa politiikkaan ja talouteen liittyen. Viittomakielen käyttö oli yhden haastateltavan mielestä liian vähäistä, jolloin kielitaito pääsee unohtumaan. Viittomakielen käytön tilanteita oli vähän; haastateltava käytti viittomakieltä lähinnä omien vanhempien kanssa. Yhden haastateltavan mielestä hän ei pysty keskustelemaan viittomakielellä siinä laajuudessa kuin mitä hän haluaisi ja asioiden selvittely voi jäädä vaillinaiseksi. Tämän haastateltavan kertoman mukaan yleensä ei paljoa jutella, mutta keskustelua oli kuitenkin riittävästi asian selvittämisen kannalta. Haastateltava koki, että hänen viittomakielen ymmärryksensä oli parempi kuin mitä hän itse viittoo.

”multa ei taivu tällaset niinku poliittiset ja talouteen liittyvät, tällaiset oikeestaan vähän niinku mitä mediassa tällä hetkellä hirveesti käsitellään ja ku kattoo niinku viittomakielisiä uutisia ja jotain tulkattua eduskunnan tällästä täysistuntoa, niin sieltä oppii jatkuvasti uutta...”

”Kyl mä pystyn sillee juttelemaan, mut en mä nyt ehkä ihan kaikkee, mitä mä haluaisin sanoo, et se vähän jää sillee, vähän vaillinaiseks tai sillee, että ei me yleensä niin paljoo puhuta ja jutella, mutta saa kuitenkin sanottua sen mitä on niinku asiana. Ja paremmin mä ymmärrän ite viittomakieltä kun viiton ite.”

Haastateltavien kielitaito oli verrannollinen kielen käyttöön. Viittomakieltä paljon käyttäneillä oli hyvä kielitaito ja he pystyivät sujuvasti käyttämään kieltä erilaisissa tilanteissa. Bakerin (2000, 32-33) mukaan kaksikielisillä henkilöillä usein toinen kieli on vahvempi kuin toinen ja kielen vahvuus saattaa muuttua elämäntilanteiden mukaan. Kolmen haastateltavan

kokemuksen mukaan he eivät kuitenkaan erotelleet kumpi kielistä, suomen kieli vai viittomakieli oli heille vahvempi. Heidän kertoman mukaan he pystyivät käyttämään kussakin tilanteessa parhaiten soveltuvaa kieltä. Yhden haastateltavan osalta kielitaito ei ollut riittävän hyvä käydäkseen laajempia keskusteluita vanhemman kanssa.

Kaikki haastateltavat olivat olleet lapsuudessaan päivähoitossa ja osa heistä oli aloittanut päivähoiton hyvin pienenä. Päivähoitoon viemisen syynä kaikki haastateltavat mainitsivat puheenkehityksen tukemisen, koska perheessä käytettiin viittomakieltä eikä omassa perheessä ollut muita puhuvia ja kuulevia henkilöitä. Päivähoiton avulla haluttiin turvata lapsen normaali puheenkehitys. Puheenkehityksen tukena olivat myös muut kuulevat sukulaiset. Päivähoitoon viemisen syynä saattoi lisäksi olla vanhempien taloudellinen tilanne.

”Joo, mut on viety tosi pienenä päiväkotiin just sen takia koska kotona oli vaan viittomakieli niin sitten vanhemmat halus, että mä opin myös niinku sujuvasti puhumaan ettei tavallaan tuu se että osaan vaan viittoa niin sitte minkäköhän, oon ollut varmaan jokun vuoden ikänen, kun mut on viety päiväkotiin, et tosi pienenä”

Varhainen päivähoiton aloittaminen on ollut hyvin tyypillinen kuurojen vanhempien kuuleville lapsille. Perusteena on ollut puheen oppiminen ja kehittyminen lapsen ikäkaudelle tyypilliseen aikaan. Lapsen kielenkehityksen kannalta on haluttu turvata ympäristön käyttämän kielen oppiminen samanaikaisesti viittomakielen kanssa. Prestonin (1994, 131) mukaan suurin osa kuulevista lapsista oppii puhumaan kuulevien sukulaisten, naapureiden ja leikkikavereiden seurassa.

Perhe ja perheessä käytetty kieli

Kaikkien haastateltavien molemmat vanhemmat olivat kuuroja. Kaksi haastateltavaa kertoi toisen vanhemman olleen toisen korvan osalta huonokuuloisen ja nämä vanhemmat olivat pitäneet itseään huonokuuloisena. Sittemmin kuulo oli entisestään heikentynyt ja haastateltavat itse pitivät huonokuuloista vanhempaa kuurona. Kolmen haastateltavan vanhemmista toinen on syntynyt kuulevana, mutta oli sairauden vuoksi kuuroutunut jo varhaislapsuudessa, alle viisivuotiaana. Kaikkien vanhempien käyttämä kieli oli viittomakieli. Yhden haastateltavan perheessä oli käytetty viittomakielen lisäksi kahta puhuttua kieltä; suomen kieltä ja toista puhuttua kieltä.

Kolmella haastateltavalla oli sisaruksia; kaksi haastateltavaa olivat perheen esikoisia. Kaikki sisarukset olivat kuulevia. Haastateltavat arvioivat sisarusten viittomakielen taitoa: kahden

haastateltavan sisarukset osasivat hyvin viittomakieltä. Yhden haastateltavan sisaruksien kielitaito vaihteli melko hyvästä melko huonoon. Kaikkein vähiten viittomakieltä osaava sisarus kommunikoi vanhempien kanssa muiden sisarusten välityksellä. Yksi haastateltava oli perheen ainoa lapsi.

Yhden haastateltavan toiset isovanhemmat olivat kuuroja ja viittomakielisiä. Muut haastateltavien isovanhemmat olivat kuulevia. Kuuroja isovanhempia lukuun ottamatta kukaan isovanhemmista ei ollut osannut eikä käyttänyt viittomakieltä. Perheen käytössä saattoi olla vain muutama yksittäinen viittoma. Isovanhemmat, jotka olivat kuuroja, asuivat kaukana, eikä heitä tavattu usein.

Haastateltavien perheissä oli yleisesti käytetty viittomakieltä päivittäin ja vanhempien kanssa käytetty kieli oli ollut pääasiassa viittomakieli. Yhdellä haastateltavalla ei ollut sisarusia, jolloin viittomakieli oli luonnostaan perheen ainoa keskustelukieli. Osalle vanhemmista viittomakielen käyttö oman lapsen kanssa oli ollut tietoinen valinta.

”ainakin äiti on sanonut, että sillai ihan niinku oli jo heti se että halua puhuu mulle vaan viittomakielellä että ei ees tavallaan lähtenyt yrittämään puhumaan tai sillee”

Vanhemmista osan kanssa käytetään myös puhuttua kieltä. Vanhempien puheen käyttö oli ollut pääasiassa vähäistä ja puheen käyttö liittyi lähinnä huomion herättämiseen sekä lasten kutsumiseen paikalle. Yhden haastateltavan perheessä toisen vanhemman kanssa voidaan viittoja ja puhua, koska vanhemman huulilta lukutaito ja puheen käyttö oli hyvä. Haastateltavan kertoman mukaan perheen ollessa yhdessä koolla sisarukset saattoivat keskustella puheella ja huulilta hyvin lukeva vanhempi oli keskustelussa mukana. Tällöin viittomakielellä kommunikoiva vanhempi jäi keskustelun ulkopuolelle. Haastateltavan mukaan tavoitteena oli yrittää muistaa aina käyttää viittomakieltä, ettei kukaan perheenjäsenistä jäisi keskustelun ulkopuolelle.

”Et he ei niinku oo mykkiä, kyllä heistä ääntä lähtee, että kyllä niinku puhetta on käytetty siinä sitte myöski tukena ja varsinkin jos lapsia on pitänyt kutsua pihalta sisälle tai yläkerrasta alakertaan, niin kyllä siinä on puhetta käytetty”

Sisarusten ollessa paikalla kommunikointiin sisarusten kesken yleensä puheella. Varsinkin jos asiaa oli paljon, keskustelukieli sisarusten kanssa oli puhuttu suomen kieli. Koko perheen ollessa yhtä aikaa paikalla, saattoivat kuulevat sisarukset kommunikoida keskenään puheella. Näissä tilanteissa puheen käyttöä ei kuitenkaan koettu ongelmalliseksi. Keskustelun edetessä pyrittiin useimmiten huomioimaan, että kaikki voivat olla osallisena keskusteluun

lisäämällä viittomakielen käyttöä. Kielen käyttöön vaikutti myös esimerkiksi ruokapöytään istumisen asetelma. Mikäli vanhemmat istuivat pöydän toisella puolella ja lapset toisella puolella ja vaikka lapsi aloitti keskustelun, oli käytetty keskustelukieli viittomakieli.

”Ei sillä oo mitään väliä, kyllä me joskus puhutaan vaikka vanhemmat on samassa huoneessa, ei sillä oo mitää väliä”

”kun ollaan kaikki koolla, että on joku joulu tai äitienpäivä tai isänpäivä ...//...niin lipsuu tosi paljon siihen että me puhutaan keskenämme ja vanhemmat puhuu keskenään, mutta aina sit välillä joku kysyy tai jompikumpi kysyy, että mistä te puhutte tai yrittää tuoda siihe keskusteluun sen viittomakielen ja sit mä pyrin jokun verran sitä huomioimaan, jos puhutaan koko perhettä koskevasta asiasta...//...mut tosi paljon me sisarukset kommunikoidaan kuitenkin suomeksi puhutulla kielellä”

Sosiaaliset suhteet

Haastateltavien ystävä ja kaveripiirit olivat lapsuudessa koostuneet kuulevista henkilöistä. Myös haastattelu hetkellä ystäväpiiriin kuului kuulevia henkilöitä. Osalla haastateltavista oli myös Coda-kavereita ja osa näistä kavereista koki haastateltavien kertoman mukaan oman äidinkielen olevan viittomakieli. Coda-kavereiden kanssaan käytettiin puhuttua suomen kieltä ja viittomakieltä. Lapsuudessa päiväkodissa tai koulussa viittomakielisiä kuuroja kavereita ei muistettu koskaan olleen. Ensimmäiset tapaamiset muiden viittomakieltä käyttävien lasten kanssa tapahtuivat kuurojen yhdistyksillä, perheen vierailuilla toisten kuurojen perheiden luona tai Coda-lasten leireillä. Ainoastaan yksi haastateltava mainitsi, että kuurojen yhdistyksellä saatettiin tavata Coda-lasten lisäksi myös kuuroja lapsia, mutta ystävyys-suhteita kuurojen kanssa näissä tapaamisissa ei muodostunut.

”mulla on tavallaan tai siis vanhempien kautta tavallaan vanhempien kavereilla on ollu lapsia, mutta nekin on kyllä ollu kuulevia, että ei mulla sillee nii kö kuuroja kavereita oo ollu”

”... nuorempana tai pienempänä tuli käytyä ja siellä (kuurojen yhdistyksellä) sitten kuulevien lasten kanssa, kun siellä oli muitakin niin enemmän oltiin tekemisissä. Oli siellä myös kuuroja lapsiaki.”

Haastateltavien kaikki sisarukset olivat kuulevia, joka on saattanut vaikuttaa siihen, että kuuroja ystäviä eikä leikkikavereita ollut. Prestonin (1994, 105) mukaan kuuron sisaruksen

myötä lapsuudessa tavataan enemmän kuuroja lapsia. Tällöin on myös pidempiaikaisten ystävyysuhteiden luominen paremmin mahdollista.

Coda-lasten leireille osallistuttiin ala-asteikäisestä alkaen ja kahden haastateltavan kohdalla leirit jatkuivat teini-ikään saakka. Osa haastateltavista osallistui leireille useamman kerran. Leireille pääsy ei aina ollut itsestään selvää, vaan joskus jouduttiin jännittämään pääseekö itse tai pääseekö kaveri mukaan. Leireillä haastateltavat tapasivat samassa tilanteessa olevia muita lapsia ja kahdella haastateltavalla kaveruus ja ystävyys oli säilynyt aikuisikään saakka ja nämä vastaajat olivat osallistuneet myös Coda-nuorille ja nuorille aikuisille järjestettyihin tapaamisiin. Lapsuudessaan tai myöhemmin leireille ja tapaamisiin osallistuneiden haastateltavien kokemukset olivat positiivisia.

”me käytiin pienempänä tämmösissä niinku coda ihmisille järjestetyissä leireissä, niinku tämmösissä kuurojen vanhempien kuulevien lasten kesäleireillä, siellä oli niinku, kaikki oltiin sillee että semmosia viittomakielisiä kavereita että ihan samassa tilassa niinku me että niitten vanhemmat oli kuuroja ja kanssa viittomakieli niitten niinku toisena äidinkielenä...”

”meillä on ollu coda nuorten tapaamisia ja sitten itse asiassa viime syksynä oli joku, olikse se coda-kerhon joku vuosikokous...//... meitä oli varmaan kolkyt tai nelkyt...//...ehkä puolet ja puolet tunsin tai en tuntenut...”

Vanhemmilla oli viittomakielisiä perheystäviä ja heillä pääasiassa kuulevia lapsia. Kukaan haastateltavista ei maininnut omien vanhempien ystävillä olevia kuuroja lapsia. Osalle haastateltavista syntyi kuulevien lasten kanssa ystävyysuhteita. Kaksi vastaajaa kertoi, että kuulevat lapset olivat hyvin eri-ikäisiä eikä ystävyysuhteita sen vuoksi syntynyt.

”neljä – viisi (perhettä) siitä niinku lähialueelta, lähimmistä kaupungeista, ett sillon ku mä oon ollut pieni...//... me ollaan käyty tosi paljon enemmän tai he ovat käyneet meillä myöski kylässä. Yksilläkään ei oo saman ikäisiä lapsia ollu...//... coda lapsia ystävinä, ku ei oo ollu saman ikäistä porukkaa myöskään niissä ystävä perheissä”

Yksi haastateltavista ei ollut osallistunut Coda-leireille. Hän kertoi, ettei saman ikäisiä Coda-kavereita ollut. Haastateltava oli ymmärtänyt vasta aikuisena Coda-kavereiden merkityksen ja yleensä mahdollisuuden saada heistä kavereita.

”...on kaikkee coda-kerhoo ja muuta, niin mä olin ihan ”mitä!”, et voiks niinku codistakin olla niinku kavereita, et ei mulle osunu semmonen...”

Yhteydet kuurojen kulttuuriin

Kuurojen kulttuuri on ollut perheissä esillä muun muassa erilaisiin tapahtumiin osallistumisen muodossa. Kolmella haastateltavalla oli kokemuksia muun muassa osallistumisesta kuurojen yhdistysten toimintaan vanhempien mukana. Osalla vanhemmat olivat hyvin aktiivisia yhdistysten toiminnassa, jolloin yhdistyksellä vietettiin paljon aikaa. Lasten ollessa pieniä, ei kotiin voinut yksin jäädä, vaan lapset kulkivat vanhempien mukana.

”... niin sit meillä on aika paljon käyty just kaikissa tapahtumissa ja sillee ja sitte kun on niitä kokoontumisia niin oon kyllä, tuntuu että siellä on käyty kyllä melkein joka viikko pienenä, silleen että on kyllä tosi paljon oltu”

”siis ihan lapsesta asti ollu, mut on raahattu mukaan ja sit kun oon kasvanu niin oon ihan vapaaehtoisestiki menny.”

Yhden haastateltavan kohdalla kuurojen yhdistyksen toiminta oli lapsuudessa vieraampi asia eikä perheen kanssa osallistuttu kuurojen tapahtumiin. Kuurojen yhdistykset ja muut tapahtumat sijaitsivat kaukana ja vanhempien työ hankaloitti tilaisuuksiin osallistumista. Muiden kuurojen perheiden tapaamiset olivat sen sijaan tavanomaisia. Varsinkin viikonloppuisin saatettiin poiketa vierailuille ja näiden tapaamisten yhteydessä tavata muita kuurojen vanhempien kuulevia lapsia.

”meillä päin ei mun vanhemmat, ne käyny missään kuurojen yhdistyksellä... //... rajottu hyvin paljon muiden ihmisten, kuurojen perheiden, joissa mahdollisesti oli myös kuulevia lapsia niin ne oli sit tällasia et käytiin lauantaina kahvilla tai niinku popsahdettiin kylään niinku muuten vaan, et ei osallistuttu tapahtumiin...”

Yhden haastateltavan kohdalla ilmeni, että hän ymmärsi vasta aikuistuttuaan käsitteen kuurojen kulttuuri. Kulttuurin merkityksen myötä haastateltava oli ymmärtänyt viittomakielen ja kuurojen tapojen liittyvän omaan, osittain myös kansainväliseen kulttuuriin.

”mä ymmärsin, et on olemassa sellane käsite kun kuurojen kulttuuri johon liittyy tää kaikki viittomakieli ja tavat ja kaikki tää viittomakieli ja tavat ja kaikki tämä ja et se on tosiaan suuri ja ihan kansainvälinen käytännössä se kulttuuri...//... ihan ku olis eläny kuplassa sinne (aikuiseksi) asti, et ei ollu tämmösestä mitään käsitystä”

6.4 Viestiä tuleville sukupolville

Tässä kappaleessa haastateltavat kertovat mitä he toivovat tuleville Coda-sukupolville ja millaisena he näkevät nykyisen viittomakielisten aseman.

Kuulevien lasten osalta pidettiin tärkeänä sekä kuurojen kulttuurin että suomenkielisen kulttuurin tukemista ja vahvistamista arvotettiin yhtä tärkeinä. Vanhempien toivottiin olevan lasten tukena kahden kulttuurin kohtaamisessa. Haastateltavat olivat tyytyväisiä, että he itse olivat saaneet osallistua vanhempien mukana erilaisiin kuurojen tapahtumiin. Haastateltavilla oli ollut mahdollisuus osallistua myös kuulevien tapahtumiin ja olla kuulevien kanssa. Tulevien coda-sukupolvien kohdalla pidettiin tärkeänä, että heillä olisi samanlainen mahdollisuus kasvaa kahdessa kulttuurissa.

”No, siis musta ois hienoo, just jos kai tavallaan tai, mä ite koen sen tosi ihanana asiana että mut on niinku aina otettu mukaan kaikkiin kuurojen tapahtumiin, mut silti on tavallaan kasvanu kuulevien ympärillä. Musta olis ihana jos niillekin codille annettas tavallaan mahollisuus niinku kasvaa just tavallaan kahessa kulttuurissa ja sillee ettei kumpaakaan kokis sillee vieraana, koska kuitenkin tavallaan kuuluu molempiin.”

Kuurojen vanhempien toivottiin hyväksyvän lapsen kulloinkin käyttämä kieli. Todettiin että lapsi käyttää kieltä, joka hänelle on kussakin tilanteessa mieluisin. Toisen kielen käyttämiin pakottamisella lapsi kokee kielen vain vastenmielisenä. Yksi haastateltava toi esille, että lapsen täytyy antaa olla lapsi ja aikuisten tulee olla armollisia lapsuudelle.

”Vanhemmille mä ehkä haluaisin tota viestiä sitä, että lapsen täytyy antaa olla lapsi ja että ottaa aktiivisesti mukaan tota sekä sinne niinku kuurojen hänenkeihin jos vanhemmat vaan niissä käy, mut antaa sen lapsen mennä myös omissa porukoissaan tai niinku käyttää sitä kieltä mikä hänelle on mieluisin, koska mää uskon että silla kuitenkin siitä lapsesta kasvaa semmonen tasapainoinen ja hyväksyvä, et jos hirveesti pakotetaan tai jotenkin tai niinku kotona ei saa puhua sisarusten kanssa, että kaikki vaan viitotaan, että lapset on tosi herkkiä kuitenkin sit kääntämään siinä sen semmoseksi vastenmieliseksi asiaks, jos hirveesti pakotetaan tai muuta.”

Haastateltavista kolme oli lapsuudessa tai nuoruudessa osallistunut coda-henkilöille järjestetyille leireille. He kaikki kolme pitivät tärkeänä, että jatkossakin lapset ja nuoret saavat mahdollisuuden tavata muita samanlaisessa tilanteessa eläviä henkilöitä. Haastateltavista kaksi toivoi, että tapaamisia järjestettäisiin myös nuorille aikuisille. Heidän mielestään tapaamisia pitäisi olla enemmän. Yksi haastateltava koki, että nykyisellään tilaisuuksien määrä

on riittävä. Hänen mielestään coda-yhdistyksen tilaisuudet riittävät ja jokainen voi itse päättää minkä verran osallistuu tilaisuuksiin. Kielen valinta lapselle tulisi olla vapaaehtoista.

”Ehkä just niinku vois olla enemmänkin tommosia niinku codien tapaamisia tai tommosia. Ja mä muistan itekin aina ootti hirveesti sitä leirii ja sit ku se oli kerran vuodessa niin sit tavallaan näki monia kavereit vaan kerran vuodessa niin sitte oishan se niinku ollut kivempi jos ois voinu jotenkin useemmin.”

Viittomakielen opetusta pidettiin tärkeänä. Koettiin, että koulun tulisi tarjota lapselle viittomakielen opetusta, mutta lapsi itse voisi päättää osallistumisestaan opetukseen. Toisaalta epäiltiin kuinka lapsi osallistuu erityiseen kielen opiskeluun, jos tunnit ovat ylimääräisiä tunteja muiden opintojen lisäksi. Vanhempien toivottiin myös kannustavan ja tukevan viittomakielen käyttöä ja hallintaa. Viittomakielen taidon ylläpitoa pidettiin tärkeänä. Yksi haastateltava oli opiskellut viittomakieltä nuorena aikuisena valinnaisella viittomakielen kursilla. Hänen kokemuksensa kurssista oli ollut positiivinen. Muihin kurssilaisiin verrattuna hän oli ollut viittomakielen opiskelussa hyvä, mutta oli myös oppinut vähän lisää sekä mieleen oli muistunut jo unohtuneita asioita. Osa vastaajista koki, että myös aikuisiällä viittomakielen lisäopiskelu voisi olla tarpeellista.

”... mä ehkä toivon, et jotenkin olis jossain koulussa, jollain kouluasteella ois, ois niiku ymmärretty ottaa, edes kysytty vaikka mielipidettä siihen että tahtooko kieliope-
tusta. Mä en edelleenkään tiedä mitä se kahdeksan vuotias minä oisin siitä tykännyt oisko se sitä halunnu, mutta tota jotenki näin koen...”

Lisäksi toivottiin lapsille ja nuorille rohkeutta käyttää viittomakieltä julkisilla paikoilla. Koettiin, että kielen käyttöä ei tarvitse hävetä, vaan viittomakielen näkyvyys erilaisissa tilanteissa voi olla näkyvää.

”No uskaltaa näyttää että mistä ne tulee ja että uskaltaa käyttää sitä viittomakieltä ihan rohkeesti. Et ei esimerkiks, et jos me ollaan vaikka kaupungilla vanhempien kanssa niin ei tarvi hävetä sitä että viittoon vaan on, viittoon niin isosti kun vaan pystyy ja on ylpee siitä.”

Viittomakieleen liittyvää tietoutta ja opetusta toivottiin lisää myös kuuleville henkilöille. Lisääntyvän tietouden uskottiin vähentävän ennakkoluuloja viittomakielisiä ja kuurojen kulttuuria kohtaan. Pidettiin tärkeänä, että viittomakielisten maailmaa tuodaan esille positiivisessa hengessä ja koettaisiin sen olevan rikkaus.

”Niin, sitte kyllähän sitä niinku pienissäkin asioissa vois niinku olla jotenkin enemmän ja olla jollain, tavallaan jos järjestettäis enemmän jotain mikä liittyy viittomakieleen niin ehkä myöskin kuulevat tietäis siitä enemmän ja ois vähemmän ennakkoluuloja.”

Toisaalta koettiin, että kuuroihin liittyvät asiat ovat kehittyneet. Viittomakielisten oikeuksia on tuotu eteenpäin ja muun muassa opiskeluihin liittyvissä asioissa oli ollut paljon positiivista kehitystä. Yhden haastateltavan mielestä esteet ja rajoitteet olivat poistuneet ja opiskelu oli mahdollistunut tulkkien avustuksella. Televisiossa viittomakielien näkyvyydestä haastateltavat olivat eri mieltä. Osa koki näkyvyyden olevan vähäistä ja toivottiin viittomakielisyyttä tuotavan enemmän ihmisten tietoisuuteen. Koettiin, että varsinkin paikkakunnilla, joissa viittomakielisiä on vähän, olisi tietoutta yleisesti lisättävä. Yleisesti viittomakielisyyden näkyvyyteen ei välttämättä ollut kiinnitetty huomiota. Yksi haastateltavista koki, että television osalta viittomakielien tulkkien käyttö lähetysten yhteydessä oli lisääntynyt, sekä kotimaisilla että ulkomaisilla kanavilla. Hänen mielestään viittomakielisten asiat olivat menneet parempaan ja tasa-arvoisempaan suuntaan.

Yhden haastateltavan mielestä kuurojen ja kuulovammaisten järjestöt edustivat todella paljon jokaisessa mediassa. Viittomakielisten oikeuksiin liittyvä kirjoittelu ja näkyvyys olivat lisääntyneet niin televisiossa, lehdissä kuin sosiaalisessa mediassa. Viittomakielisten asioita on käsitelty monesta eri näkökulmasta liittyen viittomakielisten oikeuksiin, tulkkipalveluihin ja yleensäkin tasa-arvoiseen kohteluun. Haastateltava pohti, että oliko asioiden käsittely mediassa todellakin lisääntynyt vai vaikuttiko asian huomioimiseen hänen oma asioiden seuraaminen, joka oli muuttunut muutaman vuoden aikana aktiivisemmaksi.

Yksi haastateltava totesi, että nykyään lapset saavat vanhempiensa kielen mukaista opetusta niin halutessaan, joten siltä osin asiat olivat kehittyneet verrattuna heidän lapsuuteensa. Teknologian kehittymistä pidettiin myöskin tärkeänä. Nykyisellä tekniikalla oli mahdollista ottaa videopuheluita vaikka kaupassa ja kysyä mielipidettä asioista.

6.5 Tulokset tyypiteltyinä

Tutkimustulokset myös tyypiteltiin ja sen perusteella oli havaittavissa kaksi erilaista tyyppiä. Huomioitavaa näissä tyypeissä oli se, että viittomakielen taito, äidinkieli ja perheessä käytetty kieli eivät olleet olennaisia tekijöitä. Neljä haastateltavaa jakautuu tasan näihin kahteen tyyppiin, jolloin molemmissa tyypeissä oli kaksi haastateltavaa. Ensimmäistä tyyppiä edustavat he, jotka olivat toimineet paljon tulkkina vanhemmilleen. Heitä yhdistivät seuraavat tekijät: Heidän halu toimimia viittomakielisen yhteisön hyväksi oli muuttunut ja vahvistunut; he myös toimivat viittomakielisten hyväksi. He kokivat olevansa kulttuurien välissä ja heillä molemmilla oli hyvä viittomakielen taito. Toisen tyyppin edustajat olivat toimineet tulkkina vanhemmilleen vähän. Erona heillä oli kuitenkin se, että toisen viittomakielen taito oli hyvä ja toisen huono. He molemmat pyrkivät ymmärtämään kuulevien suhtautumista riippumatta siitä olivatko heidän kokemuksensa olleet hyviä tai huonoja. Heillä ei ollut omasta mielestään muutoksia omassa suhtautumisessaan viittomakielistä yhteisöä kohtaan (suhtautuminen oli ollut aina positiivinen) eikä kumpikaan toiminut aktiivisesti viittomakielisen yhteisön hyväksi. He molemmat kokivat, etteivät olleet kulttuurien välissä riippumatta kielitaidosta. Molemmat kokivat olevansa kuulevia.

TAULUKKO 1. Haastateltavien vastausten perusteella saatiin esille kaksi erilaista tyyppiä.

Tyyppi I	Tyyppi II
<ul style="list-style-type: none"> - toimivat viittomakielisen yhteisön hyväksi - toiminut tulkkina paljon - suhtautuminen viittomakielistä yhteisöä kohtaan oli muuttunut positiivisemmaksi - kokivat olevansa kulttuurien välissä - hyvä viittomakielen taito 	<ul style="list-style-type: none"> - kokivat olevansa kuulevia - toiminut tulkkina vähän - pyrkivät ymmärtämään kuulevien suhtautumista omista kokemuksista riippumatta - eivät toimineet aktiivisesti viittomakielisessä yhteisössä - eivät kokeneet olevansa kulttuurien välissä

Tyypittelyn perusteella voidaan todeta, että paljon viittomakielen tulkkina toimineet olivat kokeneet muutoksen suhtautumisessaan viittomakieleen ja kulttuuriin. Toisen suhtautuminen oli aina ollut positiivista, mutta positiivisuus oli lisääntynyt. Se, että tulkkina toimiminen oli koettu lapsuudessa ikävänä asiana ja osittain velvollisuutena ei vaikuttanut aikuisena kielteisesti viittomakielisen yhteisön hyväksi toimimiseen.

6.6 Tutkimustulokset tiivistettynä

Haastateltavien kertomusten perusteella kahden kulttuurin kohtaamista ei koettu ongelmallisena haastatteluhetkellä. Haastateltavista kaksi koki olevansa kahden kulttuurin välissä ja yksi haastateltava koki vastaavasti, ettei hän ollut kulttuurien välissä. Heillä kaikilla kolmella oli kuitenkin sama peruste; kulttuurista toiseen oli sujuvaa ja joustavaa. Yhdessä kulttuurissa oltiin aina kerrallaan. Yksi haastateltava koki elävänsä vahvemmin kuulevien maailmassa.

Kaksi haastateltavaa koki olevansa kuulevia. Yksi haastateltava kertoi kuuluvansa enemmän viittomakieliseen kulttuuriin, mutta hän ei ilmaissut selvästi olevansa itse viittomakielinen. Yhden haastateltavan osalta asia ei tullut ilmi kokiko hän olevansa kuuleva vai viittomakielinen.

Kahden kulttuurin kohtaaminen näkyi haastateltavien puheissa hyvin vahvasti kommunikaatioon liittyen, joista tulkkina toimiminen korostui. Kaksi haastateltavaa oli toiminut tulkkina perheen ja kuulevien välillä vähän ja kaksi haastateltavaa oli toiminut tulkkina paljon. Paljon tulkkina toimineet olivat kokeneet ajoittain tehtävän raskaana ja liian vaikeana. Haastateltavat olivat ajoittain kieltäytyneet tulkkiaamasta, mutta joutuneet hoitamaan tehtävän joka tapauksessa. Tulkkiaaminen saattoi liittyä myös kirjalliseen viestintään.

Haastateltavien kertoman perusteella voidaan katsoa, että lasten toimiminen tulkkina kommunikaatioilanteissa oli voinut johtua useasta eri syystä: viittomakielen tulkkia oli vaikea saada, tilanteet tulivat yllättäen eikä tulkkia ehditty tilaamaan, viittomakielen tulkin tilaamista ei koettu tarpeelliseksi tai vanhempien suomen kielen taidot olivat vähäiset. Varsinkin lasten ollessa pieniä, he kulkivat aina vanhempiansa mukana ja olivat valmiiksi paikalla, mikäli tarvitsi tulkata mitä toinen sanoo. Kuulevat aikuiset eivät kyseenalaistaneet lapsen käyttöä tulkkina. Lapset kokivat tulkkiaamisen olevan heidän velvollisuutensa.

Kuulevien suhtautuminen perheeseen koettiin hyvin eri tavoin. Kahden haastateltavan positiivisiin kokemuksiin liittyi uteliaisuutta, mutta ei negatiivista ihmettelyä. Kaikki haastateltavat kertoivat kuulevien kavereiden suhtautuneen viittomakieliseen perheeseen hyvin. Erityisesti yhdellä haastateltavalla oli negatiivisia kokemuksia. Kaikkien haastateltavien kokemukset kuurojen yhteisön kanssa toimimisesta olivat positiivisia.

Kahden haastateltavan osalta suhtautuminen viittomakieleen ja kulttuuriin ei ollut muuttunut heidän elämänsä aikana. Kahden haastateltavan kohdalla halu toimia kuurojen yhteisössä tai

sen hyväksi oli vahvistunut aikuisuuden myötä. Yksi haastateltava oli kokenut lapsuuden kokemukset erityisen vaikeina, mutta hän oli aikuistuttuaan pystynyt käsittelemään ja hyväksymään koetut asiat.

Kaikki haastateltavat olivat kokeneet oman kulttuuritaustansa vaikuttaneen heihin positiivisella tavalla. He kokivat, että erilaisten ihmisten tapaaminen oli kasvattanut heistä sosiaalisia, avoimia ja ennakkoluulottomia nuoria aikuisia. Erilaisten ihmisten ja kulttuurien hyväksyminen koettiin helppona. Erilaisten asioiden hoito lapsuudessa oli kasvattanut heistä itenäisiä ja omatoimisia. Haastateltavat kokivat oman kulttuurisen ja kielellisen taustansa arvokkaana ja rikkaana.

Haastateltavien kokemus omasta äidinkielestä vaihteli ja kahden haastateltavan osalta äidinkielen määrittäminen oli vaikeaa. Kaksi koki äidinkielekseen sekä viittomakielen että suomen kielen. Yhden haastateltavan mielestä hänen äidinkieli oli viittomakieli ja yhden mielestä suomen kieli. Kaikkien haastateltavien lapsuuden perheissä oli käytetty viittomakieltä. Hieman kuulevien vanhempien kanssa oli saatettu käyttää myös puhetta. Haastateltavista kaksi oli perheen esikoisia ja yksi haastateltava oli perheen ainoa lapsi. Sisarusten kanssa keskustelukieli oli suomen kieli. Sisarukset käyttivät puhekieltä myös vanhempien läsnäollessa.

Haastateltavien ystävä- ja kaveripiiri koostui kuulevista henkilöistä. Haastateltavilla ei ollut kuuroja ystäviä missään elämän vaiheessa. Haastateltavista kolme oli ollut lapsuudessa vanhempien mukana kuurojen yhdistyksellä. Yksi haastateltava oli jatkanut aktiivisia vierailuja yhdistyksellä aikuistuessaan. Haastateltavista kolme oli osallistunut lapsuudessaan Coda-leireille ja he pitivät kokemuksiaan positiivisena. Coda-lasten ja nuorten vertaistuki koettiin tärkeänä. Muiden Coda-lasten koettiin ymmärtävän haastateltavien elämäntilannetta parhaiten. Yhteiset kokoontumiset koettiin tärkeänä myös jatkossa. Yksi haastateltava oli ymmärtänyt vasta aikuisena kuurojen kulttuurin olemassaolon sekä Coda-lasten vertaistuen mahdollisuuden. Kouluaikana ei viittomakieltä huomioitu haastateltavien mielestä riittäväällä tavalla.

Tulevaisuuden toiveina oli, että sekä kuurojen kulttuuria ja suomen kielen kulttuuria arvoistettaisiin ja tuettaisiin yhtä paljon. Kouluissa tulisi huomioida viittomakielisyyttä paremmin ja viittomakielen opetukseen olisi mahdollisuus. Yksi haastateltava toivoi, että Coda-lapset

saisivat olla lapsia ilman aikuisten velvoitteita. Lapsille tulisi antaa mahdollisuus elää tasa-painoisesti kahdessa kulttuurissa erityisesti painottamatta kumpaakaan. Viittomakielen käyttöä kannustettiin ja toivottiin rohkeutta viittoa julkisilla paikoilla.

Tyypittelyn myötä voitiin havaita, että viittomakielen taito, äidinkieli ja perheessä käytetty kieli eivät olleet olennaisia tekijöitä siihen kuinka henkilön toimi aikuisena viittomakielissä yhteisössä.

6.7 Johtopäätökset

Tämän tutkimuksen tarkoitus oli selvittää millaisia kokemuksia kuulevilla nuorilla, joiden vanhemmat ovat kuuroja ja viittomakielisiä, oli kahden kulttuurin kohtaamisesta. Millaisia asioita he nostavat esille aiheeseen liittyen. Millainen viittomakielen taito heillä omasta mielestään on ja onko heidän äidinkieli ja kulttuurin kokemukset vaikuttaneet heidän sosiaalisiin suhteisiinsa. Tutkimuksen tavoitteena oli tuoda Coda-nuorten yksilölliset kertomukset esille kunnioittaen heidän kokemuksiaan ja yksilöllisyyttään. Tutkimuksen tarkoituksena oli antaa ääni haastateltavien kokemuksille, mutta ei määrittellä heidän identiteettiään.

Tässä tutkimuksessa haastateltavien henkilöiden kertomusten perusteella voidaan tulkita haastateltavien elävän omaa elämäänsä kahden kulttuurin välissä ja ei välissä hyvin eri tavoin. Tutkijan päättelyn perusteella he itse tuntuivat olevan tyytyväisiä omaan elämään, sen historiaan ja omaan identiteettiin. Osa heistä oli joutunut työstämään ja käsittelemään elämänsä tapahtumia paljonkin, mutta olivat kokeneet selviytyneensä. Haastateltavat toivat kuitenkin esille kokemiaan asioita, jotka voisivat olla toisin lapsuuden elämässä aikuisten toimesta. Haastateltavien iän puolesta on selvää, että heidän kokemuksensa painoutuivat lapsuuteen. Lapsuudessa koetut asiat olivat osalle haastateltavista olleet positiivisia ja osalle kokemuksiin oli liittynyt ikäviä asioita. Ikäviä asioita olivat lähinnä kuulevien suhtautuminen kuuroa perhettä kohtaan tai viittomakielen käyttöön liittyen. Kommunikaatioon ja viittomakielen tulkkaukseen liittyvät tehtävät oli koettu kaikkein ikävimpänä, mikäli niitä oli ollut paljon eikä tulkkauksen määrään eikä ajankohtaan voinut vaikuttaa. Vaikka ei olisi halunnut, oli silti tulkattava ja oltava vanhempiensa apuna. Tulkkina toimiminen koettiin myös raskaana, jos tulkattava asia oli vaikea tai liittyi omaan itseensä esimerkiksi koulunkäyntiin liittyen.

Tulkkaamiseen liittyvät kertomukset olivat haastateltavien puheissa hyvin suuressa roolissa. Vastuunotto ei aina ollut perheissä tasapuolinen, vaan osa haastateltavien sisaruksista oli tietoisesti pyrkinyt välttämään vastuuroolin ottamisesta itselleen. Tässä tutkimuksessa haastateltava toivoo tuleville Coda-sukupolville, että lapset saisivat olla lapsia, ilman aikuisten velvollisuuksia. Tulkitsen, että haastateltava tarkoittaa tässä nimenomaan sitä, että lapsen ei tarvitse ottaa perheessä vastuuta asioiden hoidosta vanhempiensa puolesta eikä huolehtia siitä, kuinka vanhempi ymmärtää asiat. Yhden haastateltavan toive oli, että kuulevat lapset käyttäisivät viittomakieltä avoimesti ja rohkeasti. Tämän toiveen täyttämiseen tarvitaan myös kuurojen vanhempien tukea. Vanhempien tulee opettaa kuuleville lapsilleen viittomakieli jo lapsuudessa, jotta lapset voivat käyttää vanhempiensa kieltä. Omaan elämään liittyvät kulttuurit ja niissä käytettävät kielet vaikuttavat väistämättä lapsen ja nuoren kasvuun ja identiteetin kehittymiseen. Ihmisen minuus ja identiteetti muovautuvat yhteydessä ympäröivään yhteiskuntaan ja mitä pienemmästä lapsesta on kyse, suurin vaikuttaja on hänen lapsuuden perheensä. Tässä tutkimuksessa haastateltavien kertomusten perusteella kahden kulttuurin kohtaamisessa oman perheensä lisäksi suuri merkitys oli kuulevien ihmisten käyttäytymisellä ja suhtautumisella haastateltavien perheeseen, kuurouteen ja viittomakieleen. Kuulevien puolesta ei kyseenalaistettu lasten toimimista vanhempiensa tulkkina.

Kaikki haastateltavat kokivat kuitenkin tulkkaustilanteissa olevansa vanhempiensa apuna. Viittomakielen ja kulttuurin haastateltavat kokivat arvokkaana ja rikkaana. Siitä heillä kaikilla oli positiivinen kokemus.

Haastateltavien hyvällä viittomakielentaidolla ei ollut yksiselitteisesti merkitystä siihen kuinka he toimivat aikuisena viittomakielisessä yhteisössä tai vaikutusta heidän sosiaalisiin suhteisiin. Haastateltavien viittomakielen taitoon liittyvään kysymykseen saatiin vastaus heidän itsensä kertoman perusteella. Haastateltavista kolmella oli hyvä viittomakielen taito ja he hallitsivat oman kertomansa mukaan viittomakielen yhtä hyvin kuin suomenkielen. He kokivat siirtymiset kulttuurista toiseen sujuvaksi. Heistä kaksi toimi aikuisena viittomakielisten hyväksi, mutta hyvä kielitaito ei välttämättä johtanut kaikkien haastateltavien osalta toimimiseen kuurojen kulttuurissa. Hyvästä viittomakielentaidosta huolimatta, kenelläkään heistä ei ollut kuuroja ystäviä tai kavereita.

Yhden haastateltavan viittomakielen taito oli hänen itsensä arvioimana huono. Tämän perusteella ei tullut ilmi, oliko kielitaito esteenä viittomakielisten suhteiden solmimiselle. Haastateltava koki olevansa kuuleva ja elinpiiri enemmän kuulevien keskuudessa.

Tämän tutkimuksen tulokset käsittävät neljän Coda-nuoren yksilöllisiä kokemuksia liittyen kahden kulttuurin kohtaamiseen. Neljän haastattelun perusteella ei voida tehdä yleistettäviä johtopäätöksiä, vaan tässä tutkimuksessa saadaan vastaukset haastattelukysymyksiin heidän kokemustensa ja kertomustensa kautta. Tutkijana olen pyrkinyt ymmärtämään haastateltavia parhaalla mahdollisella tavalla.

Tämän tutkimuksen tulokset olivat monelta osin samansuuntaiset Hoffmeisterin (2008) ja Prestonin (1994) havaitsemiin asioihin. Ehkä suurin ero oli haastateltavan määrittäminen itsensä kuulevaksi tai viittomakieliseksi sekä yleisesti ristiriitojen kokemisessa. Tässä tutkimuksessa haastateltavilla ei ollut tämän kysymyksen kohdalla erityisiä vaikeuksia joita oli Hoffmeisterin ja Prestonin tutkimuksissa henkilöiden määritellessään itseään sanoilla Deaf ja Hearing. Haastateltavien kokemuksissa eivät myöskään korostuneet kulttuurien ristiriidat sellaisena kuin Hoffmeister ja Preston ne esittivät.

7 POHDINTA

Tutkimuksen kohderyhmänä olivat kuurojen vanhempien kuulevat lapset, jotka ovat iältään 18–29 -vuotiaita. Yleisesti aihetta on tutkittu vähän ja tehdyt tutkimukset ovat Suomessa lähinnä opinnäytetöitä, kuten myös tämä tutkimus. Tutkimuksen aineisto koottiin puolistrukturoitujen teemahaastattelujen avulla ja haastateltavia henkilöitä oli yhteensä neljä. Tavoitteeni oli haastatella useampaa henkilöä, mutta haastateltavien löytäminen oli vaikeampaa kuin olin kuvitellut. Kohderyhmään sopivia henkilöitä on Suomessa vähän. Heidän tietojaan ei ole koottuna missään. Tutkimukseen osallistumisen halukkuutta oli myös saattanut vähentää käytetty menetelmä, haastattelututkimus. Anonyymillä lomakekyselyllä olisi voitu tavoittaa useampi tutkimukseen osallistuva henkilö, mutta vastauksia tarkentavat kysymykset olisivat olleet mahdottomia. Aikaisempien opinnäytetöiden tekijöistä useat ovat itse kuurojen vanhempien kuulevia lapsia. Minun roolini kuulevana, jolla ei ole omakohtaista taustaa aiheeseen, on saattanut myös vaikuttaa joidenkin henkilöiden osallistumiseen. Toisaalta haastateltavien määrä ei juurikaan vaikuta tutkimuksen luotettavuuteen. Vaikka haastateltavia olisi ollut enemmän, ei tutkimuksen tulosten perusteella voi tehdä yleistäviä vastauksia.

Tutkimuksen tavoitteena oli antaa ääni nuorten Coda-aikuisten kokemuksille kahden kulttuurin kohtaamisessa. Haastateltavat määrittivät itse mitä he haluavat vastata. Vastaamisella tai vastaamatta jättämisellä heillä oli itsellään mahdollisuus vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin. Minä tutkijana olen ollut haastattelutilanteissa vuorovaikutuksen toisena osapuolena ja vaikuttanut osaltani haastateltavien vastauksiin. Aineisto oli suhteellisen pieni, jolloin oli mahdollista saada haastateltavien ainutlaatuinen oma kokemus esille tutkimuksessa paremmin.

Tutkimustulokset kertovat paljon haastateltavien kokemuksista kahden kulttuurin kohtaamisessa. Tulosten osalta tutkimuskysymyksiin saatiin vastaukset. Kulttuurien kohtaamisen osalta vastaukset ovat moninaiset ja melko laajat. Vastauksissa on eroja ja yhtäläisyyksiä haastateltavien välillä. Viittomakielen taidon osalta tulokset olivat yksiselitteisemmät. Kielen vaikutus sosiaalisiin suhteisiin oli nähtävissä helpommin, kun taas kulttuurin vaikutukset sosiaalisiin suhteisiin ovat tulkittavissa vaikeammin. Haastateltavien puheissa tuli ilmi, että kunpa muut ihmiset ymmärtäisivät paremmin joko heidän tai perheensä tilannetta tai he voisivat, että heidän lapsuudessaan olisi voitu toimia toisella tavalla. Kaksi haastateltavaa oli toiminut vanhemmilleen tulkkina erityisen paljon. Tältä osin Coda-lasten tilanne ei ollut muuttunut verrattuna Coda-lasten elämään muutama vuosikymmen sitten, siitä huolimatta,

että tulkkipalvelut ovat kehittyneet ja vanhemmilla pitäisi olla mahdollisuus saada tulkkipalvelut paremmin kuin ennen.

Tyypittely oli tässä tutkimuksessa hyvin niukka, mutta se on tehty aineiston pohjalta siinä määrin kuin se oli mahdollista. Tyypittely tuntui ensin hieman oudolta aineiston pienuuden vuoksi, mutta onneksi kuitenkin tein sen. Tyypittelyn avulla kielen vaikuttamattomuus tuli selkeämmin esille. Mielenkiintoista oli myös se, että haastateltavista löytyi joidenkin osaluokkien kohdalta kaksi selkeää paria. Haastateltavia oli vain neljä, jolloin erityisen tarinan rakentaminen olisi vaarantanut haastateltavien anonyymiyden. Tutkimuksessa ei ollut tarkoitus tuoda esille yksittäisen haastateltavan elämäntarinaa sellaisenaan.

Kuurot ihmiset eivät ole olleet tämän tutkimuksen ydin, mutta on mahdotonta kuvailla kuurojen vanhempien kuulevia lapsia ilman kuurouteen ja viittomakielisyyteen liittyviä käsitteitä ja asioita. Kieli ja kulttuuri liitetään hyvin vahvasti toisiinsa, niin myös viittomakielen ja kulttuurin osalta. Tutkimuksessa sivutaan kuurojen tapaa toimia vanhempina ja hoitaa perheen asioita, niin teorian kuin heidän omien lastensa kertomien tarinoiden perusteella. On hyvin ymmärrettävää, että aina silloin kun ihminen kohtaa uusia ja itselleen tuntemattomia asioita, siihen tulisi saada tukea. Kuuroille syntyvät kuulevat lapset ovat samanlaisia ja erilaisia kuin vanhempansa ja nämä lapset edustavat kuurojen kulttuurin ohella ainakin osittain myös vanhemmille ehkä vieraampaa kuulevien kulttuuria. Kandidaatin tutkielmassani (Ruippo, 2009) keski-ikäiset kuurojen vanhempien kuulevat lapset toivat esille kuuroille vanhemmille suunnatun tuen tärkeyden. Heidän mielestään kuurot vanhemmat tarvitsevat tukea kuulevien lasten kasvatukseen.

Coda-lapsille suunnatut leirit ovat tärkeitä ja niiden aikana lapset saavat vertaistukea samassa tilanteessa elävien lasten kanssa. Lapset käsittelevät asioita, jotka liittyvät kuurojen kulttuuriin ja kieleen. He yrittävät ymmärtää vanhempien toimintatapoja ja käyttäytymistä. He myös yrittävät ymmärtää kuulevien tapaa toimia ja suhtautua heidän perheeseen, vaikka se ei aina olisi edes asiallista. Lapset ymmärtävät paljon ja ovat lojaaleja ihmisiä kohtaan, jotka ovat heidän lähellä. Lähellä olevat aikuiset voivat olla heidän vanhempiaan, isovanhempia ja muita sukulaisia. Lisäksi heidän kohtaamiaan aikuisia on kouluissa, päiväkodeissa, harrastuksissa ja myös asiointien yhteydessä esimerkiksi kaupan kassalla. Lapset eivät kuitenkaan voi vaikuttaa aikuisten tapaan toimia. Toimintatapojen muutokset lähtevät aikuisista itsestään.

On erityisen tärkeää, että kuurojen henkilöiden lähipiirissä elävät kuulevat ihmiset ymmärtävät viittomakielen ja kuurojen kulttuurin tärkeyden. Sama koskee myös kaikkia kuulevia, jotta ymmärretään paremmin erilasta kulttuuria ja sen tapoja. Aikuisten tehtävänä on ohjata asioiden tapahtumien kulkua ja myös tarvittaessa puuttua mahdollisiin epäkohtiin. Yleisesti keskustelun lisäämisen avulla tulisi tukea kaikkia aikuisia huomaamaan nämä epäkohdat, jotka voivat olla myös heidän itsensä aiheuttamia.

Kuurojen vanhempien kuulevat lapset ovat hyvin pieni ja erityinen ryhmä ihmisiä. Heidän rooliinsa kuurojen yhteisöissä on viime vuosina alettu kiinnittämään enemmän huomiota. Vielä enemmän pitäisi asiaan kiinnittää huomiota myös kuulevien toimesta. Tämä edellyttää, että kuurojen vanhempien kuulevat lapset tulevat näkyviksi ja heidät tunnustetaan. Periaatteessa tämä näkyvyys ja tunnistaminen pitäisi alkaa siitä lähtien kun lapset syntyvät. Tähän tutkimukseen osallistuneet kuulevat lapset toivat esille, että asiat lapsuudessa voisivat olla toisin. Lapset pyrkivät ymmärtämään, mutta se ei riitä.

Jatkotutkimukseen liittyvänä aiheena voisi selvittää mitä kuurot vanhemmat ajattelevat aiheesta; onko heillä tarvetta tukeen kuulevien lasten kasvattamiseen liittyen? Mitä vanhemmat ajattelevat lastensa toimimisesta viittomakielen tulkkina heille itselleen ja kuinka vanhemmat itse kokevat tulkkipalveluiden käytön ja toimivuuden? Voivatko vanhemmat itse vaikuttaa lastensa käyttämiseen viittomakielen tulkkina? Lisäksi tutkimuksen avulla voisi kartoittaa kuinka neuvolat, päiväkotien työntekijät ja koulujen opettajat kokevat kohdatussaan kuuron perheen ja heidän kuulevat lapset. Ymmärtävätkö he millainen rooli kuulevalla lapsella on kuurossa perheessä? Millaista tukea mahdollisesti tarvitsevat ammattinsa puolesta kuurojen vanhempien kuulevien lasten kanssa toimivat henkilöt?

Tietoa kuuroudesta, viittomakielestä ja kulttuurista olisi hyvä jakaa kaikille kuuleville, jotka toimivat kuurojen vanhempien kuulevien lasten elämässä jossakin vaiheessa. Tieto voisi olla esimerkiksi tietopakettina, vihkosen tai videotiedoston muodossa, jossa kerrotaan kuurouteen, viittomakielisyyteen ja kuurojen kulttuuriin liittyviä asioita tiivistetysti. Asioista tulisi voida keskustella avoimesti, jotta voidaan antaa tarvittaessa paras mahdollinen tuki. Suomen kielen osaamattomuuteen kuuroilla vanhemmilla saattaa liittyä häpeää, jolloin suomen kielen ymmärtämisen vaikeus ei ole esimerkiksi kuulevan lapsen opettajan tiedossa. Tietäessään asian, opettaja voisi panostaa viestien selkokielisyyteen, joka auttaa kuuroa vanhempaa ymmärtämään välitetyn viestin. Monikulttuurisuus on lisääntynyt maassamme ja opettajat luultavasti kohtaavat monia muita vanhempia, joilla on samanlaisia haasteita suomen kielen

kanssa. Videotiedosto, johon on liitettyä viittomakielinen tulkkaus, sen käyttöä puoltaa sen visuaalinen ilmaisutapa. Tällöin sama tieto on myös kuurojen vanhempien saataville ja tiedon siirto on mahdollisimman avointa.

Tämän työn loppuun saattaminen oman työn ohella on ollut varsinkin loppuvaiheessa melkoinen rutistus. Olen aloittanut tutkimuksen suunnittelun jo vuonna 2009 ja kirjoittanut pian sen jälkeen osan teoriasta. Näihin vanhoihin teksteihin oli ajoittain vaikea palata; itse asiassa en edes muistanut kirjoittaneeni sellaisia. Toisaalta on ollut ilo huomata, että löysin gradu-tutkielmaani aiheen, joka kiinnostaa edelleen hyvin paljon. Aiheen puolesta en kokenut missään vaiheessa kyllästymistä. Päinvastoin, uppouduin monet kerrat tutkimukseeni ja unohdin ajan kulun.

Toivon, että tutkimuksestani olisi myös käytännön hyötyä niille henkilöille, jotka kohtaavat Coda-henkilöitä. Olen vilpittömästi halunnut tuoda esille nuorten Coda-aikuisten kokemuksia liittyen heidän elämäänsä kuurojen vanhempien kuulevina lapsina. Kuurojen vanhempien voimaantuminen ja kykenevyys hoitaa mahdollisimman paljon omia ja perheen asioita, auttaa kuulevia lapsia elämään lapsille kuuluvaa elämää, vailla aikuisten vastuuta.

Lopuksi voin yhtyä Hoffmeisterin ajatuksiin, että mitä enemmän aiheesta keskustellaan, sitä enemmän laajennetaan yhteistä ymmärrystä kuurojen kulttuurista. Mielestäni keskustelun tulee olla molemminpuolista, jolloin myös kuuroilla on ymmärrys kuulevien kulttuurista.

LÄHTEET

- Allardt, Erik. & Starck, Christian. 1981. Vähemmistö, kieli ja yhteiskunta. Juva: WSOY.
- Asetus kotimaisten kielten tutkimuskeskuksesta (758/1996). Annettu Helsingissä 25.10.1996. <http://www.finlex.fi/fi/laki/smur/1993/19931213>
- Baker, Colin., 2000. A Parents´ and Teachers´ Guide to bilingualism. 2 nd ed. Great Britain: Biddles Ltd.
- Baker, Charlotte. & Cokely, Dennis. 1980. American Sign Language: A Teacher´s Resource Text on Grammar and Culture. Silver Spring, Maryland: T.J. Publishers.
- Boklund, Axel., Hovergren, Johanna., Hummelvik, Kim., Ingvarsson, Robert., Johnsson, Jesper., Stenqvist, Petra., Thuresson, Sabine. & Kloskowski, Diana. 2008. Kan din mamma lukta? En bok om och av barn med döva föräldrar. Örebro: Specialskolemyndigheten.
- Burr, Vivien 2010. Sosiaalipsykologisia ihmiskäsityksiä. Alkuperäinen teos The Person in Social Psychology. (2002) suom. Vainonen Jyrki. Tampere: Vastapaino.
- Coda ry – Kuurojen vanhempien kuulevien lasten yhdistys. Viitattu 10.5.2018 <http://www.coda.fi/yhdistys/>
- Davie, Cameron., 1992. Passport without a Country: The Hearing Children of Deaf Parents. Queensland University of Technology.
- Eronen, Anne, Eskelinen Marjut, Kinnunen Petri, Saarinen Marja-Leena, Tiermas Paula & Wikman Minna. 1997. Kieli – kynnys hyvinvointiin. Kuurojen omia kokemuksia hyvinvointipalveluista. Helsinki: Kuurojen Palvelusäätiö & Sosiaali- ja terveysturvan keskustliitto.
- Eskola, Jari. & Suoranta, Juha. 1996. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Rovaniemi: Lapin yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta.
- Eskola, Jari. & Suoranta, Juha. 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Vastapaino.
- Hall, Stuart. 1999. Identiteetti. Tampere: Vastapaino.
- Hall, Stuart. 2003. Kulttuuri, paikka, identiteetti. Teoksessa Lehtonen, M. & Löytty, Olli. (toim.) Erilaisuus. Tampere: Vastapaino.
- Hassinen, Sirje. 2002. Simultaaninen kaksikielisyys. Läheiset sukukielet viro ja suomi rinnakkain. Suomen ja saamen kielen ja logopedian laitos. Oulun Yliopisto. ISBN 951-42-6648-X (URL:<http://herkules oulu.fi/isbn951426648X/>)
- Hassinen, Sirje. 2005. Lapsesta kasvaa kaksikielinen. Helsinki: Finn Lectura.

Hirsjärvi Sirkka & Hurme Helena. 2009. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hoffmeister, Robert. 2008. Border Crossing by Hearing Children of Deaf parents: The Lost History of Cudas. H-Dirksen L. Bauman (editor) Open your eyes. Deaf studies talking. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Honkkila, Hannu. 2000. Kohti viittomakielistä seurakuntaa. Teoksessa Malm, A. (toim.) Viittomakieliset Suomessa. Helsinki: Finn Lectura.

Jokinen, Markku. 2000. Kuurojen oma maailma – Kuurous kielenä ja kulttuurina. Teoksessa Malm, A. (toim.) Viittomakieliset Suomessa. Helsinki: Finn Lectura.

Jokinen, Markku. & Martikainen, Anna-Maija. 2000. Viittomakielinen lapsi koulussa. Teoksessa Lonka, Eila & Korpijaakko-Huuhka, Anna-Maija (toim.) Kuulon ja kielen kuntoutus. Vuorovaikutuksesta kommunikointiin. Tampere: Helsingin yliopiston Tutkimus- ja koulutuskeskus Palmenia.

Jokinen, Markku. 2002. Viittomakieliset – Yksi suomalaisista kielellisistä identiteeteistä. Teoksessa Laihiala-Kankainen, Sirkka., Pietikäinen, Sari. & Dufva, Hannele. (toim.). 2002. Moniääninen Suomi. Kieli, kulttuuri ja identiteetti. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Soveltavaan kielentutkimuksen keskus.

Juhila, Kirsi. 2004. Leimattu identiteetti ja vastapuhe. Teoksessa Jokinen, A., Huttunen, L. & Kulmala, A. (toim.) Puhua vastaan ja vaieta. Helsinki: Gaudeamus.

Kalela, Esa. 2010. Etiikka tulkkaustilanteissa viittomakieli- ja kuulovammaisalalla. Helsinki: Kuuloliitto ry.

Kanto, Laura. 2006. Viittomakielisissä perheissä kasvavien kuulevien lasten kielellinen kehitys . Logopedian pro gradu –tutkielma. Oulun yliopisto. Suomen kielen, informaatiotutkimuksen ja logopedian laitos.

Kanto, Laura. 2016. Two languages, two modalities: a special type of early bilingual language acquisition in hearing children of Deaf parents. Väitöskirja. Oulun yliopisto. Humanistinen tiedekunta, Logopedia, Pedego-tutkimusyksikkö.

Laihiala-Kankainen, Sirkka., Pietikäinen, Sari. & Dufva, Hannele. (toim.). 2002. Moniääninen Suomi. Kieli, kulttuuri ja identiteetti. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Soveltavaan kielentutkimuksen keskus.

Laitinen, Maarit. & Suominen, Päivi., 1991. Kuurojen vanhempien kuulevien lasten elämää. Viittomakielen tulkkiopinnot. Turun kristillinen opisto. <http://www.coda.fi/materiaalipankki/>

Laki ammatillisesta koulutuksesta (630/1998). Annettu Helsingissä 21.8.1998. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1998/19980630>

- Laki kotimaisten kielten tutkimuksesta (591/1996). Annettu Helsingissä 26.7.1996.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1996/19960591>
- Laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta 133/2010. Annettu Helsingissä 19.2.2010.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2010/20100133>
- Lappi, Päivi. 2000. Viittomakielen lainsäädännöllinen asema. Teoksessa Malm, A. (toim.) Viittomakieliset Suomessa. Helsinki: Finn Lectura.
- Liebkind, Karmela. 1988. Me ja muukalaiset. Helsinki: Gaudeamus.
- Luukkainen, Minna. 2008. Viitotut elämät. Kuurojen nuorten aikuisten kokemuksia viittomakielisestä elämästä Suomessa. Loimaa: Kuurojen Palvelusäätiö.
- Lukiolaki (629/1998). Annettu Helsingissä 21.8.1998.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980629>
- Malm, Anja. & Östman, Jan-Ola. 2000. Viittomakieliset ja heidän kielensä. Teoksessa Malm, A. (toim.) Viittomakieliset Suomessa. Helsinki: Finn Lectura.
- Ojala-Signell, Raili. 2014. Yksin tein tieni viitat. Helsinki: Oy Nord Print Ab.
- Paunu, Juha. 1997. Viito elävästi 1. Helsinki: Kuurojen Liitto.
- Perusopetuslaki (628/1998). Annettu Helsingissä 21.8.1998.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>
- Preston, Paul., 1994. Mother Father Deaf. Harvard University Press.
- Rissanen, Terhi. 1985. Viittomakielen perusrakenne. 2. painos. Helsinki: University of Helsinki. Department of General Linguistics.
- Julkaisematon opinnäytetyö: Ruippo, Jaana. 2007. Kuulevien viittomakielisten palveluntarpeet viittomakielellä, Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Julkaisematon sosiaalityön kandidaatin tutkielma.
- Sandholm, Zagryda. 2016. Kahden kulttuurin välissä. Mitä on olla coda? Seminaaritutkielma. Turun yliopisto. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelma, kulttuuriperinnön tutkimus.
https://drive.google.com/file/d/0BzAa65nbQm_GaEdjbUo4REFhbzA/view
- Skutnabb-Kangas, Tove. 1988. Vähemmistö, kieli ja rasismi. Helsinki: Gaudeamus.
- Stolt, Suvi. 2000. Kuuron lapsen kaksikielisyyden tukeminen. Teoksessa Lonka, Eila & Korpjaakko-Huuhka, Anna-Maija (toim.) Kuulon ja kielen kuntoutus. Vuorovaikutuksesta kommunikointiin. Tampere: Helsingin yliopiston Tutkimus- ja koulutuskeskus Palmenia.

Suomen Perustuslaki (731/1999). Annettu Helsingissä 11.6.1999.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Takkinen, Ritva. 2000a. Viittomakielen kehitys. Teoksessa Lonka, Eila & Korpijaakko-Huuhka, Anna-Maija (toim.) Kuulon ja kielen kuntoutus. Vuorovaikutuksesta kommunikointiin. Tampere: Helsingin yliopiston Tutkimus- ja koulutuskeskus Palmenia.

Takkinen, Ritva. 2000b. Viittomakielisten lasten kielenomaksuminen. Teoksessa Malm, A. (toim.) Viittomakieliset Suomessa. Helsinki: Finn Lectura.

Törmä, Sinikka & Mattila, Kati. 2002. Viittomakieliset kuurot ja kuntien sosiaali- ja terveyspalvelut. Helsinki: Kuurojen Palvelusäätiö.

Valtioneuvoston asetus kotimaisten kielten tutkimuksesta annetun asetuksen muuttamisesta (34/2004).
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2004/20040034>

Vammaisten tulkkauspalvelut. Viitattu 5.5.2017.
<http://www.kela.fi/vammaisten-tulkkauspalvelut>

Viittomakielilaki 359/2015. Annettu Helsingissä 10.4.2015.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150359>

Vivolin-Karen, Riitta. 2002. Me suuret lehtorit. Suomalaisen viittomakielen opetuksen kehittämisestä. Helsinki: Kuurojen Liitto.

Yli-Mäyry, Soile., 2002. Palava tuhka. Helsinki: Ajatus Kirjat.

LIITTEET

Liite 1.

Hei 18–29 -vuotias coda,

Teen opintoihini kuuluvaa pro gradu-tutkielmaa liittyen kuurojen vanhempien kuuleviin lapsiin ja heidän kokemuksiin kahden kulttuurin kohtaamisesta. Tutkimukseni kohteena ovat nuoret aikuiset ja kerään aineiston haastattelujen avulla.

Mikäli olet 18–29 -vuotias coda; vanhempasi ovat kuuroja ja sinä olet heidän kuuleva lapsi, pyytäisin sinua osallistumaan haastatteluun. Toinen vanhemmistasi voi olla myös kuuleva tai huonokuuloinen. Haastattelut tehdään suomen kielellä ja yksittäinen haastattelu kestää noin 1 – 1 ½ tuntia. Haastattelut nauhoitetaan ja nauhoitukset litteroidaan (kirjoitetaan puhtaaksi). Kirjoitustyön teen minä. Litteroinnin jälkeen nauhoitukset hävitetään. Voimme sopia haastattelun pidettäväksi sinulle sopivassa paikassa. Tavoitteena on tehdä haastattelut loppukesän ja syksyn 2017 aikana.

Kaikki tutkimuksessa esille tulevat tiedot käsitellään luottamuksellisesti ja tulokset raportoidaan siten, ettei yksittäistä vastaajaa ole mahdollista tunnistaa. Pro gradu – tutkielma tehdään Jyväskylän yliopiston Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitokselle. Pääaineeni on sosiaalityö ja tutkimukseni ohjaaja on professori Mikko Mäntysaari.

Mikäli haluat osallistua haastatteluun, pyydän sinua ystävällisesti olemaan yhteydessä.

Tämä tiedote on vapaasti jaettavissa.

Ystävällisin terveisin

Jaana Ruippo

jaana.b.ruippo@student.jyu.fi

Puhelin 041 3621 661

Liite 2.

TAUSTATIEDOT

- ikä
- sukupuoli
- koulutus, opiskelija, työssä
- äidinkieli
- asuminen; oma perhe, parisuhteessa, omia lapsia

- vanhemmat; (vähintään toinen kuuro)
- vanhempien käyttämä kieli
- sisarukset (kuuleva/kuuro, ikä ja kieli)
- isovanhemmat (kuulevat/kuurot, kieli)

KIELI

- millainen on sinun viittomakielen taito ja sen käyttö
- mitä kieltä lapsuuden perheessäsi käytetään? Vaihteleeiko kieli eri tilanteissa?

KAKSIKULTTUURINEN PERHE

- kerro jotain itsestäsi ja muistoista
  - päivähoito / koulukaverit / ystävät / harrastukset
- millä tavoin viittomakieli ja/tai kulttuuri on ollut esillä perheessänne
- viittomakielen tulkin käyttö perheessänne?
  - oletko toiminut tulkkina
- millaiset asiat omassa lapsuudessasi ovat onnistuneet hyvin, mikä oli erityisen mukavaa, onnellisin lapsuusmuisto?
  - onko jotain mitkä ovat jääneet harmittamaan?
- kuulevien suhtautuminen perheeseen
  - koulussa, kaverit
- oletko sinä tai perheesi joutunut ennakkoluulojen kohteeksi? millaisissa tilanteissa?
- oletko kokenut eläväsi ”kahden kulttuurin välissä”?
  - onko tämä aiheuttanut mahdollisia ristiriitoja/haasteita? Miten olet niistä selvinnyt?
- oletko kokenut, että elämässäsi on ollut käännekohtia? Mitkä asiat ovat siihen vaikuttaneet?

- onko jotain missä olet kokenut tarvetta tukeen, liittyen kieleen tai/ja kulttuuriin?
- coda kaverit? coda-lasten leirit ja tapaamiset
- koetko olevasi kaksikulttuurinen vai mitä kulttuuria koet edustavasi
- onko suhtautumisesi viittomakieleen ja kulttuuriin muuttunut ajan myötä? onko suhde eri ikäkausina erilainen (myönteisempi/kielteisempi) kuin nykyään?
- millaisena koet vanhempiesi kulttuuritaustan ja sen vaikutuksen omaan elämääsi nykyisin (myönteisenä/ kielteisenä/ neutraalinen)
- mikä on kaksikulttuurisuudessa parasta ja mikä huonointa

YHTEISKUNTA, VIITTOMAKIELISYYS JA CODAT

- tuetaanko kaksikulttuurisuutta (viittomakieli/valtaväestö) ja sen ylläpitämistä riittävästi yhteiskunnan taholta? (vertaistuki, kielitaito, järjestöt, tapahtumat)
- onko viittomakielen kulttuuri riittävästi esillä politiikassa, mediassa, kirjallisuudessa?
- millä tavoin coda-henkilöt on huomioitu? Pitäisikö olla toisin?
- olisiko koulussa pitänyt jotain olla toisin?
- millaisia neuvoja antaisit nykyisille pienten coda-lasten perheille ja vanhemmille? Mitä pitäisi huomioida?
- onko jotain mitä en ole osannut kysyä?
- mitä muuta haluat sanoa?